AZ.
III

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIV
A
41
NAPOLI

41

Digitized by Google

JOANNIS MILTONI

Angli,

Artis Logicæ Plenior Inſtitutio,

AD

PETRI RAMI

Methodum concinnata,

Adjecta eſt Praxis Annalytica & *Petri Rami* vita. Libris duobus.

LONDINI,

Impenſis *Spencer Hickman*, Societatis Regalis Typographi, ad inſigne *Roſa* in *Cameterio*, *D.Pauli.* 1672.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

QUanquam Philoſophorum multi, ſuopte ingenio freti, contempſiſſe artem Logicam dicuntur, eorum tamen qui vel ſibi, vel aliis propter ingenium aut judicium natura minus acre ac perſpicax utiliſſimam eſſe ſibiq; diligenter excolendam judicarunt, optime eſt de ea meritus, ut ego quidem cum *Sidneio* noſtro ſentio, *Petrus Ramus*. Cæteri fere Phyſica, Ethica, Theologica Logicis, effrænata quadam licentia, confundunt. Sed Noſter dum brevitatem ſectatus eſt nimis religioſe, non plane luci, ſed ubertati tamen lucis, quæ in tradenda arte, non parca, ſed plena & co-

pioſa eſſe debet, videtur defuiſſe: id quod tot in eum ſcripta commentaria teſtantur. Satius itaq; ſum arbitratus, quæ ad præcepta artis plenius intelligenda, ex ipſius *Rami* ſcholis Dialecticis aliorumq; commentariis neceſſario petenda ſunt, ea in ipſum corpus artis, niſi ſicubi diſſentio, transferre atq; intexere. Quid enim brevitate conſequimur, ſi lux aliunde eſt petenda? Præſtat una opera, uno ſimul in loco artem longiuſculam cum luce conjungere, quam minore cum luce breviſſimam aliunde illuſtrare; cum hoc non minore negotio multoq; minus commode hactenus fiat, quam ſi ars ipſa ut nunc ſuapte copia ſeſuſe explicaverit. Quam artis tradendæ rationem uberiorem ipſe etiam *Ramus* in Arithmetica & Geometria aliquanto poſt a ſe editis, edoctus jam Longiore uſu, ſecutus eſt; ſuaſq; ipſe regulas interjecto commentariolo explanavit, non aliis explanandas reliquit. Quorum cum pleriq; neſcio an nimio commentandi ſtudio elati, certi omnis methodi quod in iis mirum ſit, obliti, omnia permiſceant, poſtrema primis, axiomata Syllogiſmos eorumq; regulas primis quibuſq; ſimplicium argumento-

rum

rum capitibus ingerere ſoleant, unde caliginem potius diſcentibus offundi quam lucem ullam præferri neceſſe eſt, id mihi cavendum imprimis duxi ut nequid præriperem, nequid præpoſtere quaſi traditum jam & intellectum, nequid niſi ſuo loco attingerem; nihil veritus, ne cui forte ſtrictior in explicandis præceptis exiſtimer, dum per pendenda magis quam percurrenda proponere ſtudebam. Nec tamen iis facile aſſenſerim, qui paucitatem regularum objiciunt *Ramo*, quarum permultæ etiam ex *Ariſtotile* ab aliis collectæ, nedum quæ ab ipſis cumulo ſunt adjectæ, vel incertæ vel futiles, diſcentem impediunt atque onerant potius quam adjuvant: ac ſiquid habent utilitatis aut ſalis, id ejuſmodi eſt, ut ſuopte ingenio quivis facilius percipiat, quam tot canonibus memoriæ mandatis, addiſcat. Multoq; minus conſtitui, canones quidvis potius quam Logicos, a Theologis inſercire; quos illi, quaſi ſubornatos in ſuum uſum, tanquam e media Logica petitos, depromant de Deo, diviniſq; hypoſtaſibus & ſacramentis; quorum ratione, quo modo eſt ab ipſis informata, nihil eſt a Logica, adeoq; ab ipſa ratione, alienius.

Prius autem quam opus ipſum aggredior, quoniam ars Logica omnium prima eſt ſuiſq; finibus latiſſime patet, præmittam quædam de arte generalia, deq; artium diſtributione; artem deinde ipſam perſequar: ad extremum, Analytica quædam exempla, ſive uſum artis, exercitationis cauſa, iis quibus opus eſt, & in eo genere exercere ſe libet, exhibebo: Quibus opus eſt inquam; quibus enim ingenium per ſe viget atq; pollet, iis ut in hoc genere Analytico cum labore nimio ac miſeria ſe torqueant, non ſum author. Ad id enim ars adhibetur, ut naturam juvet, non ut impediat: adhibita nimis anxie nimiſq; ſubtiliter, & præſertim ubi opus non eſt, ingenium per ſe jam ſatis acutum, obtundit potius quam acuit; ita plane ut in medicina remediorum uſus vel nimius vel non neceſſarius, valetudinem debilitat potius quam roborat. Quod autem *Ariſtotelis* aliorumq; veterum auctoritatem ad ſingulas fere Logicæ regulas adjungimus, id quidem in tradenda arte ſupervacuum fuiſſet, niſi novitatis ſuſpicio, quæ *Petro Ramo* hactenus potiſſimum obfuit, adductis ipſis veterum authorum teſtimoniis, eſſet amolienda.

Artium omnium quaſi corpus & comprehenſio ἐγκυκλοπαιδεία Græce, i. e. eruditionis circuitus quidam in ſe redeuntis, adeoq; in ſe abſolutæ atq; perfectæ, vel Philoſophia dicitur. Hæc cum ſapientiæ ſtudium proprie ſignificat, tum vulgo artium omnium vel doctrinam, vel ſcientiam: doctrinam, cum præcepta artium tradit; ſcientiam, cum ars, quæ habitus eſt quidam mentis, præceptis illis percipitur, quaſiq; poſſidetur. Eodem modo & artis ſignificatio diſtinguitur: cum doctrinam ſignificat, de qua nobis potiſſimum hic eſt agendum, eſt ordinata præceptorum exemplorumq; comprehenſio ſive methodus, qua quidvis utile docetur.

Artis materia præcepta ſunt: quæ qualia eſſe debeant, artis Logicæ, quam nunc tradimus, proprium eſt ſuo loco præſcribere.

Forma ſive ipſa ratio artis, non tam eſt præceptorum illorum methodica diſpoſitio, quam utilis alicujus rei præceptio: per id enim quod docet potius, quam per ordinem docendi, ars eſt id quod eſt; quod

ex

ex cujuſq; artis definitione perſpicitur, ut infra oſtendetur.

Præceptorum artis tria genera ſunt: duo præcipua *definitiones* & *diſtributiones*; quarum doctrinam generalem Logica etiam loco idoneo ſibi vendicat; tertium, minus principale, *conſectarium* nominatur; eſtq; proprietatis alicujus explicatio, ex definitione fere deducta.

Exempla ſunt quibus præceptionum veritas demonſtratur, uſuſq; oſtenditur: ſuntq;, ut ſcite *Plato*, quaſi obſides ſermonum: quod enim præcepto in genere docetur, id exemplo in ſpecie confirmatur.

Efficiens artis primarius neminem reor dubitare quin ſit Deus, author omnis ſapientiæ: id olim Philoſophos etiam non fugit.

Cauſæ miniſtræ fuerunt homines divinitus edocti, ingenioq; præſtantes; qui olim ſingulas artes invenerunt. Inveniendi autem ratio eadem prope fuit quæ pingendi: ut

ut enim in pictura duo ſunt, exemplum ſive archetypus, & ars pingendi, ſic in arte invenienda, archetypo reſpondet natura ſive uſus, & exemplum hominum peritorum, arti pictoris reſpondet Logica; ſaltem naturalis, quæ facultas ipſa rationis in mente hominis eſt; juxta illud vulgo dictum, Ars imitatur naturam.

Ratio autem ſive Logica, primum illa naturalis, deinde artificioſa, quatuor adhibuit ſibi quaſi adjutores, *teſte Ariſtot.* Metaphyſ. 1. c. 1, ſenſum, obſervationem, inductionem, & experientiam. Cum enim præcepta artium generalia ſint, ea niſi ex ſingularibus, ſingularia niſi ſenſu percipi non poſſunt: ſenſus ſine obſervatione, quæ exempla ſingula memoriæ committat, obſervatio ſine inductione, quæ ſingularia quam plurima inducendo generalem aliquam regulam conſtituat, inductio ſine experientia, quæ ſingulorum omnium convenientiam in commune & quaſi conſenſum judicet, nihil juvat. Hinc recte *Polus* apud *Platonem* in *Gorgia*, *experientia artem peperit, imperitia fortunam*, i. e. præcepta fortuita, adeoq; incerta. *Et*

Ariſtot.

Ariſtot. Prior. 1. *c.* 30. *cujuſq; rei principia tradere, experientia eſt: ſic Aſtrologica experientia, illius ſcientia* principia ſuppeditavit. *Et Manilius*;

> *Per varios uſus artem experientia fecit, exemplo monſtrante viam ----.*

Et Cicero; omnia quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa quondam & diſſipata fuerunt, donec adbibita hæc ars eſt, quæ res diſſolutas divulſaſq; conglutinaret & ratione quadam conſtringeret. Ea ars Logica eſt, vel hæc ſaltem naturalis, quam ingenitam habemus, vel illa artificioſa, quam mox tradimus: hæc enim præcepta artis invenit ac docet. Hactenus de efficientibus cauſis artium.

Forma artis, ut ſupra dixi, non tam præceptorum diſpoſitio eſt, quam præceptio ipſa rei alicujus utilis, eademq; eſt finis. Quemadmodum enim non tam præceptorum Logicorum methodica diſpoſitio quam ipſum bene diſſerere, & forma Logicæ & finis eſt, ut infra docebitur, ita in genere non ſolum præceptorum diſpoſitio,

ſitio, ſed ipſa rei utilis præceptio, forma artis & ſimul finis eſt: quod autem præcipitur, id eſſe utile in hominum vita debere, quod *Græci*, ὠφελὶς vocant, omnes conſentiunt; indignamq; eſſe artis nomine, quæ non bonum aliquod ſive utile ad vitam hominum, quod idem quoq; honeſtum ſit, ſibi proponat, ad quod omnia præcepta artis referantur; adeoq; formam artis eſſe rei alicujus utilis præceptionem, per quam ſcilicet ars eſt id quod eſt, neceſſario ſequitur. Verum ad hunc finem perveniri non poteſt, niſi doctrinam natura commode percipiat, exercitatio confirmet, utræq; ſimul doctrina & exercitatio artem quaſi alteram naturam reddant. Sed ingenium ſine arte, quam ars ſine ingenio plus proficere cenſetur: proficere autem non admodum utrumq;, niſi acceſſerit exercitatio: unde illud *Ovidii;*

ſolus & artificem qui facit, uſus erit.

Exercitatio duplex eſt; analyſis & geneſis. Illa eſt, cum exempla artis in ſua principia quaſi reſolvuntur, dum ſingulis partibus ad normam, i. e. ad præcepta artis

artis examinantur: hæc, cum ex artis præſcripto efficimus aliquid aut componimus.

Hactenus cauſæ artium: ſequuntur ſpecies. Artes ſunt generales vel ſpeciales: generales, quarum materia ſubjecta eſt generalis. Materia autem illa vel artificis eſt, vel artis. Artificis materia generalis generalibus cunctis artibus eſt communis; artis autem, ſingularum eſt propria: eſtq; artificis quidem generalis materia, omne id quod revera eſt, aut eſſe fingitur; artis, quod in eo omni efficiunt ſingulæ. Id omne vel ratio complectitur, vel oratio: generalium itaq; artium materia generalis, vel ratio eſt, vel oratio: verſantur enim in excolenda vel ratione ad bene ratiocinandum, ut Logica; vel oratione, eaq; vel ad bene loquendum, ut Grammatica, vel ad dicendum bene, ut Rhetorica. Omnium autem prima ac generaliſſima, Logica eſt; dein Grammatica, tum demum Rhetorica; quatenus rationis uſus ſine oratione etiam magnus, hujus ſine illa poteſt eſſe nullus. Grammaticæ autem ſecundum tribuimus locum,

eo quod oratio pura eſſe etiam in ornata; ornata eſſe niſi pura ſit prius, facile non queat.

Artes ſpeciales ſunt, quæ materiam habent ſpecialem; nempe naturam fere vel mores: earum enim acuratior diſtributio non eſt hujus loci.

Digitized by Google

TYPOGRAPHI ERRATA.

PAgira 6. Cap. 3. l. 14. poſt ſunt inſere veras. p. 9. l. 14. poſt dicitur inſerendum vel. p. 10. l. 3. habent leg. habet. p. 11. l. 2. leg. efficientia. p. 12. l. 33. quæ leg. quas. p. 15. l. 20. quam lege quanquam. p. 18. l. 7. convenientibus lege convenientius. p. 20. cap. 8. l. 2. poſt Phil. 1. 3. inſerendum quarta cauſa. p. 21. l. 20. quâ leg. qui. p. 23. cap. 9. exiſtet leg. exiſtit. p. 24. l. 31. quidlibet leg. quilibet. p. 26. l. 2. appendicula lege appendiculæ. p. 28. l. 13. tractandum lege tractandam. p. 30. l. 18. rerum lege verum. p. 30. l. 26. poſt adjunctum inſerendum ſubjecto. p. 31. l. 24. Loilam leg. *Zoilum*. l. 26. *Zoile*. p. 33. l. 16. refertus, lege refertur. p. 35. l. 2. unitis lege unitatis. p. 36. l. 18. quæ lege quoq;. p. 46. l. 27. poſt id inſerendum ne. l. 28. reponat lege reponas. l. 32. oppoſita lege oppoſitæ. p. 48. l. 17. Tu lege cum. p. 56. l. 13. huic lege hunc. p. 58. l. 4. poſt differentiæ inſerendum formæ primitus eſt. l. 9. dele forma primitus eſt. p. 60. l. 4. diſtinguntur, lege diſtinguitur. p. 62. l. 22. hi lege ſi. p. 73. l. 19. poſt Agr. lege quæ. p. 81. cap. 22. l. 9. poſt attribua ut inſerendum Itaq; deverſorum uno negato, alterum affirmatur; diſſimila ſive diverſa ſive oppoſita ſimul affirmari aut negari poſſunt. l. 8. capitis 22. idem lege eidem. p. 92. l. 23. proſinus lege protinus. p. 107. cap. 30; l. 10. circumſcri et lege circumſcribit. p. 129: l. 2. dele (;) poſt non; p. 130. l. 22. ex lege eſt. p. 135. l. 33. receſſarium lege neceſſariam. p. 138. l. 34. diſtineta lege diſtincta. p. 150. l. 20. mutabiles lege immutabiles. l. 7. disjuncta lege disjunctæ. p. 165. l. 5. Ut lege &. p. 170. l. 29. ergo quidam divitos, lege ergo quidam dicti ſum divites. p. 173. l. 15. explicatum, lege explicatam. p. 177. l. 31. poſt magnanimus, inſere Maximus eſt. p. 182. l. 29. modis lege modi. p. 190. l. 3. affirmata & compoſita, lege affirmatæ & compoſitæ. p. 191. l. 17. non ſi eſt animal, idcirco eſt homo, lege non ſi non eſt animal, idcirco non eſt homo. p. 192. l. 16. connexa lege connexæ. p. 198. l. 22 disjuncta lege disjunctæ. p. 212. l. 28. tamq; lege tumq;. p. 219. l. 5. inſtrumentales lege inſtrumentalis. p. 221. l. 20. multas lege multos. p. 223. l. 15. talibus lege tabulis.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE

J. MILTONI Angli, Artis Logicæ Plenior Inſtitutio, &c.

Liber Primus.

CAPUT. I.

Quid ſit Logica?

LOgica eſt ars bene ratiocinandi. Eodemq; ſenſu Dialectica ſæpe dicta eſt. Logica autem, *i. e.* ars rationalis, *à* λόγῳ dicitur: quæ vox Græcè rationem ſignificat; quam excolendam Logica ſibi ſumit.

Ratiocinari autem eſt rationis uti facultate Additur bene, i. e. rectè, ſcienter, expeditè; ad perfectionem artis ab imperfectione facultatis naturalis diſtinguendam.

Logicam potius, quàm cum *P. Ramo* Dialecticam, dicendam duxi, quòd eo nomine tota ars rationis aptiſſimè ſignificetur; cùm Dialectica à

verbo Græco διαλέγεσθαι, artem potius interrogandi & reſpondendi, i. e. diſputandi ſignificet; ut ex *Platonis Cratylo*, ex doctrina *Peripateticorum* & *Stoicorum*, *Fabio*, *Suida*, aliiſq; docetur. Et tamen *Plato* in Alcibiade primo idem vult eſſe τὸ διαλέγεσθαι, quod ratione uti. Prior ſignificatio ad rationis uſum nimis anguſta eſt; poſterior, ſi inter authores de ea non convenit, nimis incerta.

Ratiocinandi autem potius dico quàm diſſerendi, propterea quòd ratiocinari, non minus late quàm ipſa ratio, idem valet propriè quod ratione uti; cùm diſſerere, præterquam quod vox non planè propria, ſed tranſlata ſit, non latius plerumq; pateat, quam diſputare.

Addunt nonnulli in definitione ſubjectum Dialecticæ, i. e. de re qualibet: ſed hoc cum Grammatica & Rhetorica commune Dialecticæ fuit, ut in proœmio vidimus; non ergo hîc repetendum.

CAP. II.

De partibus Logicæ,

Déq; Argumenti Generibus.

Ratiocinatio autem fit omnis, rationibus vel ſolis & per ſe conſideratis, vel inter ſe diſpoſitis; quæ argumenta etiam ſæpius dicta ſunt.

Logicæ

Logicæ itaq; partes duæ ſunt ; rationum ſive argumentorum inventio, eorumq; diſpoſitio.

Secutus veteres *Ramus*, *Ariſtotelem*, *Ciceronem*, *Fabium*, Dialecticam partitur in inventionem & judicium. Verùm non inventio, quæ nimis lata eſt quocunq; modo ſumatur, ſed argumentorum inventio, pars prima Logicæ dicenda eſt : diſpoſitio autem eorum, cur ſit ſecunda, non judicium, ſecundi libri initio reſpondebimus. Sed neq; hæc partitio ſuis auctoribus vel ijſdem vel aliis caret : *Plato*, in phædro, diſpoſitionem inventioni addidit ; *Ariſtoteles* τάξιν ; *Top*. 8. 1. quod idem eſt. *Et Cicero*, de Orat. fatetur, inventionem & diſpoſitionem, non orationis eſſe, ſed rationis.

Inventionem autem & diſpoſitionem quarum tandem rerum niſi argumentorum.

Argumentorum itaq; inventio *Topica Græcè* nominatur ; quia τόπους, continet, i. e. locos unde argumenta ſumuntur, viámq; docet & rationem argumenta bene inveniendi, ſuo nimirum ordine collocata ; unde vel ad geneſin, expromantur, vel in analyſi explorentur, inventorúmq; ſimul vim atque uſum exponit.

Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum affectum eſt, Id eſt, quod habet affectionem ad arguendum ; vel ut Cic. in Top. quod affectum eſt ad id de quo quæritur : id interpretatur *Boethius* refertur, vel, aliqua relatione reſpicit id de quo quæritur.

Iſta

Iſta affectione ſublatâ, argumentum non eſt; mutatâ, non eſt idem; ſed ipſum quoq; mutatur.

Ad arguendum autem, i. e. oſtendendum; explicandum, probandum aliquid. Sic juxta illud tritum, *degeneres animos timor arguit*, *Æneid.*4. *& illud Ovidii*; *Apparet virtus*, *arguiturq; malis*. Explicare autem & probare etiam ſimplicis argumenti propria atq; primaria vis eſt, unde aliud ex alio ſequi, vel non ſequi, i. e. uno poſito, alterum poni vel non poni primitus judicatur: quod de inductione quidem recte monuit *Baconus* noſter, de Augment. ſcient. *l.* 5. *c.*4. *uno eodémq; mentis opere, illud quod quæritur, & inveniri & judicari*: ſed hoc de ſingulis argumentis ſimplicibus non minus verum eſt.

Ex quo etiam ſequitur, judicium non eſſe alteram Logicæ partem, ſed quaſi effectum utriúſq; partis communem & ex utraq; oriundum; Ex ſyllogiſmo in re præſertim dubia clarius quidem at ſecundario tamen contra ac pleriq; docent.

Aliquid autem, eſt id quodcunq; arguitur: quicquid enim eſt, aut eſſe fingitur, ſubjectum eſt Logicæ, ut ſupra demonſtravimus. Argumentum autem propriè neq; vox eſt neq; res; ſed affectio quædam rei ad arguendum; quæ *ratio* dici poteſt ut ſupra.

Tractat igitur Logica neq; voces, neq; res. Voces quidem, quamquam & ſine vocibus poteſt ratiocinari, tamen, quoties opus eſt, diſtinctas & tantùm non ambiguas, non improprias, ab ipſo uſu loqendi videtur jure ſanè poſtulare: res ip-

ſas

ſas artib. quaſq; ſuis relinquit; arguendi duntaxat inter ſe quam habeant affectionem ſive rationem conſiderat.

Ratio autem dicitur, voce à Mathematicis petita, qua terminorum proportionalium inter ſe certa habitudo ſignificatur.

Argumentum eſt artificiale aut inartificiale. Sic Ariſtot. Rhet. 1. 12. quem *Fabius* ſequitur, *l.* 5. *c.* 1. *Cicero* in *inſitum* & *aſſumptum* dividit. Artificiale autem dicitur, non quo inveniatur arte magis quàm inartificiale, ſed quòd ex ſeſe arguit, i. e. vi inſita ac propria.

Artificiale eſt primum, vel à primo ortum. Primum, quod eſt ſuæ originis. Id eſt, affectionem arguendi non modò in ſe habet, ſed etiam à ſe; quod infrà clarius patebit, cùm quid ſit à *primo ortum* docebitur.

Primum eſt ſimplex aut comparatum.

Simplex, quod ſimpliciter & abſolutè conſideratur. Id eſt, ſimplicem habet affectionem arguendi id quod arguitur, ſine quantitatis aut qualitatis cum eo comparatione.

Simplex eſt conſentaneum aut diſſentaneum.

Nam quæ ſine comparatione conſiderantur, neceſſe eſt vel conſentient inter ſe, vel diſſentiant.

Conſentaneum eſt quod conſentit cum re quam arguit. Id eſt, ponit, ſive affirmat eſſe rem quam arguit.

Eſtq; conſentaneum abſolutè aut modo quodam. Abſolutè, i. e. perfectè; abſolvere enim eſt perficere. *Ariſtotelis* quoq; hæc diſtributio eſt. Quæ autem abſolutè conſentiunt, eorum alterum alterius vi exiſtere intelligitur; & ſic conſentiunt cauſa & effectus. Atq; hæ ſunt argumentorum diſtributiones generales ex affectionum differen-

tiis deſumptæ; ſuóq; nunc ordine ſingulatim tractandæ: argumentorum autem omnium primum *cauſa* eſt; id quòd per ſe quivis intelligere poteſt.

CAP. III.

De Efficiente, procreante, & conſervante.

Cauſa eſt, *cujus vi res eſt.* Vel, ſi ex capite ſuperiore, quod intelligi memoriáq; teneri poteſt, repetito eſt opus, cauſa eſt argumentum artificiale, primum, ſimplex, abſolutè conſentaneum, cujus vi, vel facultate, res, i. e. effectum, arguitur eſſe vel exiſtere. Nec male definiatur cauſa *quæ dat eſſe rei.*

Cujus autem vi vel facultate, i. e. à quo, ex quo, per quod, vel propter quod res eſt, id cauſa eſſe dicitur. *Res* etiam, idem quod *aliquid* in definitione argumenti, vox generalis adhibetur, quæ ſignificaret cauſam, ſicut & reliqua argumenta, eſſe rerum omnium quæ vel ſunt, vel finguntur: nam quæ revera ſunt; quæ finguntur, fictas cauſas habent.

Hinc intelligitur *cauſam ſine qua non*, quæ vulgò dicitur, impropriè cauſam, & quaſi fortuitò, dici. ut cùm amiſſio rei alicujus dicitur cauſa recuperationis; quamvis amiſſio recuperationem neceſſariò præcedat. Neq; enim cauſa ſic intelligi debet, id quod & *Cicero* docuit, l. de Fato, ut quod cuiq; antecedat, id ei cauſa ſit, ſed quod cuiq;

cuiq; efficienter antecedat; i. e. ita ut res vi ejus exiſtat. Hinc cauſa propriè dicta, *principium* quoq; nominatur à *Cic.* 1. de Nat. deor; ſed frequentiùs apud Græcos.

Cauſa autem eſt cujus vi res non ſolùm eſt, verùm etiam fuit, vel erit. Ut enim præcepta Logica de omni re, ſic omnium præcepta artium de omni tempore intelligenda ſunt; unde & æterna eſſe, veritatiſq; æternæ dicuntur.

Ex definitione autem cauſæ tertium illud artis præceptum, de quo in præfatione diximus, conſectarium hoc oritur: *primus hic locus inventionis, fons eſt omnis ſcientiæ; ſcitiq; demum creditur cujus cauſa teneatur.*

Neq; aliud eſt *Ariſtotelis* decantata illa demonſtratio, quàm qua effectum arguitur, probatur, cognoſcitur, ponitur, ex cauſa poſita; quodcunq; illud demum cauſæ genus ſit: ut cùm riſibile probatur ex rationali, quippe, omnis homo eſt riſibilis, quia rationalis: eóq; erit clarior demonſtratio, quo cauſa certior, propior, præſtantior.

Cauſa eſt efficiens & materia, aut forma & finis. Cur ſic cauſa dividatur quaſi in duo genera anonyma, infrà in doctrina diſtributionis facilius intelligetur.

Quot autem modis alicujus vi res eſt, tot eſſe ſpecies cauſæ ſtatuendum eſt. Modis autem quatuor alicujus vi res eſt; ut rectè *Ariſtot. Phyſ.* 2.7. & nos ſuprà diximus; vel enim à quo, vel ex quo, vel per quod, vel propter quod res una quæq; eſt, ejus vi eſſe rectè dicitur. His modis nec plures inveniuntur, nec pauciores eſſe poſſunt: rectè igitur cauſa diſtribuitur in cauſam à qua, ex qua, per quam, & propter quam, i. e. efficientem &

materiam, aut formam & finem.

Efficiens eſt cauſa, à qua res eſt, vel efficitur. Ab efficiente enim principium movendi eſt; ipſa tamen effecto non ineſt.

Ciceroni omnis cauſa *efficiens* nominatur: ſic enim in Topicis; *primus eſt locus rerum efficientium, quæ cauſæ appellantur*: & de Fato; *cauſa eſt quæ id efficit, cujus eſt cauſa.* Hinc fit ut *cauſatum*, à cauſis licet omnib. ortum habens, *effectum* tantummodo vocitetur: unde hoc ſolum intelligitur, efficientem eſſe cauſam præcipuam atq; primariam; omnem autem cauſam aliquo modo efficere.

Efficientis etſi, vera genera nulla ſive ſpecies nobis apparent, ubertas tamen permagna modis quibuſdam diſtinguitur.

Primò, quòd procreet, aut tueatur.

Sic pater & mater procreant; nutrix tuetur. Huc quoq; omnium rerum inventores, auctores, conditores, conſervatores referendi ſunt. Procreare igitur & tueri duo ſunt modi quibus idem ſæpe efficiens efficere ſolet: procreando quidem id quod nondum eſt, ut ſit; conſervando autem id quod jam eſt, ut porrò ſit.

CAP. IV.

De Efficiente ſola, & cum aliis.

S*Ecundò, cauſa efficiens ſola efficit, aut cum aliis. Earúmq; omnium ſæpe alia principalis, alia minus principalis, ſive adjuvans & miniſtra.* Quam *Cicero*, in Partit. *cauſam conficientem* vocat;

cat: & cujus, inquit, generis vis varia eſt, & ſæpe aut major aut minor; ut & illa quæ maximam vim habet, ſola ſæpe cauſa dicatur. Hinc, Æneid. 9. *Nyſus* ab *Eurialo* ſocio transfert in ſe factæ cædis & culpam & pœnam; quaſi ſolus auctor fuerit, quia fuit præcipuus. Et ſolitaria cauſa cum plerisq; & principalibus & ſociis, pro *Marcello*, variè adhibetur. Sed hæc duo exempla vide poſt finem in praxi analytica.

Cauſa minus principalis (ut quidam volunt) vel eſt impulſiva, quæ principalem quoquo modo impellit ac movet, vel eſt inſtrumentalis.

Impulſiva duplex eſt Græcisq; vocibus receptis, *proegumena* dicitur, *procatarctica*. Illa intus, hæc extrinſecus movet principalem: & vera ſi eſt, *occaſio*, ſi ficta, *prætextus* dicitur.

Sic cauſa proeg. quæ intus movebat infideles ad perſequendum Chriſtianos (exemplis enim receptis hic utemur) erat eorum ignorantia aut impietas, cauſa procat. erant nocturni conventus, vel potius quæ vis conventicula Chriſtianorum. Olim interficiendi Chriſti cauſa proeg. erat Judæorum zelus ignarus: procat. objecta ſabbathi violatio concionésq; ſeditioſæ. Notandum autem eſt ubi cauſa proegumena, ſive interna, non eſt, ibi cauſa procatarcticæ, ſive externæ, vim nullam eſſe.

Ad cauſam autem procatarcticam, ea ſæpe referenda videtur, ſi omnino eſt in cauſis numeranda, quæ ſuprà dicta eſt *cauſa ſine qua non*; ſiquidem quovis modo cauſam extrinſecus movere principalem dici poteſt.

Inſtrumenta etiam in cauſis adjuvantibus connumerantur. Quo argumento *Epicureus*, apud *Cic.* 1. de nat deor. diſputat mundum nunquam eſſe factum. hoc etiam exemplum ad praxin retulimus.

mus. Inſtrumenta autem propriè non agunt, ſed aguntur aut adjuvant. Et qui cauſam adjuvantem nullam niſi inſtrumenta habent, poteſt rectè *ſolitaria cauſa* dici: quanquam lata admodum inſtrumenti ſignificatio admittitur; ut apud *Ariſtot. Polit.* 1. 3. *inſtrumenta ſunt animata, vel inanimata.* Quo ſenſu omnes ferè cauſæ adjuvantes & miniſtræ poſſunt *inſtrumentales* nominari.

Ad hunc locum referendus commodiſſimè videtur cauſarum ordo, quo alia dicitur *prima*, idq; vel abſolutè, ut Deus, vel in ſuo genere; ut ſol, & ejuſmodi quippiam; alia *ſecunda*; & ſic deinceps, quæ à prima vel à prioribus pendet, & quaſi effectum eſt. Alia deinde *remota* dicitur, alia *proxima*: quò ſpectat illud vulgo dictum; *quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati.* Quæ regula in cauſis duntaxat neceſſariò inter ſe ordinatis valet. Sed hæ cauſarum diviſiones in Logica non magnopere ſectandæ ſunt; quandoquidem tota vis arguendi in cauſa proxima continetur; dèq; ea ſola generalis definitio cauſæ intelligitur.

CAP. V.

De Efficiente per ſe, & per accidens.

T*Ertiò, cauſa efficiens per ſe efficit, aut per accidens.* Tertium hoc par modorum efficiendi eſt, ab *Ariſtotele* etiam & veteribus notatum.

Per ſe efficit cauſa, quæ ſua facultate efficit. Id eſt, quæ ab interno principio effectum producit.

Vt quæ natura vel conſilio faciunt. Naturalis efficienta eſt elementorum, foſſilium, plantarum, animalium. Conſilii exemplum eſt illa *Ciceronis* de ſe ad *Cæſarem* confeſſio: *nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te.*

Naturæ, appetitum; conſilio, artem nonnulli adjungunt. Sed appetitus aut naturalem, aut ad naturam, aut ad naturæ vitium; ars ad conſilium ſine incommodo referetur: ars n. & conſilium quatenus aliquid efficiunt, non illa ab intellectu, hoc à voluntate; ſed ut utrumq; ab utroq; proficiſci videtur: etenim ars ferè non invita, non proximæ ſaltem invita; & concilium prudens ſcienſq; agit. Hi quatuor modi efficiendi per ſe, ad eundem nonnunquam effectum concurrunt: ut cùm quis loquitur, naturâ; hoc vel illud, conſilio ſimul & appetitu; eleganter, arte.

Videtur itáq; huc proprie referenda etiam cauſa impulſiva, ſive ea proegumena, ſive procatarctica ſit, de quibus capite ſuperiore diximus; quæ non tam cauſæ ſunt principali ſociæ aut miniſtræ quam modi efficientis, quibus vel affectu aliquo impulſus, vel ex occaſione aliqua oblata, conſilio adductus hoc vel illud agit, ut ex allatis ibi exemplis intelligi poteſt.

Quæ autem naturâ neceſſariò, quæ conſilio, libere agunt, neceſſariò agit quæ aliter agere non poteſt, ſed ad unum quidpiam agendum determinatur, idq; ſolum ſua propenſione agit quæ neceſſitas naturæ dicitur; ex hypotheſi nimirum. Niſi Deus aliud voluerit, aut externa vis aliorſum impulerit, ut Lapidem ſurſum. Libere agit efficiens non hoc duntaxat ut naturale agens, ſed hoc vel illud pro arbitrio idq; abſolute vel ex hypotheſi.

potheſi. Abſolute ſolus Deus libere agit omnia; id eſt quicquid vult; & agere poteſt vel non agere; Teſtantur hoc paſſim ſacræ literæ: Libere ex hypotheſi, illæ duntaxat cauſæ quæ ratione & conſilio faciunt, ut angeli & homines; ex hypotheſi nimirum divinæ voluntatis, quæ iis Libere agendi poteſtatem in principio fecit. Libertas enim poteſtas eſt agendi vel non agendi hoc vel illud. Nempe niſi Deus aliud voluerit, aut vis aliunde ingruat.

Per accidens efficit cauſa, quæ externa facultate efficit. Id eſt, non ſua; cùm principium effecti eſt extra efficientem, externúmq; principium interno oppoſitum: ſic .n. efficiens non efficit per ſe, ſed per aliud. Hinc vere dicitur, *omne effectum cauſæ per accidens poteſt reduci ad cauſam per ſe.*

Vt in his quæ fiunt coactione, vel fortuna. Duo n. hæc ſunt externa principia internis, naturæ nempe & voluntati ſive conſilio, oppoſita. Sic *Ariſtot.* Rhet. 2. 20. cùm dixiſſet, homines facere quædam non per ſe, quædam per ſe; ſubjungit, *eorum quæ non per ſe, alia per fortunam, alia ex neceſſitate.* Sed *neceſſitas* vox nimis lata eſt, ut ex ſupra dictis de efficiente naturali patebit.

Coactione fit aliquid, cum efficiens vi cogitur ad effectum. Ut cum lapis ſurſum vel recta projicitur qui ſuapte natura deorſum fertur. Hæc neceſſitas coactionis dicitur & cauſis etiam liberis nonnunquam accidere poteſt. Sic neceſſe eſt mercatori in tempeſtate merces ejicere, ſiquidem ſalvus eſſe vult. Hæc itaq; neceſſitas mixtas quaſdam actiones produxit, quæ facit quis volens nolente animo, quod aiunt.

Fortunà

Fortuna ſive fortuitò fit aliquid, cùm præter ſcopum efficientis accidit. Non enim fortuna, ſed efficiens, quæ per fortunam ſive fortuitò agit, eſt propriè cauſa per accidens rerum fortuitarum: eò quòd earum principium, occulta nimirum illa cauſa quam *fortunam* dicimus, extra illam efficientem eſt: fortuna autem eſt eventuum eorum principium, etſi occultum, non per accidens tamen, ſed per ſe. Fortuna itaq; apud veteres aut nomen ſine re eſſe exiſtimabatur, quo uſi ſunt homines, teſte alicubi *Hippocrate*, cùm ſecundarias contingentium cauſas ignorarent, aut eſt ipſa latens cauſa: ut *Cicero* in Top. *cùm enim nihil ſine cauſa fiat, hoc ipſum eſt fortuna, eventus obſcura cauſa, quæ latenter efficit.* Inter fortunam & caſum hæc volunt intereſſe *Ariſtot. Phyſ.* 2. 6. *Et Plutarch.* de Placit. & de, Fato, ut caſus quàm fortuna latius pateat: fortuna in iis duntaxat qui ratione utuntur; caſus in omnibus tam animantibus quàm inanimatis dominetur: ſed loquendi ferè uſus fortunæ ſub nomine caſum etiam complectitur, quotieſcunq; præter ſcopum ſive finem efficientis aliquid accidit. *Sic caſu fortuito*, ait *Tullius*, 3. de nat. deor. *Pheræo Jaſoni profuit hoſtis, qui gladio vomicam ejus aperuit, quam medici ſanare non poterant.*

In hoc genere cauſarum imprudentia connumerari ſolet Sic etiam *Ariſtot. Ethic.* 3. 1. *videntur non voluntaria eſſe, quæ per vim aut ignorantiam fiunt. Et Ovid.* 2. *Triſt.*

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi eſt?
Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam:
Præda ſuis canibus nec minus ille fuit.

Scilicet

Scilicet in ſuperis etiam fortuna luenda eſt:
Nec veniam, læſo numine, caſus habet.

Durum id eſſe queritur poeta: *nam cæteroqui hinc ſumitur plerumque deprecatio; & excuſationi etiam nonnunquam locus hîc eſt.* Deprecationis exemplum eſt apud *Cic.* pro *Ligario: ignoſce pater: erravit; lapſus eſt: non putavit: Et* paulò pòſt; *erravi: temerè feci: pœnitet; ad clementiam tuam confugio.*

Fortunæ autem nomen, ut ſuprà dictum eſt, ignoratio cauſarum confinxit: cùm enim aliquid præter conſilium ſpémq; contigerit, fortuna vulgò dicitur. *Unde Cicero*, apud *Lactantium*, Inſtit. 3. 29. *ignoratio rerum atque cauſarum fortunæ nomen induxit.* Nec inſcite *Juvenalis:*

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: ſed te
Nos facimus, fortuna, deam; cœlóq; locamus.

Certè enim & cœlo locanda eſt; ſed, mutato nomine, *divina providentia* dicenda. Unde *Ariſt. Phyſ.* 2. 4. *ſunt nonnulli quibus fortuna quidem videtur eſſe cauſa, ſed ignota humanæ intelligentiæ, tanquam divinum quiddam. Et Cic.* Acad. 1. *providentiam Dei quæ ad homines pertinet, nonnunquam quidem fortunam appellant, quod efficiat multa improviſa nec opinata nobis propter obſcuritatem ignorationémq; cauſarum.* Sed providentia rerum omnium prima cauſa eſt, ſive notæ ſive ignotæ ſint earum cauſæ ſecundariæ: & providentiæ ſi neceſſitatem adjungas, *fatum* dici ſolet. Verùm de providentia meliùs Theologia quàm Logica diſceptabit. Hoc tantùm obiter; fatum ſive decretum Dei cogere neminem malefacere;

&

& ex hypotheſi divinæ præſcientiæ certa quidem eſſe omnia, non neceſſaria. Non excuſandus itaque *Cicero*, pro *Ligatio*, cùm ait, *fatalis quædam calamitas incidiſſe videtur & improvidas hominum mentes occupaviſſe; ut nemo mirari debeat humana conſilia divina neceſſitate eſſe ſuperata.* Multo rectius alibi, *datur quidem venia neceſſitati; ſed neceſſitati, quæ inſtituto efficientis repugnat, & voluntati.*

CAP. VI.

De Materia.

M*Ateria eſt cauſa ex qua res eſt.* Efficientem ordine naturæ ſequitur materia; & efficientis effectum quoddam eſt; præparat enim efficiens materiam, ut ſit apta ad recipiendam formam. Ut autem efficiens eſt id quod primum movet, ita id materia quod primum movetur, hinc efficiens, agendi; materia, patiendi principium appellatur. Hæc autem difinitio materiæ apud omnes eadem ferè occurrit. *Eſt cauſa*: materiæ enim vi affectum eſt. Illa autem vis particulà *ex qua* ſignificatur: quam hæc vulgò non materiæ ſolùm nota eſt, ſed nunc efficientis, ut, *ex ictu vulnus*: nunc partium, ut, *homo conſtat ex anima & corpore*; nunc mutationis cujuſvis, ut, *ex candido fit niger*. *Res*: nempe quam arguit; effectum ſcilicet materiatum; ut intelligamus materiam etiam eſſe omnium entium & non entium communem; non rerum ſenſibilium & corporearum propriam. Quales autem res ipſæ ſunt, talis

talis materia earum eſſe debet; ſenſibilium ſenſibilis, æternarum æterna; & ita in reliquis. Sic artium materia ſunt præcepta. *Eſt.* i. e. efficitur & conſtat: unde *Cic.* 1. Acad. *materia ea cauſa eſt, quæ ſe efficienti præbet, ut ex ſeſe non modò effectum fiat, ſed etiam poſtquam effectum eſt, conſtet.* Hoc argumento ficto, apud *Ovid.* 2. Metam. ſolis domus auro, pyropo, ebore, argento componitur. *Regia ſolis erat* &c. Sic *Cæſar* 1. Bell. civil. navium materiam deſcribit: *carinæ primum ac ſtatumina ex levi materia fiebant* &c.

Dividitur vulgo materia in primam & ſecundam; ſecunda in proximam & remotam. Verùm hæc diſtributio Phyſica potius eſt. Id enim ſolum Logicus in materia ſpectat, ut res ex ea ſit; & potiſſimum quidem ut proximè ex ea ſit; proxima enim potiſſimum arguit.

CAP. VII.

De Forma.

Cauſæ primum genus ejuſmodi eſt in efficiente & materia: ſecundum ſequitur in forma & fine. Quia ſcilicet ordine temporis eſt poſterius. Efficiens enim & materia ſub genere priore continentur, quòd in effecto producendo præcedunt; forma & finis ſub, poſteriore, quòd efficientem & materiam ſequuntur effectûmq; ipſum comitantur: poſitis enim efficiente, & materiâ, non continuò ſequuntur forma & finis: efficiens enim etſi materia ſuppetit, forma tamen & fine ſuo nonnunquam fruſtratur; forma & finis ſi adſit, neceſſe

ceſſe eſt efficientem & materiam fuiſſe. Qui autem in uſu obſervatur ordo cauſarum, idem debet in doctrina quoq; obſervari. Nec tamen ordo iſte ad conſtituenda cauſarum genera ſatis valet, ſed aliud quiddam quod nomine caret. Unde meritò non ſatis accurata videtur illa cauſarum diſtributio, quæ affertur *Ariſtotilis*, in cauſas vel effectum præcedentes, ut efficientem & materiam; vel cum effecto ſimul exiſtentes, ut formam & finem: tam etſi enim hæc diſtributio ordinem cauſarum ſervat, naturam tamen earum non diſtinguit; immo cauſæ neq; convenit, neq; propria eſt: non convenit, quia cauſa quælibet, ut cauſa, non præcedit, ſed cum effecto ſimul eſt. Præcedunt autem utcunq; efficiens & materia effectum vel naturæ ordine, vel temporis: ſi naturæ, id & cum reliquis cauſis & cum ſubjectis omnibus commune habent; ſi temporis, hoc efficienti & materiæ neq; omni commune eſt (quædam enim cum effecto non niſi ſimul ſunt) neq; ſolis iis proprium; nam & ſubjecta pleraq; adjunctis ſuis tempore priora ſunt. Nec fœliciùs ab eodem *Ariſtotele* dividuntur cauſæ in externas, efficientem & finem; & internas, materiam & formam: hæc enim diſtributio etſi uſus ejus aliquis eſſe poteſt, ad leges tamen artis minus accommodata eſt: eſſe enim externum vel internum, non eſt cauſis proprium, ſed effecto etiam & adjuncto commune. Deinde materia & forma cùm intra effectum ſunt, non tam cauſæ quàm partes effecti ſunt: quid? quòd finis, quæ perfectio rei eſt aptitudóq; ad uſum, interna potius cauſa diceretur. Poſtremò, hæc diſtributio turbat ordinem cauſarum, methodi proinde legem: efficiens enim eſt principium motus & cau-

cauſarum prima; finis, ultima eſt: ſi igitur internum externo præmittitur, materia & forma, quæ efficientis quodammodo effecta ſunt, efficienti præponentur; ſi externum interno, finis efficienti, i. e. ultima primæ, adjungetur; mediis, materiæ neme & formæ, præmittetur. Cautius itaq; *Ramus* atq; arti convenientibus, cauſarum genera anonyma reliquit: quod ut oſtenderemus, longiuſcule cum venia digreſſi, nunc ad alterum genus cauſarum, formam & finem, redeamus. Formæ autem eſt prior locus concedendus, cùm finis nihil aliud ſit quàm fructus quidam formæ.

Forma eſt cauſa per quam res eſt id quod eſt. Hæc definitis *Platonicam* & *Ariſtotelicam* conjunxit: ille enim definit formam eſſe cauſam per quam, hic, quod quid eſt eſſe. Ut autem materia, ſic etiam forma effectum quoddam efficientis quidem eſt. Formam enim efficiens & producit nondum exiſtentem, & inducit in materiam: forma autem effecti & cauſa eſt, & præcipua quidem, ſoláq; effectum arguit, quòd vi formæ potiſſimùm exiſtit. Efficiens enim fruſtrari formâ, forma effecto non poteſt. *Per quam* itaq; particula eam cauſam ſignificat eamq; vim, quæ rem ſive effectum informat atq; conſtituit. Res enim nulla eſt quæ ſuam non habeat formam, nobis licet incognitam.

Res etiam ſingulæ, ſive individua, quæ vulgò vocant, ſingulas ſibíq; proprias formas habent; differunt quippe numero inter ſe, quod nemo non fatetur. Quid autem, eſt aliud numero inter ſe, niſi ſingulis formis differre? Numerus enim, ut rectè *Scaliger*, eſt affectio eſſentiam conſequens. Quæ igitur numero, eſſentiâ quoq; dif-

differunt; & nequaquam numero, niſi eſſentiâ, differrent. *Evigilent hîc Theologi.* Quòdſi quæcunq; numero, eſſentiâ quoq; differunt, nec tamen materiâ, neceſſe eſt formis inter ſe differant; non autem communibus, ergo propriis. Sic anima rationalis, forma hominis in genere eſt; anima *Socratis*, forma *Socratis* propria. *Per quam res eſt id quod eſt*; i. e. quæ dat proprium eſſe rei. Cùm enim cujuſq; ferè rei eſſentia partim ſit communis, partim propria; communem materia conſtituit, forma propriam. Et per alias quidem cauſas *eſſe* res poteſt dici; per ſolam formam *eſſe id quod eſt.*

Ideóq; hinc à cæteris rebus omnib. res diſtinguitur. Id eſt, diſtinctione, quam vocant eſſentiali: ex ſola enim forma eſt differentia eſſentialis. Immo quæcunq; inter ſe quovis modo, eadem etiam formis differunt; ſónſq; omnis differentiæ forma eſt; nec aliis argumentis inter ſe res [illegible] formis primariò diſcreparent. Et hoc quidem conſectarium ex definitione eſt primum, ſequitur alterum.

Forma ſimul cum reipſa ingeneratur. Hinc illud veriſſimum: *poſitâ formâ, res ipſa ponitur*; *ſublatâ, tollitur.* Ad exempla nunc veniamus. Anima rationalis eſt forma hominis, quia per eam homo eſt homo, & diſtinguitur à cæteris omnibus naturis: geometricarum figurarum in triangulis, quadrangulis ſua forma eſt: Phyſicarum, cœli, terræ, arborum, piſcium ſua.

Unde præcipua rerum ut natura eſt, ſic erit explicatio, ſi poſſit inveniri. Tertium hoc conſectarium eſt ex definitione formæ. Unde illud quod de cauſa in communi ſuprà dictum eſt, nempe fontem eſſe omnis ſcientiæ, formæ potiſſimum con-

convenire intelligitur. Quæ enim cauſa eſſentiam præcipuè conſtituit, eadem ſi nota ſit, ſcientiam quoq; potiſſimum facit. Sed formam internam cujuſq; rei noſſe, à ſenſibus, ut ferè fit, remotiſſimam, difficile admodum eſt. In artificioſis autem rebus forma, ut pote externa, ſenſibúſq; expoſita, facilius occurrit; ut apud *Cæſarem* de bell. Gall. l. 7. *muri autem omnes Gallici hæc ferè forma ſunt* &c. Sic forma *Virgiliani* portus explicatur, *Æneid.* 1. *eſt in ſeceſſu longo locus* &c.

Diſtributio autem formæ nulla vera eſt. Nam quod nonnulli internam vel externam eſſe volunt, ea diſtributio neq; ad res omnes, ſed tantùm ad corporeas pertinebit; & externa non minus eſſentialis cuiq; rei eſt artificioſæ, quàm interna naturali.

CAP. VIII.

De Fine.

F*Inis eſt cauſa cujus gratia res eſt.* Sic etiam *Ariſtoteles, Phil.* 1. 3. *eſt cujus & bonum: hoc enim generationis omnis finis eſt.* Cùm enim efficiens aſſecutus eſt finem, in eo acquieſcit, actioníq; ſuæ finem imponit. Finis itaq; eſt cauſarum ultima. Verùm ut rectè *Ariſtot. Phyſ.* 2. 2. *non omne ultimum finalis cauſa eſt, ſed quod eſt optimum*: Finis enim vel terminum rei ſignificat, vel bonum rei; ſicut & terminus eſt vel durationis, vel magnitudinis aut figuræ. Finalis autem cauſa non eſt niſi bonum quid; eo-

demq;

démq; ſenſu finis & bonum dicitur; verúmne an apparens, ad vim cauſæ nihil intereſt. Sic etiam *Ariſtot. Phyſ.* 2. 3. idémq; in Eth. paſſim: mali etiam evitatio habet rationem boni. Nonnulli tamen inter finem & finalem cauſam ita diſtinguunt, ut finis ſit uſus rei, finalis autem cauſa de uſu cogitatio. Atqui non cogitatio, ſed res, i. e. finis ipſe effecti cauſa finalis vera eſt: nam de materia quoq; & de forma prius cogitatur, ſine hac tamen diſtinctione: cogitatur etiam de cauſa impulſiva, eáq; movet efficientem, nec tamen finalis cauſa dici poteſt; cùm eam efficiens non appetat, ſed ſæpius averſetur, quoties affectus aut habitus aliquis pravus ad bonum aliquod apparens conſequendum impellit. Idémq; finis in animo efficientis primus, in opere atq; effecto eſt poſtremus. Dum autem in animo tantum efficientis eſt, & nondum obtinetur, nondum ſanè exiſtit; cùm nondum exiſtit, cauſa eſſe quâ poteſt? Cùm itaq; vulgò dicitur, finis quatenus efficientem quaſi ſuadendo movet ut materiam paret, eíq; formam inducat, non modò effecti, verùm etiam cauſarum cauſa earúmq; optima eſt, id impropriè & per anticipationem quandam dicitur. In opere autem & uſu licet ſæpe ſit ultimus, aptitudine tamen ad uſum niſi ſimul cum forma & tempore & naturâ eſſe intelligatur, erit poſterior effecto per formam jam conſtituto, & adjunctum potius effecti quàm cauſa. Sic non habitatio, ſed ad habitandum, aptitudo, quæ cum inducta forma ſimul & tempore & naturâ eſt, proprius finis domus eſt ſtatuendus, reíq; perfectio & formæ quaſi fructus eſt. Hinc *Græci* non modò τελέω perficio, à τέλος, i. e. *finis* deducunt, ſed etiam *per-*

fectum

fectum τέλειον, à fine vocant, teſte *Ariſtotele*, *Phil*. 8. 24.

Vis autem propria qua finalis cauſa aliis ab cauſis diſtinguitur, his verbis, *cujus gratia*, exprimitur; ut & aliis etiam particulis, nempe *cujus cauſa*, *ad*, *ob*, *pro*, *propter*, *quo*, *quorſum*, & ſimilibus. *Ne* autem eſt nota illius finis, qui in mali alicujus vitatione verſatur. Finis autem dicitur non eorum ſolùm qui finem ſibi proponunt, i. e. efficientium rationalium, ſed eorum quæcunq; ad finem referuntur, i. e. quorumvis effectorum. Sic Phyſicis rebus finis homo propoſitus eſt, homini Deus. Quod nec ignoravit *Ariſtoteles*, Phyſ. 2. 2. *rebus* inquit, *utimur*, *quaſi noſtra cauſa eſſent omnia: nam & nos quodammodo finis ſumus*. Deum eſſe omnium finem docet ſapiens *Hebræus*, *Proverb*. 16. 4. *Deus propter ſe fecit omnia*. Omnium artium eſt aliquod ſummum bonum & finis extremus; quæ & earum forma eſt: ut Grammaticæ, bene loqui; Rhetoricæ, bene dicere; Logicæ, bene ratiocinari.

Quod autem forma finis quoq; eſſe poteſt, teſtatur haud ſemel *Ariſtoteles*, Phil. 8. 24. & Phyſ. 2. 7, 8. *Et Plato* in *Philebo*, eſſentiam ſive formam rei, generationis finem ſtatuit: unde *Ariſt*. de part. 1. 1. idem.

Ut formæ, ita & finis diſtributio vera nulla eſt: quæ vulgò efferuntur, non ſunt Logici finis diſtributiones, ſed ſpecialium finium pro varietate effectorum diſtinctiones. Diſtinguitur ab *Ariſtotele*, de Anima, l. 2. 4. *finis cujus*, & finis cui: finis cujus, eſt finis operæ, ſive operandi; finis cui, eſt finis ipſius operis: e. g. in domo ædificanda; finis cujus, ſive operæ, eſt domus; finis cui, ſive ipſius operis, i. e. do-

mus ædificatæ, eſt aptitudo ad habitationem.

Afferuntur & aliæ diſtributiones finis, quæ ad finem cui pertinent ut ex *Ariſtot.* Mag. mor. 1. 2. *finis alius eſt perfectus, alius imperfectus*; vel, quod idem eſt, ex aliis, *finis eſt ſummus, aut ſubordinatus.* Summus autem eſt, qui propter ſe expetitur: éſtq; vel univerſalis, omnib. ſcilicet rebus communis, vel ſpecialis, cuiq; ſpeciei peculiaris & proprius. Subordinatius autem non tam finis eſt, quàm deſtinatum quiddam ad finem: & eſſe ſummum vel ſubordinatum, eſſe univerſale vel ſpeciale, ad alia æque argumenta pertinet, atque ad finem. Poſtremò, lex diſtributionis jubet partes diſtributionis eſſe oppoſitas: at inter ſummum & ſubordinatum oppoſitio nulla eſt. Ad omnes igitur omnium rerum fines intelligendos, unica finis definitio ſatis eſt; ut id ſit cujus gratia res eſt: utrum autem ſit ſummus an ſubordinatus, univerſalis an ſpecialis, id Logica non ſpectat, ſed inferioribus quibuſvis diſciplinis relinquit.

CAP. IX.

De Effecto.

EFFectum eſt, quod è cauſis exiſtet. Effectum cùm ſit vi omnium cauſarum, à cauſa tamen principe, ſcilicet efficiente, effectum denominatur. Sed quoniam, ſi propriè loquimur, effectum ab efficiente ſolo efficitur, omnium autem cauſarum vi eſt, idcirco non definitur ex denominatione quòd à cauſis efficitur, ſed ex re potius,

tius, i.e. ex communi cauſarum vi, quod è cauſis eſt vel exiſtit. Jam illud hîc monendum eſt, ex cap 2. quod in cauſa explicanda monuimus, effectum eſſe argumentem abſolute cum cauſa ſive cauſæ conſentaneum, i. e. cauſam abſolutè arguere; ita ut quemadmodum poſita cauſa, ponitur effectum; ſic poſito effecto, ponatur cauſa: ut enim cauſæ dant eſſe effecto, ita effectum *eſſe ſuum* habet à cauſis, i. e. ab efficiente, ex materia, per formam, propter finem exiſtit. Effectum igitur cauſas arguit, & ab iis viciſſim arguitur; ſed non pari ratione: effectum enim arguit cauſam eſſe aut fuiſſe, *Græcis* ὅτι; cauſa autem, quare ſit effectum demonſtrat, *Græcis* διότι. Cauſæ ſunt priores & notiores effectum, ut poſterius, ita minus arguit. Sic argentum materia poculi, magis arguit & manifeſtum reddit naturam poculi, quàm poculum argenti. Interdum autem effecta, non per ſe quidem, ſed nobis notiora, clarius cauſas arguunt, quàm arguuntur à cauſis. Sic etiam *Ariſtoteles*, *Poſt*. 1. 10. *nihil prohibet eorum quæ ſe reciprocè arguunt*, ut cauſa & effectum, *id notius nonnunquam eſſe quod non eſt cauſa.*

Sive igitur gignatur, ſive corrumpatur, ſive modo quolibet, moveatur quidlibet, hic motus & res motu facta effectum dicitur. Ut cauſarum modi quidem fuere, ita nunc effectorum quidam his verbis oſtenduntur. Modi effectorum generales ſunt, vel ſpeciales. Generales ſunt vel motus quidlibet, quæ *operatio* & *actio* dicitur; vel res motu factæ, quæ ſunt *opera*. Modi ſpeciales, ſive exempla ſpeciala ſunt, *generatio*, *corruptio* & *ſimilia* à Phyſicis petita. Cauſa enim corrumpens eſt cauſa procreans corruptionis. Notandum

tandum autem eſt hîc *rem* quamlibet, non *motam*, ſed *motu factam*, *Effectum* dici : nulla enim res mota, moventis effectum eſt, niſi res effecta : res enim corrupta corrumpenti contraria eſt.

Hujus loci ſunt laudes & vituperationes, quarum pleni ſunt libri ſacri & prophani. A factis enim quiſque potiſſimum laudatur & vituperatur.

Huc etiam dicta ſcriptaque referenda ſunt; conſilia item & deliberationes, etiamſi ad exitum perductæ non fuerint. Neq; enim facta ſolùm, ſed etiam conſulta & cogitata pro effectis habenda ſunt.

Sunt etiam effecta virtutum & vitiorum. Horatius hoc modò ebrietatis effecta deſcribit:

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit, &c.

Volunt hîc pleriq; *Rami* interpretes motûs doctrinam, utpote rei generalis, ad Logicam pertinere; ſed non rectè. Quid enim poteſt Logica docere de motu, quod naturale & Phyſicum non ſit. *Scientias*, inquiunt, ex *Ariſtot.* Phyſ. 8. 3. *& opiniones, motu uti omnes.* Utuntur quidem, ſed ex natura, quam Phyſica docet, petito. Sic Logica ratione utitur, nec tamen rationis naturam, ſed ratiocinandi artem docet. Omnis quidem cauſa movet, effectum movetur; nec tamen quid moveat aut moveatur, ſed quid arguat aut arguatur Logicus conſiderat. Ipſum etiam *arguere & argui* non quatenus motus eſt, aut res motu facta, ſed quatenus relatione quadam arguendi vel facultatem ratiocinandi juvat vel artem tradit, ad Logicam pertinet.

Duos hîc canones cauſæ & effecti communes, quamvis in Phyſica potius quàm in Logica tractandos, ut & multa alia quæ *Ariſtotelici* conge-

rere huc ſolent, tamen quia ſæpe occurrunt & fallaces ſunt, appendicula in modum libet cum ſuis cautionibus hîc attingere. Primus eſt, *qualis cauſa, tale cauſatum* : ex *Ariſtot.* 2 *Top. c.* 9. Quod verum non eſt primò in cauſis per accidens: ut, *hic ſutor eſt vir bonus*; at non ergo *bonos conſuit calceos*; poteſt enim eſſe ſutor non bonus. Secundò, non in cauſis univerſalibus: ut, *ſol omnia calefacit*; at non *idcirco ipſe eſt calidus.* Tertiò, non in cauſis voluntariis, niſi velint. Quartò, ſi res in qua effectum eſt producendum, id per naturam ſuam recipere non poteſt.

Canon ſecundus eſt, *propter quod unumquodq; eſt tale, illud eſt magis tale* : *Ariſtot.* 1 Poſt. c. 2. Scilicet primò rurſus in cauſis per ſe : ut, *hic eſt ebrius*; non ergo *vinum magis ebrium.* Secundò, ſi id à quo tales denominantur utriq; inſit : ut, *cera fit mollis à ſole*; non *ergo ſol eſt mollior.* Tertiò, ſi cauſa illa recipiat magis & minus : non *ergo ſi filius eſt homo propter patrem, pater propterea magis homo.* Sed canon hic valet præcipuè in cauſis finalibus: ut, *hic ſtudiis dat operam propter quæſtum*; *quæſtui igitur ſtudet magis.*

CAP. X.

De Subjecto.

A*Rgumentum modo quodam conſentaneum ſuccedit, ut ſubjectum & adjunctum.* Abſoluta enim conſenſio cauſæ & effecti hanc modo quodam conſenſionem ſubjecti & adjuncti meritò præ-

præceſſit. Modo quodam conſentire cum re quam arguunt dicuntur, quæ leviter & extrinſecus tantum conſentiunt, i. e. citra rationem eſſentiæ; cùm non ut cauſa effecto, ita ſubjectum det eſſe adjuncto; neq; hoc ab illo eſſentiam accipiat. De ſubjecto prius eſt agendum: etenim ſubjectum omne ſuis adjunctis naturâ prius eſt, & quodammodo ſe habet ad adjunctum, ut cauſa ad effectum.

Subjectum eſt, cui aliquid adjungitur. Hoc argumentum *Cicero rem ſubjectam* appellat, quia nimirum alicui ſubjicitur: ſubjici autem id dicitur, cui, cùm ex cauſis conſtitutum jam eſt, aliquid tanquam additamentum quoddam præter cauſas adjungitur: adjungitur itaq; aliquid, quod alteri, nempe ſubjecto, perfecto jam ſuíſq; cauſis conſtituto, extrinſecus ſive præter eſſentiam accedit. Subjectum ergo eſt quod ad aliquid arguendum eſt affectum, quod ſibi præter illam eſſentiam, quam è cauſis habet, inſuper accedit.

Ut cauſa, ita & ſubjectum ſuos quoſdam habet modos: ſubjici enim aliquid dicitur vel recipiendo adjuncta vel occupando. Unde ſubjectum diſtingui poteſt in *recipiens*, quod *Græci* δεκτικὸν appellant, & *occupans*, quod *objectum* dici ſolet, quia in eo adjuncta occupantur. Recipiens vel in ſe recipit adjuncta, vel ad ſe: recipiens in ſe adjuncta, vel ſuſtinet ea & quaſi ſuſtentat, quæ idcirco *inſita* & *inhærentia* appellantur, vel continet, ut locus locatum.

Primus ergo modus eſt cùm ſubjectum recipit adjuncta inſita ſive inhærentia. Sic anima eſt ſubjectum ſcientiæ, ignorantiæ, virtutis, vitii; quia hæc animæ adjunguntur, i. e. præter eſſentiam accedunt: corpus ſanitatis, morbi, roboris,

infirmitatis, pulchritudinis, deformitatis; quia corpori quidem in ſunt, ſed præter eſſentiam.

Secundus modus eſt ſubjecti adjuncta in ſe continentis, i. e. *loci.* Sic locus eſt ſubjectum rei locatæ, ſive in quo res locata continetur. Sic Philoſophi divinis entibus, licet parte & magnitudine carentibus, attribuunt locum. Sic Geometræ locum lociq; differantias in rebus Geometrecis. Phyſici multo etiam diligentius in rebus Phyſicis conſiderant, in mundo, in elementis ſimplicibus, in rebus compoſitis. Hinc nonnulli Dialectici ſuæ artis amplificandæ ſtudio, ut motûs, ita loci doctrinam in Logica tractandum eſſe contendunt. Verùm cùm locus externa ſit affectio cujuſvis naturæ ſive corporeæ ſive incorporeæ, miror quid illis, *Rami* præſertim diſcipulis, in mentem venerit, ut cùm argumenta, i. e. non res, ſed rationes ſubjectum eſſe Logicæ doceant; res tamen aut rerum naturalium affectiones, motum, locum, tempus in Logica tractandas eſſe ſtatuerent. Locus inquiunt omnium omninò rerum communis eſt: ergo, inquam, ad artem aliquam non corporum duntaxat, ſed rerum naturalium omnium ſive Phyſicam, univerſalem, non ad Logicam pertinet: quæ non quid ſit Locus, ſpatiumne an ſuperficies corporis ambientis, ſed quomodo arguat rem locatam, id ſolùm conſiderat; nempe ut ſubjectum arguit adjunctum.

Tertius modus eſt ſubjecti ad vel circa ſe recipientis adjuncta: quæ idcirco *adjacentia* & *circumſtantiæ* appellantur. Sic homo eſt ſubjectum divitiarum, paupertatis, honoris, infamiæ, veſtitus, comitatus, & eorum ferè quæ dicuntur *antecedentia, concomitentia, conſequentia,* ſi

ſi quam omninò affectionem inter ſe habent non neceſſariam; quæ cauſarum & effectorum quæq; ab his orta ſunt argumentorum affectio duntaxat eſſe ſolet. Hactenus de ſubjecto recipiente.

Quartus modus eſt ſubjecti occupantis, in quo nimirum adjunctum occupatur & exercetur: atq; hoc propriè *objectum* dicitur. Sic ſenſilia ſenſuum, & res virtutib. ac vitiis propoſitæ, ſubjecta vitiorum & virtutum hoc modo nominantur. Color eſt ſubjectum viſus, ſonus ſubjectum auditus; quia hi ſenſus in his ſenſilibus occupantur & exercentur. Virtutes & vitia declarantur in Ethicis hoc argumento: temperantia & intemperantia, voluptate; fortitudo & ignavia, periculis; liberalitas & avaritia divitiis. Sic res numerabilis Arithmeticæ; menſurabilis, ut ita dicam, Geometriæ ſubjicitur. Ejuſmodi ſubjecto *Cicero* 2 Agrar. diſputat, inter *Campanos* nullam contentionem eſſe, quia nullus ſit honor: *Non gloriæ cupiditate*, ait, *efferebantur, propterea quòd ubi honos publicè non eſt, ibi cupiditas gloriæ eſſe non poteſt.* &c.

CAP. XI.

De Adjuncto.

ADjunctum eſt cui aliquid ſubjicitur. vel quod affectum eſt ad arguendum ſubjectum. Doctrina adjuncti doctrinæ ſubjecti per omnia reſpondet. *Cicero* hoc argumentum *adjunctum* & *conjunctum* vocat. Ab *Ariſtotele*. Accidens

vocatur, nec male. Quicquid enim ulli ſubjecto extrinſicus accidit, ſive fortuito ſive non, adjunctum ejus eſt. Animi, corporiſq; & totius hominis bona & mala, quæ dicuntur, adjuncta ſunt animi, corporis, hominis.

Cùm igitur adjunctum ſubjecto præter eſſentiam accedat, non mutatur ejus acceſſione vel deceſſione eſſentia ſubjecti, neq; aliud inde fit ſubjectum, ſed alio duntaxat modo ſe habet. Unde & modi, qui dicuntur, in adjunctis numerandi ſunt. Sic in cauſis *procreare* & *tueri*, modi, ut ſuprà dictum eſt, ſive adjuncta quædam vel efficientis vel efficiendi ſunt.

Hoc argumentum etſi ſubjecto eſt levius, attamen eſt copioſius & frequentius. Subjecto ſuo levius eſt, quia ſubjectum prius eſt, & adjuncti ſui quoddammodo cauſa. Id quod de adjunctis non quibuſvis rerum eſſe docebitur. Hinc *Ariſtot.* Phil. S. I. *adjunctum ſubjecto eſt poſterius ratione, tempore, cognitione & natura:* quod etiam de omni adjuncto ita duntaxat verum eſt, ſi de tempore excipias, Exiſtentiam enim Adjuncti non ſpectat Logica, ſed mutuam quam cum ſubjecto habet affectionem quæ utrobique ſimul eſt ita ut Subjectum Adjuncto non magis ſit tempore prius quam Adjunctum ſublato igitur ſubjecto, tollitur adjunctum, ut, *mortuus non eſt*; *ergo nec miſer eſt.* Hinc ſtrepitur in ſcholis, *ab* eſt *ſecundi adjecti, ad* eſt *tertii adjecti valet conſequentia negando.* Et poſito adjuncto, ponitur neceſſariò ſubjectum; ut, *ſi mortuus eſt miſer, certè neceſſariò mortuus eſt.* Quod & ſcholæ ſic balbutiunt; *ab* eſt *tertii adjecti, ad* eſt *ſecundi, valet conſequantia affirmando.* Eſt autem adjunctum ſubjecto copioſius & frequentius, quia unius

nius ejuſdémq; ſubjecti plurima adjuncta eſſe poſſunt. Itaq; quod de ejuſmodi ſignis ait *Ovid.* 2. de Remed.

Forſitan hæc aliquis (nam ſunt quoq;) parva vocabit
Sed quæ non proſunt ſingula, multa juvant.

Huc itaq; referuntur ſigna, quæ ad effecta potius referenda ſunt; vímq; arguendi perinde habent ut eorum cauſæ certæ ſunt & cognitæ. Sic tumor uteri ſignum eſt gravidæ; incertum tamen, quia cauſæ tumoris illius aliæ eſſe poſſunt: lac mammarum multo certius, quia cauſa certior & notior. Ejuſdem generis ſunt ſigna phyſiognomonica, prognoſtica Aſtrologorum & Medicorum. Itaq; ut cauſæ & effecta ſcientiam, ſic ſubjecta & adjuncta conjecturam ferè pariunt. Hoc genere argumenti *Fannium Chæream Cicero* pro *Roſcio Comœdo* cavillatur; & ab adjuncta corporis habitudine, ſigna malitiæ colligit: *nónne ipſum caput & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? nónne ab imis unguibus uſq; ad verticem ſummum (ſi quam conjecturam aſſert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis conſtare totus videtur?* Sic *Martial. l.* 2. *Loilum* ludit.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus.
Rem magnam præſtas, Loile, ſi bonus es.

Subjectorum porrò modis, adjunctorum reſpondent modi. Quemadmodum igitur ſubjectum erat recipiens vel occupans, ita adjunctum eſt receptum vel occupatum. Receptum vel in ſubjectum recipitur vel ad ſubjectum: quod in ſubjectum recipitur, vel ſuſtinetur ab eo, vel

in eo continetur aut collocatur: quod ſuſtinetur, eſt adjunctum inſitum, ſive inhærens.

Primus ergo, modus eſt adjunctorum inhærentium ſive inſitorum. Omninóq; qualitates (qualitas autem eſt qua res qualis dicitur) ſubjectis præter cauſas, i. e. formas externas (quæ etiam in qualitatibus, numerantur) adjunctæ; ſive propriæ ſint, quæ omni ſoliq; ſubjecto ſemper conveniunt, ut homini riſus, equo hinnitus, cani latratus; ſive communes, quæcunq; non ſunt eo modo propriæ. Propria autem quatuor modis vulgò dicuntur: ſoli, ſed non omni; ut homini proprium eſt Mathematicum eſſe, ſed non omni: omni, ſed non ſoli; ut bipedem eſſe homini: omni & ſoli, ſed non ſemper; ut homini caneſcere in ſenectute: omni, ſoli, & ſemper; ut riſibilem eſſe homini: hoc demum verè proprium eſt & reciprocum; ita ut omnis homo ſit riſibilis, & omne riſibile, proprie dicium, ſit homo. Adjunctum itaq; proprium etſi naturâ eſt poſterius ſubjecto, adéoq; levius, tempore tamen ſimul eſt, nobíſq; ferè notius; poſitóq adjuncto proprio, ponitur ſubjectum, & contrà: ſubjectum enim adjuncto proprie eſt modo quodam eſſentiale, adjunctumq; à forma ſubjecti fluit: habet igitur à forma ſubjecti, non ab natura ſua, quòd ſubjectum ponit & tollit.

Communis etiam qualitas eſt ſeparabilis vel inſeparabilis: ut aquæ frigus, qualitas eſt ſeparabilis; humiditas verò inſeparabilis; utraq; autem communis. Atq; iſtæ qualitatum diſtinctiones, communium & propriarum, ſeparabilium & inſeparabilium, ad judicium faciendum valde ſunt utiles, ut ſecundo libro facile perſpiciemus.

Ad

Ad hunc modum refertur etiam quantitas, quâ res magnæ vel parvæ, multæ vel paucæ dicuntur; & paſſio, quâ res aliquid pati dicitur: adeóq; motus, ad rem motam ſi referatur, hujus loci eſt. Hactenus de adjuncto quod in ſubjecto ſuſtinetur.

Secudus modus eſt adjunctorum quæ continentur in ſubjecto, ut lccatum in loco: atq; huc etiam ſitus locorum refertur; niſi ſi cui ad primum potius modum referendus videatur; cùm ſitus paſſio ſit quædam rei locatæ, & ad priorem modum ſic pertineat. Atq; hæc de adjunctis quæ in ſubjectum recipiuntur.

Tertius modus eſt adjunctorum quæ recipiuntur ad ſubjectum; quæ vulgò circumſtantiæ nuncupantur, quia extra ſubjectum ſunt. Huc *tempus* refertus, duratio nempe rerum præterita, præſens, futura. Sic etiam Deus dicitur qui eſt, qui erat, & qui futurus eſt, *Apocal.* 1. 4, & 4. 8. Deo tamen ævum ſive æternitas, non tempus attribui ſolet: quid autem eſt ævum proprie, niſi duratio perpetua, *Græcè* αἰὼν, quaſi ἀεὶ ὢν ſemper exiſtens. Sed quod ſuperioribus capitibus de motu & loco, idem nunc de tempore monendum eſt; non pertinere ad Logicam quid ſit tempus philoſophari, ſed quo in genere argumenti ponendum ſit, hîc nempe in adjunctis. Huc etiam referuntur divitiæ, paupertas, honor, infamia, veſtitus, comitatus, & ejuſmodi quicquid adeſſe, adjacere, circumſtare, aut citra vim cauſæ antecedere, concomitari, ſequi, ut ſuprà in ſubiecto diximus, dici poteſt, vel, ut Cic. in Top. Quicquid ante rem, cum re, poſt rem, dummodo non neceſſariò, evenit.

Quo circumſtantiæ genere, *Dido venatum proficiſcens, magnifice* 4. *Æneid. depingitur :*

Oceanum interea ſurgens aurora reliquit.
It portis, jubare exorto, delecta juventus :
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro : &c.

In hoc exemplo *Dido* eſt ſubjectum : cujus adjuncta adjacentia ſive circumſtantiæ variæ hîc enumerantur: 1. *Tempus, oceanum interea*, &c. 2. *Comitatus*, nimirum *delecta juventus, equites*, principes *pœnorum*. 3. Inſtrumenta (quæ quatenus ad habentem referuntur) adjuncta ; & hujus quidem modi ſunt, *retia, plagæ, venabula, canes, ſonipes*. 4. Habitus ſive veſtitus, *Sidonio chlamys, purpurea veſtis*, &c. Atq; hæc de adjuncto recepto.

Quartus modus eſt adjuncti occupati. *Et enim adjunctorum ad ſubjecta , quibus occupantur, uſus item magnus.*

Hoc argumento *Plato miſeras civitates auguratur, quæ medicorum & judicum multitudine indigeant, quia multam quoq; & intemperantiam & injuſtitiam in ea civitate verſari neceſſe ſit.* Quia nempe in effectis intemperantiæ ſanandis, medici ; in effectis injuſtitiæ vindicandis, judices tanquam adjuncti occupati in ſubjecto ſuo occupante verſantur.

Sed categoria ſive locus argumentorum *conſentaneorum ſic eſt, unde quidvis alteri conſentaneum, vel idem vel unum dici poſſit ; omneſq; modi unitatis & (ut ita dicam) identitatis huc ſunt tanquam ad primos & ſimplices fontes referendi.*

Ad explicandum conſentaneorum in comparationibus uſum hæc clauſula adjecta eſt. Namq; ut

ut conſenſionis omnis duorum in uno tertio, ita & unitis modi hinc ſunt petendi. Quot autem modis plura dicuntur inter ſe conſentire, tot etiam modis dicuntur unum & idem: abſolute ſcilicet aut modo quodam: abſolute unum vel idem cauſâ & effecto; modo quodam unum & idem ſubjecto & adjuncto. Cauſa vel efficiente vel materia vel forma vel fine. Sic plures ſtatuæ, efficiente ſunt eædem, ſi ejuſdem artificis: materia, ſi ex eadem, auro ſcilicet aut ebore; forma ſi effigies ejuſdem, *Alexandri* puta vel *Cæſaris*; fine, ſi ad eundem ornandum. Sic ſubjecto idem ſunt adjuncta duo vel plura in eodem ſubjecto; adjuncto idem ſunt plura ſubjecta quibus idem adjungitur: ut duæ vel plures res albæ vel nigræ, albedine vel nigredine idem ſunt.

CAP. XII.

De Diverſis.

A*Rgumentum conſentaneum expoſitum eſt* in cauſa & effecto, ſubjecto & adjuncto.

Altera ſpecies argumenti artificialis, primi, ſimplicis, diſſentaneum, ſequitur. Et ſequi debet: ut enim affirmatio negatione, ſic conſenſio prior eſt diſſenſione; prior autem non natura ſolum, verùm etiam uſu & dignitate. Ab affirmatione enim & conſenſione, ut ſcientia omnis, ita ars omnis atq; doctrina deducitur.

Diſſen-

Diſſentaneum eſt quod diſſentit à re quam arguit. Ab altero nempe ſui generis ac nominis diſſentaneo. Nam in hoc genere argumentorum, argumenta inter ſe affecta eodem nomine, idéoq; plurali numero enunciantur, eadémq; definitione & doctrina explicantur.

Sunt autem diſſentanea inter ſe æquè manifeſta: alterumq; ab altero æqualiter arguitur; tametſi ſua diſſenſione clarius elucefcant.

Hæ duæ ſunt proprietates diſſentaneorum communes. Primum n. in conſentaneis cauſæ effectis, ſubjecta adjunctis, priora, notiora, firmiora, præſtantiora fuerunt: in diſſentaneis alterum altero neq; prius neq; notius; ſed natura ſimul, in illa nempe diſſenſione, & æquè nota, æquè firma inter ſe ſunt: id quod neceſſe eſt cùm eodem nomine ac definitione tractentur.

Secunda quæ proprietas, quam *Ariſtoteles* contrariis alligat, diſſentaneorum eſt omnium communis; nempe *ſua diſſenſione clarius elucefcere.* Quod niſi fieret, argumentum diſſentaneorum nullius uſus eſſet. Debet enim omne argumentum affectum eſſe ad aliquid arguendum & illuſtrandum. Quorum autem hæc eſt proprietas ut æquè nota & ignota ſint, eorum alterum ab altero argui aut illuſtrari non poteſt. Priori igitur proprietati ſecunda hæc ſubvenit: quamvis enim diſſentanea ſint inter ſe æquè manifeſta, ita ut unum ab altero tanquam notiori argui non queat, ex diſſenſione tamen ſua, ſive, ut alii loquuntur, juxta ſe poſita, clarius elucefcunt. Sic bonæ valetudinis commoda adverſæ valetudinis incommodis manifeſtiora fiunt; virtutum laudes contrariorum vituperatione vitiorum illuſtrantur.

Utiles itaq; ſunt hi loci diſſentaneorum, teſte etiam *Ariſtotele*, Top. 3. 4. non ſolùm ad arguendum & illuſtrandum, verùm etiam ad impellendum ac refutandum: ut enim conſentaneorum loci valent maximè ad arguendum, probandum & confirmandum, ſic loci diſſentaneorum ad redarguendum, impellendum & refutandum: ut qui conſentaneo argumento doceri non vult, diſſentanei abſurda conſecutione eò redigatur, ut nolens etiam non poſſit veritati non aſſentiri. Hinc *Ariſtot*. Rhet. 3. 17. *refutantia demonſtrativis* anteponit.

Diſſentanea ſunt diverſa vel oppoſita.

Diverſa ſunt diſſentanea, quæ ſola ratione diſſentiunt. Nomen hoc videtur aptiſſimum ad hanc leviſſiman diſſenſionem ſignificandam: hac enim voce ea ſignificantur quæ cùm conſenſionem quandam inter ſe habere videantur, poſſintq; per ſe ſuáq; natura eidem ſubjecto ſimul convenire, tamen nec idem ſunt, necei ſubjecto competunt cujus ratione diſſentire dicuntur: quæ autem diſſentiunt in eodem tertio, diſſentiunt etiam inter ſe.

Sola igitur ratione diſſentiunt, quia non per ſe ſuáq; natura diſſentiunt, ſed ſolummodo ratione attributionis, i. e. ratione ac reſpectu alicujus ſubjecti, cui ſimul non attribuuntur. Diſtributio itaq; diſſentaneorum pro ratione diſſenſionis rectè inſtituta eſt: nam ut conſenſio alia arctior eſt & abſoluta, alia remiſſior & imperfecta (unde conſentanea diviſa ſunt in ea quæ abſolutè vel modo quodam conſentiunt) ita diſſenſio omnis vel remiſſior eſt, ut in diſtinctione

ſive diſcretione diverſorum, vel acrior, ut in diſjunctione oppoſitorum: ergo diſſentanea aut ratione & modo quodam diſſentiunt, ut diverſa, aut re & abſolute, ut oppoſita. Verùm quod de conſentaneis etiam objici potuit, ſpeciebus æque communicandum eſt genus (has enim voces etiam communi uſu citra artem vulgò intellectus, pace methodi nonnunquam anticipare fas ſit) reſpondetur, quemadmodum conſentanea abſolute & modo quodam erant æque conſentanea, ſed non æque conſentiebant, ſic diverſa & oppoſita æque diſſentanea ſunt, ſed non æque diſſentiunt; in diverſis tàm eſt diſſenſio quàm in oppoſitis, ſed non tanta: ut in re ſimili Cic. de Fin. 4. *æquè contingit omnib. fidibus, ut incontentæ ſint; illud non continuò, ut æquè incontentæ.* Diverſa autem idcirco priore loco tractantur, quòd propter leviſſimam diſſenſionem videntur affinitatem quandam cum conſentaneis præ ſe ferre. Quanquam autem diverſorum doctrina ab omnibus præter *Ramum* Logicis omiſſa eſt, conſtat tamen locum in argumentorum doctrina diverſis etiam aſſignandum, cùm ex arguendi varia affectione argumenta diſtinguenda ſint, affectio autem diſſenſionis in diverſis, ut diximus, levior ſit, in oppoſitis acrior. Cur diverſa Logici hactenus omiſerint, videtur hoc eſſe; quod ad unum ſyllogiſmum omnia referunt, in quo diverſa locum non habent, ut l. 2. oſtendetur.

Diverſorum autem notæ ſunt frequentiſſimè *non hoc, ſed illud, quanquam, tamen:* ut pro *Pompeio; non victoriam, ſed inſignia victoriæ reportarunt.* Victoria & victoriæ inſignia res ad-

admodum affines ſunt; poſſúntq; ac debent eidem duci competere: ad *Syllam* autem & *Murænam* ſi ſpectas qui non reportata victoria triumpharunt, diſſentanea ſunt, & diſtinguuntur, alteróq; affirmato alterum negatur. Sic *Ovid.* 2. de Arte.

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes.
Et *Æneid.* 2.
Hic Priamus quanquam in media jam morte tenetur, non tamen abſtinuit.

Ut victoria & victoriæ inſignia reſpectu *Syllæ* & *Murænæ*, ſic formoſum & facundum reſpectu *Ulyſſis*, in media morte teneri non & abſtinere à conviciis ratione *Priami*, diverſa adeóq; diſſentanea ſunt. *Pauló* ſecus in *Eunucho*:

Nam ſi ego digna hac contumelia
ſum maxime: at tu indignus qui faceres tamen.

Sed idem eſt ac ſi dictum eſſet, quanquam ego digna; tamen tu indignus qui mihi hanc contumeliam faceres. Dignam ſe quidem eſſe contumelia *Thais* affirmat; à *Chærea* tamen negat. Cic. 5. Tuſc. *Quanquam ſenſu corporis judicantur, ad animum tamen referuntur.* Hoc affirmato, negatum intelligitur non ad corpus.

Item illa aliuſmodi. Pro *Ligario*: *ſcelus tu illud vocas, Tubero? cur? iſto n. nomine illa adhuc cauſa caruit: alii enim errorem appellant, alii timorem; qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui graviſſimè, temeritatem: ſcelus præter te adhuc nemo.* In hoc genere exemplorum aliquid conceditur, ut aliud vicinum

poſſit

poſſit negari: cujuſmodi & illud eſt; veritas premi poteſt, opprimi non poteſt; & ſimilia.

Atq; hi modi quidam diverſorum ſunt: in quibus plerunq; accidit, ut quæ ſua natura ſunt oppoſita, ratione tamen certi alicujus ſubjecti ſint tantùm diverſa; ut in exemplo ſuperiore error, timor, ſpes, cupiditas, pertinacia, ſcelus. Sic aurum, argentum, æs oppoſita ſunt, ut infrà liquebit: ratione tamen attributionis huic vel illi ſubjecto, qui unum vel aliqua horum habet, alterum vel reliqua non habet, cùm habere ſimul poſſit, diverſa ſunt.

CAP. XIII.

De Diſparatis.

OPpoſita ſunt *diſſentanea, quæ ratione & re diſſentiunt.* Oppoſita reſpondent nomine quidem iis, qua ab *Ariſtotele* ἀντικείμενα dicuntur; ſed re & ſignificatione latius patent: nam ἀντικείμενα *Ariſtoteli* (qui diſparata non attigit) nihil aliud quàm *contraria* ſunt. Poſſunt etiam *repugnantia* dici; ſiquidem repugnare ea dicuntur, quæ ejuſmodi ſunt, ut cohærere nunqam poſſint; quod Cic. ait in Top. ejuſmodi enim ſunt oppoſita. *Re* autem *& ratione*, eſt non ſolùm ratione certi alicujus ſubjecti, cui cùm tribuuntur, ſimul non conveniunt, verum etiam reipſa, i. e. per ſe & inter ſe, ſua ipſorum natura diſſentire, etiam ſubjecto cuivis non attributa; cui ſi attribuuntur, non ſolùm non conveniunt, ſed, ſervata, quæ ſequitur, oppoſitorum lege, con-

convenire non poſſunt. Ea lex quæ ex ipſa definitione oritur, & eſt oppoſitorum omnium communis, non, ut docuit *Ariſtoteles*, contrariorum propria, hæc eſt, *Oppoſita eidem attribui, ſecundum idem, ad idem, & eodem tempore non poſſunt. Eidem*, i. e. eidem numero rei ſive ſubjecto. *Secundum idem*, i. e. eadem parte. Ad idem, i. e. eodem reſpectu; ut, *ſol & major eſt terra & minor*; ſed non eodem reſpectu; in ſe quidem, major; ut nobis videtur, minor. Extra has tres conditiones poſſunt eidem ſubjecto attribui oppoſita. *Sic Socrates, albus & ater non poteſt ſecundum idem, i. e. eadem parte eſſe; pater & filius ejuſdem*, ſive ad eundem relatus; *ſanus & æger eodem tempore: at albus eſſe poteſt alia parte, ater alia; pater hujus, filius illius; ſanus hodie, cras æger.*

Itaq; ex altero affirmato alterum negatur.

Ex quo facile apparet quid interſit inter diverſa & oppoſita: in illis enim *altero affirmato*; in his, *ex altero affirmato* alterum negatur: i. e. ex affirmatione unius, neceſſariò ſequitur negatio alterius. Ut, ſumpto ex diverſis exemplo, *non victoriam, ſed inſignia victoriæ reportarunt*: hic inſignia victoriæ affirmantur, victoria negatur; non ex his affirmatis negatur illa: at in oppoſitis, dicta lege ſervata, *Socrates* eſt homo, ergo non eſt equus: juxta illud; *oppoſita ſe invicem tollunt.*

Oppoſita* autem *ſunt diſparata aut contraria.

Diſ-

Diſparata ſunt oppoſita quorum unum multis pariter opponitur.

Diſparatorum ergo remiſſior videtur eſſe oppoſitio, contrariorum acrior. Diſparata etiam à *Boethio* nominantur, *quæ tantum à ſe diverſa ſunt*, *nulla contrarietate pugnantia*, ut veſtis, ignis. Apud *Ciceronem* tamen, Invent. 1. & *Fabium*, *l.* 5. *c.* 10. *contradicentia* ſignificant. Nos verborum inopiâ coacti, *Boethium* ſequimur. *Multis*, nempe ſine ulla certa oppoſitionis lege aut numero: nam & infinitæ ferè res hoc modo opponi inter ſe poſſunt: & ſic intelligendum eſt verbum *opponitur*, juxta illud; *Vocabula in artibus facultatem ſignificant*: ut veſtis & ignis etſi res duæ, inter ſe tamen diſparata ſunt, eò quòd multis pariter opponi poſſunt. *Pariter*: i. e, æquè pari ratione, eodem diſſenſionis modo: ut enim diſparata ſint, non multis tantum, ſed pariter opponi debent. Albedo opponitur nigredini, flavedini, rubedini, ut unum pluribus; non autem ſingulis, ut diſparatum quia non pariter: nigredini enim opponitur ut contrarium, cæteris rebus omnibus ut diſparatum. Viride, cineraceum, rubrum media ſunt inter album & nigrum, quæ ſingula extremis, & inter ſe diſparata ſunt. Sic liberalitas & avaritia inter ſe diſparantur. Sic homo, arbor, lapis, & ejuſmodi res infinitæ diſparantur; nec eadem res poteſt eſſe homo, arbor, lapis. *Virgil.* 1. *Æneid.* hoc argumento diſputat:

O quam te memorem, virgo! namq; haud tibi vultus
mortalis; nec vox hominem ſonat: o dea certè.

CAP.

CAP. XIV.

De Relatis.

C*Ontraria ſunt oppoſita, quorum unum uni tantum opponitur.*

Intelligitur autem unum uni in eodem genere opponi contrariorum, ut relatorum unum uni tantum, & ſic in reliquis: nam in diverſis ſpeciebus contrariorum, plura poſſunt ut contraria, uni eidémq; rei opponi; ut *videnti*, *non videns*, *& cæcus*; *motui*, *motus contrarius*, *& quies*; *ſervo*, *dominus & liber.*

Quæ *Ariſtoteles* ἀντιθέμενα & ἀντικείμενα, *ea Cicero* in *Topicis* (quem *Ramus* ſequitur) *contraria* appellat: quas etiam in ſpecies quatuor *Ariſtoteles* ἀντικείμενα, in eaſdem *Cicero contraria* diſtribuit.

Prius autem quàm ad contrariorum diſtributiònem in ſpecies accedimus, inſerenda eſt diſtinctio quædam non inutilis, & ad ea quæ diximus capite ſuperiore clarius intelligenda, & ad eas, quæ ſecundo libro dicentur, diſjunctiones neceſſarias à contingentibus dijudicandas. Dictum eſt ſuperiore capite, viride, cineraceum, rubrum media eſſe inter album & nigrum, quæ ſingula extremis & inter ſe diſparata ſunt. Sciendum itaq; eſt contraria, quaſi extrema quædam habere, alia medium, alia medio carere: medium vel eſt negationis vel participationis; ex *Ariſtotele*, *Top.* 4. 3. & *Phil. V.* 7. Medium nega-

negationis eſt quicquid inter duo contraria dici poteſt, quod ſit neutrum eorum: ut inter præceptorem & diſcipulum, is qui neq; eſt præceptor neq; diſcipulus. Medium participationis eſt, quod utriuſq; extremi naturam participat; ut viride inter album & nigrum, tepidum inter calidum & frigidum. Contrariorum igitur quæ medium habent, non eſt neceſſe alterutrum affirmari; poteſt enim affirmari medium: quæ autem medio carent, eorum alterum neceſſe eſt affirmari. Quænam autem contraria medium habeant aut non habeant, ex eo dignoſcitur quod & *Gellius* tradit *l.* 16. Noct. *Att. c.* 8. Contraria quorum contradicentia, cùm attribuuntur ei ſubjecto cui propriè poſſunt attribui, ſunt etiam inter ſe contraria, ea medium non habent. Sanum & ægrum contraria ſunt: eorum contradicentia, non ſanum non ægrum, ſi animali attribuas cui ſoli poſſunt attribui, contraria etiam reperies: non ſanum enim, eſt ægrum; non ægrum, ſanum; ſanum ergo & ægrum medio carent: ſic nox & dies, non nox & non dies, æquè ſunt inter ſe contraria; non nox enim, eſt dies; non dies, nox; medio igitur carent: ſic viſu præditum, & cæcum eſſe, ſi homini tribuis. Quorum verò contradicentia non ſunt contraria, ea medium habent; ut præceptor & diſcipulus: non præceptor enim, non eſt diſcipulus; neq; non diſcipulus, eſt præceptor; etenim poteſt alteruter aliquid eſſe tertium ſive medium. Sic album & nigrum: námq; non album & non nigrum de quovis colore medio dici poſſunt. Nunc ad diſtributionem contrariorum veniamus.

Contraria ſunt affirmantia aut negantia.

Affir-

Affirmantia, *quorum utrumq; affirmat*. Scilicet rem, ſive veram ſive fictam; vel quorum vox utraq; rem certam ponit atq; ſignificat; quorúmq; unum alteri ut res rei opponitur; ut pater filio, calor frigori. Contraria itaq; affirmantia, quod hic notandum eſt & diſtinguendum, ſunt quorum utrumq; affirmat rem, non affirmatur de re ſive ſubjecto eodem, id enim ſupradictæ oppoſitorum regulæ, qua ex altero affirmato alterum negatur, planè repugnaret. Quæ igitur affirmat rem aut negat, topica affirmatio aut negatio dicitur; qua res de alio affirmatur aut negatur *axiomatica*, de qua lib. 2.

Contraria affirmantia ſunt relata aut adverſa.

Relata ſunt, quorum alterum conſtat ex mutua alterius affectione.

Atq; ita quidem ut ex eorum illa mutua affectione, contrarietas ipſa naſcatur, ut infra demonſtrabitur. Quid ergo? num idcirco relata nunc conſentanea nunc diſſentanea ſunt? Nequaquam, ut relata quidem: ſed ea tamen quæ relata ſunt, aliis atq; aliis argumentorum generibus poſſunt ſubjici; ipſa interim argumentorum genera inconfuſa & diſtincta manent. Sic cauſa & effectum, quæ arguendo inter ſe relata ſunt, adeóq; diſſentanea & æque manifeſta, ſuam tamen vim propriam arguendi retinent, qua & conſentanea ſunt, & cauſa prior notiorque effecto. Relata eſſe contraria ex definitione & conſectariis contrariorum liquet; ſunt enim oppoſita, quorum unum uni tantum opponitur,

ut pater & filius. At, inquis, unus multis, pater filiis, frater fratribus, præceptor diſcipulis, herus famulis, opponi poteſt. Reſpondetur, opponi patrem filio ut relatum; neq; aliud quicquam patri quàm filium, neque filio quàm patrem; & ſic de cæteris: ſed hunc patrem & hunc filium, hunc præceptorem & hunc diſcipulum, &c. Non eſſe relata, ſed diſparata: neq; enim horum alter ex mutua alterius affectione conſtat; neq; natura ſimul ſunt, & alter ſine altero exiſtere poteſt. Itaq; primæ ſubſtantiæ, ſive individua & ſingularia, ut ait *Ariſtoteles*, Categor. 5. *Non ſunt relata.* Et *Categor.* 6. ait multa genera *relata eſſe, ſingularia verò nulla:* Sed non video cur relata, quemadmodum & alia argumenta, etiam in ſingularibus conſiderari non poſſint; ſingularia enim exempla ſunt ferè omnia. Nec magis video cur in uno relato ſingulari non poſſit ad correlata multa eſſe multiplex relatio; dummodo relatio una numero inter bina tantummodo ſit, totiéſq; conſideretur quot ſint correlata; patris nimirum toties quot ſunt filii; filii, quot ſunt parentes, pater nempe & mater; fratris, quot ſunt fratres & ſorores; nam niſi quicquid de relatis in genere dici ſolet de ſingulis quoq; Relatis vere dicatur. Id toto quidem de genere verè dici poſſet. Si reponat ex *Ariſtot. Philoſ.* 5. Relata non Significare exiſtentiam, ne cetera quidem argumenta idne ſignificant. Sed mutuam tantummodo affectionem. Sunt *affirmantia.* i. e. ut duæ voces ſunt, ita etiam duæ ſunt res inter ſe oppoſita; ut pater, filius. Conſtare autem alterum ex mutua alterius affectione, eſt nullam aliam habere eſſentiam, quatenus relata ſunt, præter mutuam illam

illam unius affectionem ad alterum & alterius ad illud. *Atq; inde nominata ſunt relata,* quòd ad ſe invicem referuntur, totáq; illorum natura in relatione conſiſtit. Sic patrem eſſe, eſt habere filium; filium eſſe, eſt habere patrem. Hinc illud; Omnia relata convertuntur: ut pater eſt filii pater; filius eſt patris filius. Hujus mutuæ affectionis ratione relata ſunt mutuæ ſibi cauſæ & mutui effectus, nam quòd quis pater eſt, id habet à filio; quòd filius, à patre: & tamen hujus mutuæ affectionis vi ita ſibi invicem opponuntur, ut neq; unum de altero nec ambo de tertio dici poſſint; ut *Æneas* eſt pater *Aſcanii*, ergo non eſt *Aſcanii* filius; *Aſcanius* eſt filius *Æneæ*, ergo non eſt *Æneæ* pater. Sed quoniam relatorum unum conſtat ex mutua alterius affectione, mutuæq; ſibi, ut diximus, cauſæ atq; effecta ſunt, conſectarium hoc inde eſt quod ſequitur.

Relata ſimul ſunt natura: ut qui alterum perfectè norit, norit & reliquum.

Relata autem ſimul eſſe natura docuerunt & veteres Logici, *Ariſtoteles*, *Damaſcenus*, & alii; relatáq; ſe mutuò inferre mutuóq; tollere; ut poſito patre, ponatur filius; ſublato, itidem tollatur: etiamſi enim ille manet qui filius fuit, non tamen filius manet. Neq; ſolùm unum exiſtere nequit ſine altero, ſed ne intelligi quidem. Neceſſe eſt igitur, quod & meminit *Ariſtot. Top.* 3. *Ut alterum in alterius definitione comprehendatur*; útq; alterum perfectè, i. e. definite, qui norit, norit continuò alterius difinitionem; quæ ſicuti & eſſentia eorum, reciproca eſt. Supra

itaq;

itaq; *Ramus* definivit ſubjectum, *cui aliquid adjungitur*; non, *quod alteri ſubjicitur*, ut alii malebant; etiamſi his verbis non modò eſſentia ſubjecti, ſed etiam notatio contineri videatur: deinde adjunctum definivit, *cui aliquid ſubjicitur*, non quod alteri adjungitur quia ſubjectum & adjunctum relata ſunt; & ſubjectum adjuncti, adjunctum ſubjecti, ex qua alterum alterius mutua affectione conſtat, eâ erat definiendum, quæ ipſorum eſſentia eſt. Ad exempla nunc veniamus.

Pro Marcello: Ex quo profectò intelligis quanta in dato beneficio ſit laus, cùm in accepto tanta ſit gloria. Hic dare & accipere relata ſunt, quorum unius conſequens ex conſequente alterius intelligi ait *Cicero*. *Martialis in Soſibianum. l.* 1.

Tu ſervum ſcis te genitum, blandéq; fateris;
Cùm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Arguebat ſe ſervum eſſe genitum *Soſibianus*, dum negare videbatur, quia dominum vocabat patrem. Sic apud *Quintilianum*, *l.* 5. *c.* 10. *Si portorium Rhodiis locare honeſtum eſt, & Hermacreonti conducere.* Quomodo & in Oratore perfecto *Tullius*: *Num igitur eſt periculum, ait, nequis putet in magna arte & glorioſa turpe eſſe docere alios id quod ipſi fuerit honeſtum diſcere?* Apud *Ovidium* in ætatis ferrea deſcriptione, *Metam.* 1. Varia relatorum exempla afferuntur:

---- Non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero: fratrum quoq; gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:

Lurida

Lurida terribiles miſcent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Atqui argumentum talis relationis contrarium nihil habet, immo arguit mutuas cauſas: ut ſum tuus pater; tu es igitur meus filius. *At quum dico*, ſum tuus pater, non igitur ſum tuus filius, *tum contraria verè ſunt*; atq; ex ipſa quidem hac mutua relatione.

CAP. XV.

De Adverſis.

A*Dverſa ſunt contraria affirmantia, quæ inter ſe velut è regione abſolutè adverſantur.*

Sic etiam à Cicerone appellantur in Topicis. *Sunt contraria*, quia eorum unum uni tantum opponitur; ut honeſtum turpi: duo n. duntaxat poſſunt ſibi invicem è regione adverſari. *Sunt affirmantia*; quia unum uni opponitur, ut res rei; quod ſupra demonſtratum eſt, & infra clarius patebit. His autem verbis *è regione abſolutè adverſantur*, nihil aliud quàm directa oppoſitio, adeóq; maxima, intelligitur; qualis eſt inter duo puncta diametri in eodem circulo. His etiam verbis diſtinguuntur adverſa à ſuis mediis, quæ inter ſe & cum extremis diſparantur. *Abſolutè*; i. e. omninò, perfectè; ut in *Conſentaneis*, quæ abſolutè conſentiebant. *Ramus perpetuo* dixerat: ſed aſſentior aliis, qui *abſolutè* ma-

ſunt: nam *perpetuò* opponi, omnib. oppoſitis, etiam relatis, commune eſt, quatenus oppoſita ſunt, *i. e. ratione & re diſſentiunt. *Abſolutè* autem additur, ut hac particula diſtingui adverſa poſſint à relatis, in quibus conſenſio quædam eſt, quatenus alterum ex mutua conſtat alterius affectione, cujuſmodi hic omninò nulla eſt. Sic albor & nigror, calor & frigus opponuntur.

Ariſtoteles, contraria (ſic enim *adverſa* vocat *Categ.* 6.) definit, *quæ plurimum inter ſe diſtant in eodem genere:* & rurſus *Categ.* 8. *Contraria ſunt vel in eadem ſpecie, vel in eodem genere.* Quem *Cic.* eſt ſecutus in *Top.* & *Galen* de *Opt.* ſecta. Verùm adverſa, ut docet idem *Ariſtot.* cap. de Contrariis, non in eodem ſolùm genere plurimum differunt, ut album & nigrum, verumetiam in contrariis, ut juſtitia & injuſtitia; vel ipſa genera, ut bonum & malum, virtus & vitium. Quid quod in eodem genere differre, commune videtur adverſis cum relatis: pro eodem igitur genere, rectius in definitione ponitur *è regione*, prout *Cicero* interpretatur.

* Æneid. 11.

Nulla ſalus bello; pacem te poſcimus omnes.

Libertas & ſervitus apud *Tibullum*, *l.* 2.

Sic mihi ſervitium video, dominámq; paratam;
Tu mihi libertas illa paterna vale.

Sic conſilium & caſus; pro *Marcello*: *nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur.* Et Parad. 1. contra *Epicureos*: *illud tamen arctè tenent accuratéq; defendunt, voluptatem eſſe ſummum bonum: quæ quidem mihi vox pecudum videtur, non hominum,*

num, &c. Pecudem & hominem adverſa *Cicero* oppoſuit: voluptas pecudis bonum eſt, non igitur hominis. Uſus enim hujus argumenti non in qualitatibus duntaxat, ut vulgò putant, verùm in ſubſtantiis etiam & quantitatibus, immo omnibus in rebus verſatur: id quod *Ariſtot.* non diffitetur, cùm ait *Phil. x. 3. Contraria etiam ad primas entis differentias referri:* & rurſus; *in omni genere contrarietatem eſſe.* Contrarietas deinde argumentum eſſe Logicum ab omnibus agnoſcitur: nihil ergo obſtat quominus ad quævis rerum genera pertineat. Quædam deniq; formæ vel maximè ſubſtantiæ ſunt: formas autem ſpecificas omnes ſibi invicem adverſas eſſe, apud omnes receptiſſimum eſt: immo verò major videtur eſſe formarum contrarietas quàm qualitatum; qualitates enim commiſceri facile poſſunt, formæ vix unquam. Quod ergo idem *Ariſtot.* alibi docet, ſubſtantiæ & quantitati nihil eſſe contrarium, id non ratione tantùm, ſed ipſius etiam teſtimonio ſuprà citato refellitur; non ſubſtantiarum autem pugna etſi non Phyſica, Logica tamen eſt, dum ex altera ſubſtantia ſingulari affirmata, negatur altera.

CAP. XVI.

De Contradicentibus.

Contraria negantia ſunt, quorum alterum ait, alterum negat idem. Ab altero negante ſic nominantur: in puris enim negantibus, ut loquuntur, nullus eſt rationis uſus. Atq; hinc demum nunc clarius patet, quænam eſſent contraria affirmantia: de quibus cùm dictum eſt, de negantibus quoq; eſt dictum quod ſatis ſit.

Ea ſunt contradicentia aut privantia.

Contradicentia ſunt contraria negantia, quorum alterum negat ubiq;: ut juſtus, non juſtus, animal, non animal; eſt, non eſt.

Contradicentia ſunt contraria, quia una negatio uni affirmationi opponitur, & contrà; immo ſine medio. Sic etiam *Ariſtot. Poſt.* 1. 2. *Contradictio eſt oppoſitio cujus nullum eſt medium per ſe.* Quorum alterum negat ubique; *i. e.* in re qualibet: negare enim ubique eſt de re qualibet dici, de qua affirmatum non dicitur: ut de quo *videt* non dicitur, de eo *non videt* dicitur. unde illud vulgò dictum, *contradicentia ſunt omnia*: & illud *Ariſtot.* 1 *Poſt.* 1. 2. *quodvis verè eſt vel affirmare vel negare: verè affirmare et negare ſimul, impoſſibile eſt.* & Top. 6. 3. *de qualibet re vel affirmatio vel negatio verè dicitur.* Alterum autem negare vbique dicitur, vel expreſſè vel implicitè. Expreſſè ut ſuprà, cum negandi

negandi particula: implicitè, cùm reipſa non minus contradicit & repugnat alteri, quàm ſi verbo negaret; ut corpus infinitum, proprietas communis. Vulgò vocatur contradictio in adjecto; quia id ſubjecto adjungit quod ſubjectum planè tollit; atq; ita contradictionem implicat. Atq; hinc etiam eſt quòd contradicentia medio carent non ſolùm participationis verùm etiam negationis, quia neceſſe eſt affirmare vel negare unum quodvis de altero. Sic etiam *Boethius* in Topicis: *inter affirmationem & negationem nulla eſt medietas.* Contradicentium porrò exempla hæc ſunt. In defenſione *Murenæ* contradicitur ſententiis *Catonis* & *Ciceronis*; illius Stoici, hujus Academici. Dialogus eſt his verbis: *nihil ignoveris: immo aliquid, non omnia. Nihil gratiæ cauſa feceris: immo ne riſiſtito gratiæ, cùm officium & fides poſtulabit. Miſericordia commotus ne ſis; etiam in diſſolvenda ſeveritate: ſed tamen eſt aliqua laus humanitatis. In ſententia permaneto: enim verò niſi ſententia alia vicerit melior.* In hoc exemplo quadruplex contradictio eſt: nihil ignoveris; nonnihil ignoveris; nihil gratiæ cauſa feceris; nonnihil gratiæ cauſa feceris, &c. *Martial. l.* 1.

Bella es; novimus: & puella; verum eſt.:
Et dives; quis enim poteſt negare?
Sed dum te nimium, Fabulla, laudas,
Nec dives, neq; bella, nec puella es.

Cicero in *Tuſc.* cogit hoc argumento *Atticum* Epicureum fateri mortuos miſeros non eſſe, ſi omnino non ſint, ut Epicurei credebant. *Quem eſſe negas; eundem eſſe dicis: cùm enim miſerum*

eſſe dicis, tum eum qui non ſit, eſſe dicis. Sic *Terentianus Phædria Dori eunuchi* dictum elevat, quòd affirmaſſet prius, quæ pòſt inficiaretur: *modò ait, modò negat.*

Sunt qui contradictionem nullam eſſe ſtatuunt, niſi axiomaticam; de qua *lib.* 2. Verùm ſi affirmatio & negatio Topica datur, ut ſuprà demonſtravimus, neceſſe eſt dari quoq; Topicam contradictionem: qualis eſt illa *Rom.* 9. *Vocabo non populum meum, populum meum; & non dilectam, dilectam.* In diſtinctionibus etiam frequentiſſimus eſt hujus contradictionis uſus; præſertim ubi alterum diſtinctionis membrum apta voce exprimi non poteſt: ut Dialecticæ materia eſt ens, & non ens; lex eſt ſcripta, vel non ſcripta. Sic ad *Critonem Socrates*; *videris opportunè quidem non excitaſſe me.* In his exemplis axiomatica contradictio nulla eſt: uti neq; in illo quod ſuprà in hoc capite ex *Martiale* allatum eſt: *Bella es; novimus, & puella*, &c. Non enim verbum eſt ſive copulatio negatur, ſed partes. Fabulla eſt bella & puella & dives; Fabulla eſt & non bella, & non puella, & non dives. Axiomatica enim contradictio hujuſmodi fuiſſet: Fabulla non eſt & bella & puella & dives: quod lib. 2. clarius intelligetur.

CAP.

CAP. XVII.

De Privantibus.

P*Rivantia ſunt contraria negantia, quorum alterum negat in eo tantum ſubjecto, in quo affirmatum ſuapte natura ineſt.* Atq; hic affirmatum dicitur habitus, quo quis quid habet, negatum autem privatio, quâ quis ea re privatur aut caret: ut viſus & cæcitas, motus & quies in iis rebus quæ motu conſervantur. Sunt contraria, quòd unum uni opponitur, habitus privationi; qua ex parte *negantia* quoq; dicuntur: nam & hic rei alicujus affirmationi ejuſdem negatio, i. e. enti non ens opponitur: privatio enim, ut inquit *Ariſtot. Phyſ.* 2. 8. *per ſe eſt non ens*: & *Plut.* de primo frigido; *privatio eſt eſſentiæ negatio; habituiq; opponitur, non ut natura quædam aut eſſentia per ſe exiſtens, ſed ut ejus corruptio & ademtio.* Quorum alterum negat in eo tantum ſubjecto, in quo, &c. His verbis forma privantium qua diſtinguuntur à contradicentibus, exprimitur. In contradicentibus enim negatio infinita eſt, affirmatum ſuum ubiq;, i. e. qualibet in re negans; ut quicquid non eſt juſtum, eſt non juſtum: in privantibus verò finita eſt negatio, atq; in eo tantum ſubjecto affirmatum ſive habitum negans, in quo affirmatum ſuapte natura in eſt: aut ineſſe poteſt? ut etiam *Ariſtot.* in Categor. Sic cæcitas eſt negatio viſus, non ubiq; & in re qualibet, ſed in qua ſolùm viſus ineſſe natura debuit: nam

privari aliquid tum demum dicitur, cùm eo caret quod natum eſt habere: non ergo quicquid non videt, propriè cæcum dicitur. Deinde in contradicentibus negatum contradicendo negat, & eſt pura negatio; ut videns, non videns: in privantibus negat privando; nec ſolùm negatio eſt, ſed privans negatio & extinctio habitus alicujus qui ineſſe naturâ ſubjecto debuit aut potuit; ut videns, cæcus. Hinc illæ privationis proprietates ex *Plut.* de primo frigido, non inutiles: *privatio iners & agendi impos eſt: non ſuſcipit magis aut minus*; neq; enim quis dixerit huic illo cæciorem; aut tacentem, magis minúſve tacere; aut defunctum, magis minúſve eſſe mortuum: habitûs enim gradus eſſe poſſunt, non entis non item: Illa autem *Ariſtot. à privatione ad habitum non datur regreſſus*, incertior eſt: cùm enim habitus quo quis habere quid dicitur duo modi ſint, potentia & actus, à privatione potentiæ vel facultatis, ídq; naturâ duntaxat, regreſſus negatur. Contradicentia deniq; medio carent non ſolùm participationis, verùm etiam negationis: privantia verò carent quidem medio participationis, nulla enim eſt habitus cum privatione permixtio; non carent autem medio negationis; multa enim ſunt, quæ neq; vident, neq; cæca ſunt; ut lapis, arbor, &c. niſi cùm ei ſubjecto attribuuntur. cui natura ineſſe debuerunt: tum enim negationis etiam medio carent; quippe omnis homo aut videns eſt aut cæcus, gnarus aut ignarus. Exempla porrò privantium ſunt dives & pauper: *Martial. l.* 5.

Semper eris pauper, ſi pauper es, Æmiliane:
Dantur opes nullis nunc, niſi divitibus.

Vita

Vita & mors, ut in *Miloniana: hujus mortis ſedetis ultores, cujus vitam, ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis.* Item loqui & tacere: 1 *Catil. quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perſpicis.* Cætera exempla quæ *Ramus* attulit, minus quadrant: ut ebrius & ſobrius, mortalis & immortalis, quæ potius adverſa ſunt. Neq; enim *in* præpoſitio in compoſitis privationem ſemper, ſed adverſum habitum ſæpe ſignificat; unde nec peccatum privationem eſſe dixerim; ſiquidem hoc vel illud peccatum ſive vitium, privatio non eſt. Atq; hæ quidem ſpecies contrariorum ſunt. Sed quæri hic ſolet, quænam earum ſint maximè inter ſe contrariæ. *Ariſtoteles* maximam contrarietatem nunc adverſis tribuit, nunc contradicentibus. Sed videtur maximam eſſe diſſenſionem inter privantia: deinde inter adverſa; minorem adhuc inter contradicentia; minimam inter relata: nam relata propter illam mutuam affectionem, partim conſentanea ſunt: contradicentia purè quidem contraria negantia ſunt, ſed tamen propter infinitam illam negationem, pro mediis & diſparatis crebro accipiuntur; ut non calidum non tam opponitur calido quàm frigidum; quoniam non calidum poteſt tepidum eſſe; ſic non bonum, medium quiddam eſſe poteſt & adiaphorum: non album de rubro dici aut intelligi poteſt: adverſa è regione quidem adverſantur; non ita tamen, quin commiſceri queant: privantia verò mixtionem non admittunt; & privatio ferè eſt habitûs extinctio atq; ereptio aut ſaltem deficientia; habitûſq; eſt ens, privatio non ens; enti autem nihil, æquè ac non ens, contrarium eſt.

Sed diſſentaneorum categoria ſic eſt, unde quidvis ab altero differre quolibet modo poſſit.

Quanquam enim cauſa omnis eſſentialis differentiæ reliquarum, argumenta reliqua conſentanea, ut quot modis conſentire totidem diſſentire res dicantur, cauſa nempe vel effecto, ſubjecto vel adjuncto; modi tamen omnes, quibus res inter ſe differunt vel ratione ſcilicet vel re, forma primitus eſt, non tractantur niſi in diſſentaneis, vel ſi comparantur, in comparatis. Unde illud genere vel ſpecie differre, nihil aliud eſt quàm communi vel propria forma, quarum illa ſymbola ſunt, ut infra dicetur.

CAP. XVIII.

De Paribus.

ARgumenta *ſimplicia ita fuerunt in conſentaneis & diſſentaneis.*

Comparata ſunt argumenta prima, quæ inter ſe comparantur.

Simplex rerum affectio comparatione prius tractanda fuit: hanc enim ſi removes, comparata omnia aut conſentanea erunt aut diſſentanea. *Platonis* doctrina & *Xenophontis* ante adjuncta utriq; erat, quàm comparata. *Sunt argumenta prima* non orta, eo quòd orta, ut patebit infra, eandem habent affectionem cum primis unde orta ſunt; comparata etſi ſimplicia prius fuere, ſimplicium tamen affectionem non habent. *In-*

ter ſe comparantur; nimirum quæ ſunt ejuſdem generis: genera autem diſtributio mox docebit. Nunc proprietates comparatorum ſunt dicendæ.

Comparata etſi ipſa comparationis natura æque nota ſunt; attamen alterum altero alicui notius & illuſtrius eſſe debet.

Ubi hoc advertendum, non ſua ſed comparationis natura dici æquè nota eſſe comparata. Ita ſunt, inquis, & relata vi relationis; immo argumenta omnia quæ etiam relata ſunt. At, inquam, relatio & comparatio non ſunt idem; & reliqua argumenta, & ſi quatenus relata ſunt notione Logica, æque nota ſunt, ſuâ tamen naturâ, prout quæq; eſt, vel æquè vel non æquè ſunt manifeſta; diſſentanea quidem æquè, conſentanea non æquè, ut jam ſupra eſt dictum. Debet autem ei quicum diſputamus comparatorum id quod arguit ſua natura & priuſquam comparatio inſtituitur, notius eſſe atq; illuſtrius eo quod arguitur; æque enim obſcurum nihil argueret. Unde in ſignis comparatorum uſus elucet; quo fit ut inæqualis rerum notitia comparationis vi æqualis reddatur. Sic conſentanea ad probandum, diſſentanea ad refellendum, comparata ad illuſtrandum aptiſſima ſunt.

Comparata autem ſæpe notis brevius indicantur; aliquando partibus plenius diſtinguuntur, quæ propoſitio redditioq; nominantur.

Duplex

Duplex ergo eſt comparationis forma: altera contracta, altera explicata. Contracta eſt quæ uno verbo concluditur, ut infra cap. 21. Explicata, quæ partibus diſtinguntur; partéſq; iſtæ propoſitio & redditio nominantur. Propoſitio præcedit ſæpe, & argumentum eſt: redditio ſæpe ſequitur, éſtq; id quod arguitur; ſi ſecus occurrit, inverſio eſt. Omnis autem forma comparationis contracta, ſuis partibus explicari poteſt.

Atque omnino comparata etiam ficta arguunt fidémq; faciunt.

Arguunt ſcilicet rem veram; in quo cæteris argumentis præcellunt; quæ ficta ſi ſunt, rem fictam duntaxat arguunt; ut materia ficta, fictam ſolis domum. At comparata etiam ficta, non ſua quidem natura, ſed comparationis vi, res veras arguunt fidémq; faciunt.

Comparatio eſt in quantitate vel qualitate.

Quantitas eſt qua res comparatæ quanta dicuntur.

Eſtq; parium vel imparium. Non hic loquimur de quantitate ſolùm mathematica, quæ magnitudinis eſt aut numeri, ſed de quantitate Logica, quæ ratio quælibet ſive affectio eſt, qua res quæcunq; inter ſe comparatæ quantæ, i. e. æquales vel inæquales, pares vel impares dici poſſunt.

Paria ſunt, quorum eſt una quantitas.

Sic

Sic etiam definit *Ariſtoteles*, *Phil.* 8. 15. Quod idem valet acſi diceretur, quorum par ratio eſt. *Una*, i. e. eadem, æqualis: unde in plurali numero eodem nomine ac definitione explicantur.

Argumentum igitur paris eſt, cùm par illuſtratur à pari.

Ad exempla veniamus; atq; ad ea primùm quæ in forma, ut diximus, contracta notis brevius indicantur. Hæ autem notæ præcipuæ ſunt *par*, *æquale*, *æquare*; ut in his: *Æneid.* 2.

—— Par levibus ventis.

Ubi levitas *Creuſæ* umbræ comparatur levitati ventorum. *Æneid.* 3.

Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo.

Æneid. 6.

En hujus nate auſpiciis, illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olimpo.

His notis aliæ ſunt affines, *pariter*, *æquè*, *æqualitas*, *æqualiter*, *perinde*, *acſi*, & id genus alia.

Sequitur forma explicata; in qua propoſitio & redditio diſtinguuntur, quæ in contracta forma erant implicitæ. In hac autem forma explicata par quantitas vel notis apertè indicatur, vel ſine notis mente & ratione concipitur: Notæ iſtæ ſunt vel propriæ parium, vel negationes imparium: parium propriæ, *idem*, *quod*; *tam*, *quàm*; *tanto*, *quanto*; *tot*, *quot*. In quibus ſingulis notarum paribus prior quæq; redditioni inſervit, poſterior verò propoſitioni. *Catil.* 4.

Cujus

Cujus res geſtæ atque virtutes iisdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis continentur. Æneid. 4.

Tàm ficti praviq; tenax quàm nuntia veri. Catull. 4.

Tantò peſſimus omnium poëta,
Quantò tu optimus omnium patronus.
Ovid. 4. Triſt.
Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores
Quótq; ſoporiferum grana papaver habet, &c.
Tot premor adverſis.-----

Negationes imparium ſunt; vel majoris & minoris ſeorſim vel utriuſq; ſimul *non magis, non minus.* Philipic. 9. *Neque enim ille magis Juriſconſultus quàm juſtitiæ fuit,* &c. *Neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controverſias tollere.* Ovid. 2. de Arte.

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. Utriuſq; ſimul pro Muræna: *Paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna, atq; ita paria, ut neque ipſe dignitate vinci potuerit; neque te dignitate ſuperarit.* Obſervandum eſt autem negationem majoris vel minoris ſeorſim non ſemper eſſe notam parium: neq; enim ſi *ſervus non eſt major domino, ergo eſt æqualis*; nec hi, *dominus non eſt minor ſervo, ergo par.*

Hactenus cum notis; nunc ſine notis hæc quæ ſequuntur. Atq; in hoc potiſſimum genere exemplorum ſine notis, apparet vis eadem arguendi in utramq; partem; adeo ut ſi unum, alterum quoq; ſit; ſi non ſit unum, neq; alterum. Itaq; ex uno eorum affirmato, alterum affirmatur; ex negato, negatur: 2 Philip: *Quorum facinus*

facinus commune, cur non eorum præda communis? Ter. *in Adel.*

Quando ego non curo tuum, ne cura meum.

Hujus loci, parium nempe ſine notis, *ſunt conſectaria illa è contrariis quidem orta, ſed parium collatione tractata. Ut* ex adverſis iſta; *Cicero* pro *Sylla*: *neq; verò quid mihi iraſcare intelligere poſſum; ſi, quòd eum defendo quem tu accuſas, cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuſo meum: & amicum, inquam, ego defendo meum. Sic* 5. *Tuſc. quod cùm fateantur, ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad miſeram vitam; nónne fatendum eſt eandem vim in virtute eſſe ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum ſunt conſequentia.*

Quæ tamen regula non eſt perpetuo vera primò niſi collatio ſit verè parium: non ergo ſequitur, *mala opera damnant; ergo bona juſtificant.* mala n. opera omnino mala, bona imperfectè bona ſunt; illa noſtra, hæc non plane noſtra. *Secunda*, ſed in iis duntaxat paribus, contrariorum ex loco petitis, quorum parium propoſitio reciprocatur. Quod in relatis quidem fit frequentiſſimè: ut apud *Martialem.*

Tum ſervum ſcis te genitum, blandéq; fateris,
Cùm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Pater eſt filii dominus, & filii dominus eſt pater; pariter ergo filius eſt patris ſervus. Sic ex adverſis: *bonum eſt appetendum; pariter ergo malum eſt fugiendum.* Nempe quia propriè adeóq; reci-

reciprocè, omne appetendum eſt bonum. Et ex privantibus: *Ovid.* I. *Faſt.*

In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.

Dives eſt in pretio, & quiſquis eſt in pretio, eſt dives; ergo omnis pauper jacet.

Quoties autem collationis propoſitio non reciprocatur, vel quoties uni parium id quaſi proprium tribuitur quod utriſque commune eſt, eorum conſequentia contraria non ſunt, ſed ſæpe eadem. Fallit ergo hoc ex relatis: *pater eſt dives; ergo filius eſt pauper:* quia propoſitio non eſt reciproca; omnis enim dives non eſt pater. Et hoc etiam ex adverſis: *homo eſt ſenſu præditus; beſtia igitur ſenſu caret. Homo mortalis; beſtia igitur immortalis:* quippe nec ſenſu præditum, nec mortale eſt homini proprium; ſed utriq; contrario commune, & homini & beſtiæ. Hoc etiam ex contradicentibus: *homo eſt animal; ergo non homo eſt non animal.* Hoc denique ex privantibus: *videns vivit; ergo cæcus eſt mortuus:* vivere enim & videnti & cæco commune eſt. *Non enim idem non dici de contrariis, ſed contraria de eodem dici non poſſunt: immo quod ſuſcipit unum contrariorum, ſuſcipit alterum; & quod unum non ſuſcipit, neque alterum;* ut, *in quo eſt amor, in eo poteſt eſſe odium. Quibus nullum eſt jus, jis nulla fit injuria.*

Eſt & alius parium ſine notis modus, *quo interdum laceſſiti, par pari reponimus.* Qualis eſt *Virgil.* Ecl. 3. In illa paſtorum alterna contentione repetitum illud; *Dic quib. in terris,* &c. Cujuſmodi eſt & illud *Mat.* 21. 23. &c. *Qua*

autho-

authoritate facis iſta,&c.*Interrogabo vos ego etiam quiddam : Baptiſma Joannis unde erat ?* Affine eſt illud *Cic. Off.* 2. *Cato, cùm ab eo quæreretur, quid eſſet fœnerari ? reſpondit, quid hominem occidere.*

Paria verò ficta quorum eſſe proprium ſuprà diximus rem veram arguere, ſunt illa apud *Ciceronem*, Invent. 1. ex *Æſchine Socratico*; ubi *Aſpaſia* cum *Xenophontis* uxore & *Xenophonte* ipſo ſic inducitur locuta: *dic mihi, quæſo, Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum quàm tu habes, utrum illius an tuum malis ? Illius, inquit. Et ſi veſtem ? Illius verò reſpondit. Age verò, ſi virum illa meliorem, an illius malis.* Hîc mulier erubuit. Comparatio ſic ſe habet: ſi aurum, ſi veſtem vicinæ meliorem habere malles quàm tuam, malle etiam meliorem vicinæ virum argueris. Non dicit vicinam habere aurum aut veſtem meliorem, ſed fingit aut ponit, eámq; ſi mallet *Xenophontis* uxor, arguitur malle virum quoq; vicinæ ſi melior ſit.

CAP. XIX.

De Majoribus.

I*Mparia ſunt, quorum quantitas non eſt una.*

Non una, i. e. non eadem ; quorum par ratio non eſt: contrariorum enim contraria ratio eſt.

Impar eſt majus vel minus.

Majus eſt cujus quantitas excedit.

Major

Major autem vel minor quantitas æſtimanda eſt ex rerum quæ comparantur, elatione vel ſummiſſione, ut inquit *Cic.* in *Top.* i. e. exceſſu vel defectu; quæ vel notis indicantur, vel, ſi deſunt notæ aliis vocibus, quæ exceſſum vel defectum ſignificant, intelliguntur. Ex eo autem quod ſuprà de Logica quantitate diximus, intelligendum eſt id Logicè majus quoq; eſſe, cujus non ſolùm magnitudo, menſura, aut numerus, ſed etiam auctoritas, potentia, præſtantia, probabilitas, difficultas, aut quid hujuſmodi majus eſt; vel brevius, quod quavis ratione exceſſum habet, id majus eſt; ídq; non ſolùm rei ipſius natura, ſed vel opinione differentis. Majus igitur eſt cujus quantitas excedit id quod minus eſt: majus enim hîc adhibetur ad arguendum minus.

Quemadmodum autem parium, ita argumenti à majore, forma alia contracta eſt, quæ notis brevius indicatur; alia explicata, quæ partibus plenius diſtinguitur.

Contractioris formæ notæ ſunt vel nomina comparativa & ſuperlativa ſuos caſus regentia, vel verba quædam; & ea quidem utraq;, non ſolùm quæ exceſſum ſignificant, ut *major*, *melior*, *pejor*; *præſtare*, *ſuperare*, *vincere*, *excedere*, *præferri*, cùm referuntur ad id quod arguit, verùm etiam ea cùm nomina tum verba quæ defectum ſignificant, ut *minor*, *inferior*, *poſthabeo*, *cedo*, *vincor*, *ſuperor*, ſi referuntur ad id quod arguitur.

Explicata autem forma nunc eſt cum notis, nunc ſine notis. Notæ ſunt *non ſolùm*, *ſed etiam*; non, tam, quam, & comparationes, verbáq;, ut ſuprà, non modò elationem ſignificantia cum

par-

particula *quàm*, ſi ea particula tribuatur ei ſemper quod arguitur, ſed etiam ea quæ ſummiſſionem ſignificant, ſi modò particula *quàm* referatur ad id quod arguit: ut, *minus eſt amicum pulſare, quàm patrem*. Sed hoc exemplum arguit potius à minori quàm grave ſcelus ſit pulſare patrem, quàm à majori non admodum grave eſſe pulſare amicum. Idem de cæteris hujuſmodi eſt dicendum.

Exemplum primæ notæ: *Cic.* pro *Muræna*: *Tollitur è medio non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum ſapientia. Spernitur orator non ſolùm odioſus in dicendo aut loquax, verùm etiam bonus.* In hujuſmodi exemplis *ſed etiam* eſt propoſitio, &, ut majus, arguit redditionem *non ſolum*, ut minus.

Huic nota affinis eſt *immo*, vel *immo verò*. Cujuſmodi eſt illud apud *Terent. Thr. Magnas verò agere gratias Thais mihi? Gn. Ingentes. Thr. Ain tu? læta eſt? Gn. Non tam ipſo quidem dono, quàm abs te datum eſſe: id verò ſeriò triumphat.* Hîc facilè intelligitur *immo ingentes* & *immo id ſeriò triumphat.* Ingentis gratiæ arguunt magnas; & triumphare, lætam eſſe. *Sic Catil.* I. *Hic tamen vivit, vivit? immo verò in ſenatum venit. Et illud Ver.* 3. *Non furem, ſed raptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ*, &c.

Exemplum ſecundæ notæ, comparativorum ſcilicet & verborum cum particula *quàm*, eſt ex *Cic.* pro *Marcello*: *Plus admirationis habitura, quam gloriæ.* Sed ambiguum: aut enim plus admirationis arguit minus gloriæ, & ſic argumentum eſt à majori, aut minor gloria ſi magna ſit, arguit maximam admirationem.

Ver-

Verborum elationem ſignificantium cum particula *quàm* exemplum hoc erit; *mendicare præſtat, quàm furari.* Hic mendicare, quanquam in honeſtum, ut magis tamen & potius faciendum, arguit multo minus eſſe furandum.

Sic malo illud, ſcilicet quod arguit, *quàm hoc*, ſcilicet quod arguitur: ut *Juvenal.* ſatyra 8. adverſus glorioſum nobilem.

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniáq; arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Quod malit ignobilem fortem, quod tamen non eſt ita optandum, ex eo arguit atq; oſtendit à majori ſive à potiori quàm minime velit nobilem ignavum. *Cæſar: Malo modeſtiam in milite, quàm virtutem.* Modeſtia, judicio *Cæſaris*, præſtantior & major, arguit virtutem ſive fortitudinem in milite minus eſſe quàm modeſtia requirendam: vel potius à minori exaggerat modeſtiæ laudem in milite præ virtutis laude.

Sequitur majorum tractatio ſine notis.

Atq; in hoc ſolùm genere id majus eſt cujus probabilitas aut difficultas eſt major. Hic etiam Logici regulas conſequentiæ tradere ſolent non ſolùm negando, ut vult *Ariſtot.* Rhet. 2. 23. Verùm etiam affirmando, pro quantitatis diverſa vi & conſideratione, in exemplis diverſis: ejuſdem enim exempli una tantum ratio eſt. Si majus eſt probabilius, duntaxat negando, in hunc modum: *quod non valet in majore, non valebit in minore.* Si majus eſt difficilius aut in-

incredibilius, duntaxat affirmando: *quod in re majore valet, valet in minore*, ut inquit *Cic.* in *Top.* Hujus exemplum eſt *Æneid.* 1.

O ſocii (neq; enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora! dabit Deus his quoq; finem.

Si gravioribus malis dedit Deus finem, dabit his certè. *Sic Cic.* pro *Muræna*: *Noli tam eſſe injuſtus, ut cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, noſtros rivulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere.*

Ficta etiam majora idem valent in ſuis conſequentiis vel refutandis vel probandis.

Refutandi exemplum eſt *Terent. Heaut.*

----- Satrapes ſiſi ét
amator, nunquam ſufferre ejus ſumtus queat:
nedum tu poſſis. quaſi diceret, finge ſatrapam eſſe.

Et Æneid. 5.

Magnanime Ænea, non ſi mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere cœlo:
Mutati tranſverſa fremunt, &c.
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantùm
ſufficimus. i. e. multo nunc minus Jove non ſpondente.

CAP.

CAP. XX.

De Minoribus.

MAjus & minus inter ſe affecta & relata ſunt: adéoq; unius definitionen qui norit, norit alterius.

Ut igitur majus eſt cujus quantitas excedit, *ita minus eſt cujus quantitas exceditur.* Quantitas autem ut majoris erat in qualibet rerum elatione ſive exceſſu, ita nunc minoris eſt in qualibet rerum ſummiſſione ſive defectu. Sententiarum enim minor probabilitas aut difficultas locum non habet, niſi in minorum forma explicata; quod ex majorum quoq; explicata forma intelligi poteſt. Minus igitur eſt cujus quantitas exceditur à majore: argumentum itaq; à minore eſt, cùm id quod minus eſt, adhibetur ad arguendum id quod eſt majus.

Minora etiam vel brevius indicantur notis, vel plenius diſtinguuntur partibus. Hujus utriuſq; formæ vel propriæ ſunt minorum notæ, vel negationes parium.

Propriæ notæ contractioris formæ ſunt primùm, voces comparativæ Grammaticæ, cùm nomina tum verba, elationem utraq; ſignificantia, ſi modò attribuantur ei quod arguitur. *Ovid.* 2. de Triſt. *Sævior es triſti Buſiride.* Hic minor ſævitia *Buſiridis* arguit majorem illius in quem poeta invehitur. *Præſtat ſapientia divitiis.* *Sævior* & *præſtat* elationem ſignificant, & notæ ſunt majoris; ſed quia tribuuntur ei quod arguitur,

guitur, argumentum utrobiq; eſt à minori. Atq; hoc ſedulò advertendum eſt, ut argumentum majoris à minori dijudicare poſſis: majora enim & minora, contractæ præſertim formæ, eaſdem plerumq; notas præ ſe ferunt; idémq; exemplum utramvis in partem vel à majori vel à minori arguere poteſt: ut, *ſæviores triſti Buſiride.* Hoc ſi ad ſævitiam cujuſvis exaggerandam dicatur, ut hoc loco, à minori eſt: ſi ad *Buſiridis* extenuandam, à majori. Si igitur illa quæ elationem ſignificant, referantur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ majoris, argumentum autem eſt à minori; quoniam majus, cujus illa notæ ſunt, eſt id quod arguitur: ſin illa quæ ſummiſſionem ſignificant, referuntur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ minoris, ſed argumentum eſt à majori; quoniam id quod arguitur, minus eſt.

Secundò, comparationes Grammaticæ verbáq; ſummiſſionem ſignificantia, ut minor, inferior, &c. Poſthabeo, poſtpono, cedo, vincor, ſuperor, &c. Si modò ad id quod arguit, referatur: ut *cedant arma togæ.* Hîc togæ dignitas arguitur à minori armorum dignitate, quæ cedit.

Atq; hæ ſunt notæ affirmantes contractæ formæ: quibus annumerandæ ſunt etiam iſtæ formulæ, quæ fiunt negatione parium. *Philip. 9. Omnes ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum S. Sulpitio non ſunt conferendi.* i. e. non æquandi, quæ nota parium fuit. Hactenus contracta forma.

Explicata forma vel cum notis eſt, vel ſine notis. Propriæ notæ ſunt primò, *non modò non,* *ſed*

ſed ne. Cic. 2 Catil. *Nemo non modò Romæ, ſed ne ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciverit.* Hìc poſterior nota *ſed ne*, eſt propoſitionis, & nota minoris; arguitq; *non modò non*, quæ redditionis eſt, & nota majoris, quod arguitur. Ne ullo in angulo Italiæ non fecit, quod minus utile ſibi erat, non modò non igitur vel multo magis Romæ fecit, quod majus erat, vel ſibi magis utile. Pro *Fonteio : Non modò nullum facinus hujus portulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt.* Ne minus quidem fecerunt ut dictum aliquod reprehenderent, quæ propoſitio eſt & arguit non modò non majus i. e. ergo non majus, ut facinus aliquod proferrent, quæ redditio eſt, & arguitur.

Verùm in hujus notæ exemplis propoſitionis nota *ſed ne*, aliquando omittitur. *Ad Lent. Nullum meum minimum dictum, non modò factum pro Cæſare interceſſit.* i. e. nullum non modò factum, ſed ne dictum quidem. Huic notæ affinis eſt illa formula, *tantum abeſt ab hoc, ut ne illud quidem.* Pro *Marcello : Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.* Ne hoc quidem feciſti quod minus eſt, abes ergo longe ab illo quod eſt majus.

Secundæ notæ ſunt comparationes Grammaticæ & verba quædam cum particula *quàm* quæ vel elationem ſignificant, ut *potius hoc quàm illud, malo hoc quàm illud*, vel ſummiſſionem, ut *minor, inferior*, ita ut *quàm* utrobiq; referatur ad id quod arguitur. *Catil. I. Ut exul potius tentare, quàm conſul vexare remp. poſſis.* Quod potius erat *Ciceroni* ut exul tentaret remp. quàm conſul vexaret, illud

illud ut minus malum arguit hoc eſſe majus. Hîc comparatio Grammatica *potius*, ad id quod arguit, refertur, nempe ad minus malum; particula *quàm* ad id refertur quod arguitur, nempe ad majus malum. *Sic maluit Metellus de repub. quàm de ſententia ſua dimoveri.* Hîc *maluit*, verbum elationis, refertur ad id quod arguit, nempe ad minus malum, judicio *Metelli*, de rep. dimoveri; particula *quàm* ad id refertur quod majus malum arguitur, dimoveri de ſententia. Sic in iis notis quæ ſummiſſionem ſignificant, particula *quàm* refertur ſemper ad majus quod arguitur, non ſecus atq; in iis quæ ſignificant elationem: ut, *minus eſt accipere, quàm dare. inferior eſt Cæſar quàm Scipio.*

His notis affinis eſt *antequam*, i. e. potius quam. Pro *Milone*: *Utinam Clodius dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum viderem.*

Tertia nota eſt *cùm tum*: 1 Agr. *cùm omnib. eſt difficilis & magna ratio, tum verò mihi præter cæteros.*

Sequuntur negationes parium in hac forma explicata. *Non tam, quàm.* Catil. 2. *Quanquam illi qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, non tam hæc queruntur, quàm verentur. Sic non tot, quot:* pro *Muræna*; *Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes & quantos æſtus habet ratio comitiorum?* In hoc exemplo interrogatio fortius negat paria.

Nunc ad exempla formæ ſine notis explicatæ veniamus. *Cic. Off.* 1. *Ergo hiſtrio hoc videbit in ſcena, non videbit ſapiens in vita.* Atq; hinc etiam conſequentiæ ducuntur non ſolùm affir-

mando & probando, ut vult *Ariſt.* Rhet. 2. 23. & *Cic.* in *Top.* ſed etiam negando & refutando: Si quidem hoc de exemplo non eodem intelligitur: ſin de eodem, tum quidem vel ſolum affirmando, vel ſolùm negando rectè proceditur. Affirmandi exemplum eſt *Ovid.* 1. de Remed.

Ut corpus redimas ferrum patieris & ignes, &c.
Ut valeas animo quicquam tolerare negabis?

Si corporis cauſa, multo magis animi quidvis tolerabis; animus enim dignior. Item pro *Archia: Beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur: nos non poetarum voce moveamur? Sic illud Mat.* 6. 26. *Paſſeres curat Deus: multo magis ergo homines.* At negando, nulla ex his conſequentia deducitur: non ergo ſequitur, *ſi corporis cauſa quicquam non tolerabis ergo nec animi*; & ſic de cæteris. Rectè igitur, ſi hoc modo intelligitur *Ariſtoteles*, à minore ad majus affirmando ſolùm proceditur. Verùm exempla non deſunt, in quib. à minore arguitur etiam ſolùm negando: cujuſmodi eſt illud ſuprà citatum, pro *Marcello*; *fundamenta nondum jeciſti, certè ergo non perfeciſti.* Nec tamen idem affirmando; *fundamenta jeciſti*; *ergo perfeciſti.* Hic modò cavendum eſt, ne ponatur negatio quæ affirmationi æquipolleat: ut, *Deus non negligit paſſeres*, idem eſt quod *curat.* Sic enim utriuſq; conſequentiæ idem exemplum prout ſententia eadem vel affirmando vel negando variatur, dari poſſet: ut, *ſi fures plectendi, multo magis ſacrilegi. Si furib. non parcendum, multo minus ſacrilegis.* Hic *plectere* & *non parcere* idem eſt; & minus fit

nota

nota majoris : non igitur notæ, ſed rerum elatio vel ſummiſſio majus vel minus efficit. Atq; hæc de conſequentiis minorum ſine notis.

Verùm eædem conſequentiæ ducuntur ab explicata forma, quæ etiam cum notis eſt, ut ex iis exemplis quæ ſuprà ponuntur, intelligas licet. In hac forma explicata ſine notis eſt ubi occurrit minorum quædam gradatio: ut *Ver.* 7. *Facinus eſt vincire civem Romanum ; ſcelus verberare ; propè parricidium necare : quid dicam in crucem tollere?*

Finguntur etiam minora : Virgil. Ecl. 1.
Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.
Quàm noſtro illius labitur pectore vultus.

Philip. 2. *Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum*, &c.

CAP. XXI.

De Similibus.

HActenus comparatio in quantitate fuit. Sequitur *comparatio in qualitate, qua res comparatæ quales dicuntur.*

Qualitas enim Logica non ſolùm eſt habitus, aut diſpoſitio, aut potentia, vel impotentia naturalis, aut deniq; figura aut forma exterior, quæ *Ariſtot.* ſpecies qualitatis ſunt, & in aliis artibus tractandæ, ſed eſt affectio qualibet ſive ratio,

Cujus res geſtæ atque virtutes iisdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis continentur. Æneid. 4.

Tàm ficti praviq; tenax quàm nuntia veri. Catull. 4.

Tantò peſſimus omnium poëta,
Quantò tu optimus omnium patronus.
Ovid. 4. *Triſt.*

Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores
Quótq; ſoporiferum grana papaver habet, &c.
Tot premor adverſis.-----

Negationes imparium ſunt; vel majoris & minoris ſeorſim vel utriuſq; ſimul *non magis, non minus. Philipic.* 9. *Neque enim ille magis Juriſconſultus quàm juſtitiæ fuit,* &c. *Neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controverſias tollere. Ovid.* 2. *de Arte.*

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. Utriuſq; ſimul pro Muræna: Paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna, atq; ita paria, ut neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit. Obſervandum eſt autem negationem majoris vel minoris ſeorſim non ſemper eſſe notam parium: neq; enim ſi *ſervus non eſt major domino, ergo eſt æqualis*; nec hi, *dominus non eſt minor ſervo, ergo par.*

Hactenus cum notis; nunc ſine notis hæc quæ ſequuntur. Atq; in hoc potiſſimum genere exemplorum ſine notis, apparet vis eadem arguendi in utramq; partem; adeo ut ſi unum, alterum quoq; ſit; ſi non ſit unum, neq; alterum. Itaq; ex uno eorum affirmato, alterum affirmatur; ex negato, negatur: 2 *Philip: Quorum facinus*

facinus commune, cur non eorum præda communis? Ter. in Adel.

Quando ego non curo tuum, ne cura meum.

Hujus loci, parium nempe ſine notis, *ſunt conſectaria illa è contrariis quidem orta, ſed parium collatione tractata. Ut* ex adverſis iſta; *Cicero* pro *Sylla: neq; verò quid mihi iraſcare intelligere poſſum; ſi, quòd eum defendo quem tu accuſas, cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuſo meum: & amicum, inquam, ego defendo meum. Sic* 5. *Tuſc. quod cùm fateantur, ſatis magnam vim eſſe in vitiis ad miſeram vitam; nónne fatendum eſt eandem vim in virtute eſſe ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum ſunt conſequentia.*

Quæ tamen regula non eſt perpetuo vera primò niſi collatio ſit verè parium: non ergo ſequitur, *mala opera damnant; ergo bona juſtificant.* mala n. opera omnino mala, bona imperfectè bona ſunt; illa noſtra, hæc non plane noſtra. *Secundo*, ſed in iis duntaxat paribus, contrariorum ex loco petitis, quorum parium propoſitio reciprocatur. Quod in relatis quidem fit frequentiſſimè: ut apud *Martialem*.

Tum ſervum ſcis te genitum, blandéq; fateris,
Cùm dicis dominum, Soſibiane, patrem.

Pater eſt filii dominus, & filii dominus eſt pater; pariter ergo filius eſt patris ſervus. Sic ex adverſis: *bonum eſt appetendum; pariter ergo malum eſt fugiendum.* Nempe quia propriè adeóq; reci-

reciprocè, omne appetendum eſt bonum. Et ex privantibus: *Ovid.* 1. Faſt.

In pretio pretium nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.

Dives eſt in pretio, & quiſquis eſt in pretio, eſt dives; ergo omnis pauper jacet.

Quoties autem collationis propoſitio non reciprocatur, vel quoties uni parium id quaſi proprium tribuitur quod utriſque commune eſt, eorum conſequentia contraria non ſunt, ſed ſæpe eadem. Fallit ergo hoc ex relatis: *pater eſt dives; ergo filius eſt pauper:* quia propoſitio non eſt reciproca; omnis enim dives non eſt pater. Et hoc etiam ex adverſis: *homo eſt ſenſu præditus; beſtia igitur ſenſu caret. Homo mortalis; beſtia igitur immortalis:* quippe nec ſenſu præditum, nec mortale eſt homini proprium; ſed utriq; contrario commune, & homini & beſtiæ. Hoc etiam ex contradicentibus: *homo eſt animal; ergo non homo eſt non animal.* Hoc denique ex privantibus: *videns vivit; ergo cæcus eſt mortuus:* vivere enim & videnti & cæco commune eſt. *Non enim idem non dici de contrariis, ſed contraria de eodem dici non poſſunt: immo quod ſuſcipit unum contrariorum, ſuſcipit alterum; & quod unum non ſuſcipit, neque alterum;* ut, *in quo eſt amor, in eo poteſt eſſe odium. Quibus nullum eſt jus, iis nulla fit injuria.*

Eſt & alius parium ſine notis modus, *quo interdum laceſſiti, par pari reponimus.* Qualis eſt *Virgil.* Ecl. 3. In illa paſtorum alterna contentione repetitum illud; *Dic quib. in terris,* &c. Cujuſmodi eſt & illud *Mat.* 21. 23. &c. *Qua*

autho-

authoritate facis iſta,&c.*Interrogabo vos ego etiam quiddam : Baptiſma Joannis unde erat ?* Affine eſt illud *Cic. Off.* 2. *Cato, cùm ab eo quæreretur, quid eſſet fœnerari ? reſpondit, quid hominem occidere.*

Paria verò ficta quorum eſſe proprium ſuprà diximus rem veram arguere, ſunt illa apud *Ciceronem*, Invent. 1. ex *Æſchine Socratico*; ubi *Aſpaſia* cum *Xenophontis* uxore & *Xenophonte* ipſo ſic inducitur locuta: *dic mihi, quæſo, Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum quàm tu habes, utrum illius an tuum malis ? Illius, inquit. Et ſi veſtem ? Illius verò reſpondit. Age verò, ſi virum illa meliorem, an illius malis.* Hìc mulier erubuit. Comparatio ſic ſe habet: ſi aurum, ſi veſtem vicinæ meliorem habere malles quàm tuam, malle etiam meliorem vicinæ virum argueris. Non dicit vicinam habere aurum aut veſtem meliorem, ſed fingit aut ponit, eámq; ſi mallet *Xenophontis* uxor, arguitur malle virum quoq; vicinæ ſi melior ſit.

CAP. XIX.

De Majoribus.

IMparia ſunt, quorum quantitas non eſt una.

Non una, i. e. non eadem ; quorum par ratio non eſt: contrariorum enim contraria ratio eſt.

Impar eſt majus vel minus.

Majus eſt cujus quantitas excedit.

Major

Major autem vel minor quantitas æſtimanda eſt ex rerum quæ comparantur, elatione vel ſummiſſione, ut inquit *Cic.* in *Top.* i. e. exceſſu vel defectu; quæ vel notis indicantur, vel, ſi deſunt notæ aliis vocibus, quæ exceſſum vel defectum ſignificant, intelliguntur. Ex eo autem quod ſuprà de Logica quantitate diximus, intelligendum eſt id Logicè majus quoq; eſſe, cujus non ſolùm magnitudo, menſura, aut numerus, ſed etiam auctoritas, potentia, præſtantia, probabilitas, difficultas, aut quid hujuſmodi majus eſt; vel brevius, quod quavis ratione exceſſum habet, id majus eſt; ídq; non ſolùm rei ipſius natura, ſed vel opinione differentis. Majus igitur eſt cujus quantitas excedit id quod minus eſt: majus enim hic adhibetur ad arguendum minus.

Quemadmodum autem parium, ita argumenti à majore, forma alia contracta eſt, quæ notis brevius indicatur; alia explicata, quæ partibus plenius diſtinguitur.

Contractioris formæ notæ ſunt vel nomina comparativa & ſuperlativa ſuos caſus regentia, vel verba quædam; & ea quidem utraq;, non ſolùm quæ exceſſum ſignificant, ut *major*, *melior*, *pejor*; *præſtare*, *ſuperare*, *vincere*, *excedere*, *præferri*, cùm referuntur ad id quod arguit, verùm etiam ea cùm nomina tum verba quæ defectum ſignificant, ut *minor*, *inferior*, *poſthabeo*, *cedo*, *vincor*, *ſuperor*, ſi referuntur ad id quod arguitur.

Explicata autem forma nunc eſt cum notis, nunc ſine notis. Notæ ſunt *non ſolùm*, *ſed etiam*; non, tam, quam, & comparationes, verbáq;, ut ſuprà, non modò elationem ſignificantia cum

par-

particula *quàm*, ſi ea particula tribuatur ei ſemper quod arguitur,ſed etiam ea quæ ſummiſſionem ſignificant, ſi modò particula *quàm* referatur ad id quod arguit: ut, *minus eſt amicum pulſare, quàm patrem*. Sed hoc exemplum arguit potius à minori quàm grave ſcelus ſit pulſare patrem, quàm à majori non admodum grave eſſe pulſare amicum. Idem de cæteris hujuſmodi eſt dicendum.

Exemplum primæ notæ: *Cic.* pro *Murena*: *Tollitur è medio non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum ſapientia. Spernitur orator non ſolùm odioſus in dicendo aut loquax, verùm etiam bonus.* In hujuſmodi exemplis *ſed etiam* eſt propoſitio, &, ut majus, arguit redditionem *non ſolum*, ut minus.

Huic nota affinis eſt *immo*, vel *immo verò*. Cujuſmodi eſt illud apud *Terent. Thr. Magnas verò agere gratias Thais mihi? Gn. Ingentes. Thr. Ain tu? læta eſt? Gn. Non tam ipſo quidem dono, quàm abs te datum eſſe: id verò ſeriò triumphat.* Hîc facilè intelligitur *immo ingentes* & *immo id ſeriò triumphat*. Ingentis gratiæ arguunt magnas; & triumphare, lætam eſſe. *Sic Catil.* I. *Hic tamen vivit, vivit? immo verò in ſenatum venit. Et illud Ver.* 3. *Non furem, ſed raptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ*, &c.

Exemplum ſecundæ notæ, comparativorum ſcilicet & verborum cum particula *quàm*, eſt ex *Cic.* pro *Marcello*: *Plus admirationis habitura, quam gloriæ.* Sed ambiguum: aut enim plus admirationis arguit minus gloriæ, & ſic argumentum eſt à majori, aut minor gloria ſi magna ſit, arguit maximam admirationem.

Ver-

Verborum elationem ſignificantium cum particula *quàm* exemplum hoc erit; *mendicare præſtat*, *quàm furari*. Hic mendicare, quanquam in honeſtum, ut magis tamen & potius faciendum, arguit multo minus eſſe furandum.

Sic malo illud, ſcilicet quod arguit, *quàm hoc*, ſcilicet quod arguitur: ut *Juvenal.* ſatyra 8. adverſus glorioſum nobilem.

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniáq; arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

Quod malit ignobilem fortem, quod tamen non eſt ita optandum, ex eo arguit atq; oſtendit à majori ſive à potiori quàm minime velit nobilem ignavum. *Cæſar: Malo modeſtiam in milite, quàm virtutem.* Modeſtia, judicio *Cæſaris*, præſtantior & major, arguit virtutem ſive fortitudinem in milite minus eſſe quàm modeſtia requirendam: vel potius à minori exaggerat modeſtiæ laudem in milite præ virtutis laude.

Sequitur majorum tractatio ſine notis.

Atq; in hoc ſolùm genere id majus eſt cujus probabilitas aut difficultas eſt major. Hic etiam Logici regulas conſequentiæ tradere ſolent non ſolùm negando, ut vult *Ariſtot.* Rhet. 2. 23. Verùm etiam affirmando, pro quantitatis diverſa vi & conſideratione, in exemplis diverſis: ejuſdem enim exempli una tantum ratio eſt. Si majus eſt probabilius, duntaxat negando, in hunc modum: *quod non valet in majore, non valebit in minore.* Si majus eſt difficilius aut in-

incredibilius, duntaxat affirmando: *quod in re majore valet, valet in minore*, ut inquit *Cic.* in *Top.* Hujus exemplum eſt *Æneid.* 1.

O ſocii (neq; enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora! dabit Deus his quoq; finem.

Si gravioribus malis dedit Deus finem, dabit his certè. *Sic Cic.* pro *Muræna*: *Noli tam eſſe injuſtus, ut cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, noſtros rivulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere.*

Ficta etiam majora idem valent in ſuis conſequentiis vel refutandis vel probandis.

Refutandi exemplum eſt *Terent. Heaut.*

----- Satrapes ſiſi ét
amator, nunquam ſufferre ejus ſumtus queat:
*nedum tu poſſis.*quaſi diceret,finge ſatrapam eſſe.

Et Æneid. 5.

Magnanime Ænea, non ſi mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere cœlo:
Mutati tranſverſa fremunt, &c.
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantùm
ſufficimus. i. e. multo nunc minus Jove non ſpondente.

CAP.

CAP. XX.

De Minoribus.

MAjus & minus inter ſe affecta & relata ſunt: adéoq; unius definitionen qui norit, norit alterius.

Ut igitur majus eſt cujus quantitas excedit, *ita minus eſt cujus quantitas exceditur*. Quantitas autem ut majoris erat in qualibet rerum elatione ſive exceſſu, ita nunc minoris eſt in qualibet rerum ſummiſſione ſive defectu. Sententiarum enim minor probabilitas aut difficultas locum non habet, niſi in minorum forma explicata; quod ex majorum quoq; explicata forma intelligi poteſt. Minus igitur eſt cujus quantitas exceditur à majore: argumentum itaq; à minore eſt, cùm id quod minus eſt, adhibetur ad arguendum id quod eſt majus.

Minora etiam vel brevius indicantur notis, vel plenius diſtinguuntur partibus. Hujus utriuſq; formæ vel propriæ ſunt minorum notæ, vel negationes parium.

Propriæ notæ contractioris formæ ſunt primùm, voces comparativæ Grammaticæ, cùm nomina tum verba, elationem utraq; ſignificantia, ſi modò attribuantur ei quod arguitur. *Ovid*. 2. de Triſt. *Sævior es triſti Buſiride*. Hîc minor ſævitia *Buſiridis* arguit majorem illius in quem poeta invehitur. *Præſtat ſapientia divitiis*. *Sævior* & *præſtat* elationem ſignificant, & notæ ſunt majoris; ſed quia tribuuntur ei quod arguitur,

guitur, argumentum utrobiq; eſt à minori. Atq; hoc ſedulò advertendum eſt, ut argumentum majoris à minori dijudicare poſſis: majora enim & minora, contractæ præſertim formæ, eaſdem plerumq; notas præ ſe ferunt; idémq; exemplum utramvis in partem vel à majori vel à minori arguere poteſt: ut, *ſæviores triſti Buſiride*. Hoc ſi ad ſævitiam cujuſvis exaggerandam dicatur, ut hoc loco, à minori eſt: ſi ad *Buſiridis* extenuandam, à majori. Si igitur illa quæ elationem ſignificant, referantur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ majoris, argumentum autem eſt à minori; quoniam majus, cujus illa notæ ſunt, eſt id quod arguitur: ſin illa quæ ſummiſſionem ſignificant, referuntur ad id quod arguitur, ſunt illa quidem notæ minoris, ſed argumentum eſt à majori; quoniam id quod arguitur, minus eſt.

Secundò, comparationes Grammaticæ verbáq; ſummiſſionem ſignificantia, ut minor, inferior, &c. Poſthabeo, poſtpono, cedo, vincor, ſuperor, &c. Si modò ad id quod arguit, referatur: ut *cedant arma togæ*. Hîc togæ dignitas arguitur à minori armorum dignitate, quæ cedit.

Atq; hæ ſunt notæ affirmantes contractæ formæ: quibus annumerandæ ſunt etiam iſtæ formulæ, quæ fiunt negatione parium. *Philip. 9. Omnes ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum S. Sulpitio non ſunt conferendi.* i. e. non æquandi, quæ nota parium fuit. Hactenus contracta forma.

Explicata forma vel cum notis eſt, vel ſine notis. Propriæ notæ ſunt primò, *non modò non, ſed*

ſed ne. Cic. 2 Catil. *Nemo non modò Romæ, ſed ne ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciverit.* Hîc poſterior nota *ſed ne*, eſt propoſitionis, & nota minoris; arguitq; *non modò non*, quæ redditionis eſt, & nota majoris, quod arguitur. Ne ullo in angulo Italiæ non fecit, quod minus utile ſibi erat, non modò non igitur vel multo magis Romæ fecit, quod majus erat, vel ſibi magis utile. Pro *Fonteio: Non modò nullum facinus hujus portulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt.* Ne minus quidem fecerunt ut dictum aliquod reprehenderent, quæ propoſitio eſt & arguit non modò non majus i. e. ergo non majus, ut facinus aliquod proferrent, quæ redditio eſt, & arguitur.

Verùm in hujus notæ exemplis propoſitionis nota *ſed ne*, aliquando omittitur. *Ad Lent. Nullum meum minimum dictum, non modò factum pro Cæſare interceſſit.* i. e. nullum non modò factum, ſed ne dictum quidem. Huic notæ affinis eſt illa formula, *tantum abeſt ab hoc, ut ne illud quidem.* Pro *Marcello: Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.* Ne hoc quidem feciſti quod minus eſt, abes ergo longe ab illo quod eſt majus.

Secundæ notæ ſunt comparationes Grammaticæ & verba quædam cum particula *quàm* quæ vel elationem ſignificant, ut *potius hoc quàm illud, malo hoc quàm illud*, vel ſummiſſionem, ut *minor, inferior*, ita ut *quàm* utrobiq; referatur ad id quod arguitur. *Catil.* 1. *Ut exul potius tentare, quàm conſul vexare remp. poſſis.* Quod potius erat *Ciceroni* ut exul tentaret remp. quàm conſul vexaret, illud

illud ut minus malum arguit hoc eſſe majus. Hîc comparatio Grammatica *potius*, ad id quod arguit, refertur, nempe ad minus malum; particula *quàm* ad id refertur quod arguitur, nempe ad majus malum. *Sic maluit Metellus de repub. quàm de ſententia ſua dimoveri.* Hîc *maluit*, verbum elationis, refertur ad id quod arguit, nempe ad minus malum, judicio *Metelli*, de rep. dimoveri; particula *quàm* ad id refertur quod majus malum arguitur, dimoveri de ſententia. Sic in iis notis quæ ſummiſſionem ſignificant, particula *quàm* refertur ſemper ad majus quod arguitur, non ſecus atq; in iis quæ ſignificant elationem: ut, *minus eſt accipere, quàm dare. inferior eſt Cæſar quàm Scipio.*

His notis affinis eſt *antequam*, i. e. potius quam. Pro *Milone*: *utinam Clodius dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum viderem.*

Tertia nota eſt *cùm tum*: 1 Agr. *cùm omnib. eſt difficilis & magna ratio, tum verò mihi præter cæteros.*

Sequuntur negationes parium in hac forma explicata. *Non tam, quàm.* Catil. 2. *Quanquam illi qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, non tam hæc queruntur, quàm verentur. Sic non tot, quot*: pro *Muræna*; *Quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes & quantos æſtus habet ratio comitiorum?* In hoc exemplo interrogatio fortius negat paria.

Nunc ad exempla formæ ſine notis explicatæ veniamus. *Cic. Off.* 1. *Ergo hiſtrio hoc videbit in ſcena, non videbit ſapiens in vita.* Atq; hinc etiam conſequentiæ ducuntur non ſolùm affir-

nota majoris: non igitur notæ, ſed rerum elatio vel ſummiſſio majus vel minus efficit. Atq; hæc de conſequentiis minorum ſine notis.

Verùm eædem conſequentiæ ducuntur ab explicata forma, quæ etiam cum notis eſt, ut ex iis exemplis quæ ſuprà ponuntur, intelligas licet. In hac forma explicata ſine notis eſt ubi occurrit minorum quædam gradatio: ut *Ver.* 7. *Facinus eſt vincire civem Romanum; ſcelus verberare; propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?*

Finguntur etiam minora: Virgil. Ecl. 1.
Antè leves ergo paſcentur in æthere cervi, &c.
Quàm noſtro illius labitur pectore vultus.

Philip. 2. *Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum*, &c.

CAP. XXI.

De Similibus.

HActenus comparatio in quantitate fuit. Sequitur *comparatio in qualitate, qua res comparatæ quales dicuntur.*

Qualitas enim Logica non ſolùm eſt habitus, aut diſpoſitio, aut potentia, vel impotentia naturalis, aut deniq; figura aut forma exterior, quæ *Ariſtot.* ſpecies qualitatis ſunt, & in aliis artibus tractandæ, ſed eſt affectio quælibet ſive ra-

tio, quâ res inter ſe comparatæ quales, nempe ſimiles aut diſſimiles dicuntur. Nulla autem res eſt, quæ ſi alteri qualitate conferatur, non ſit ei ſimilis vel diſſimilis.

Similia ſunt quorum eadem eſt qualitas.

Sic etiam definit *Ariſtoteles*, Phil. 8. 15. & *Boëthius*, l. 2. in *Cic. Top. ſimilitudo*, inquit, *eſt unitas qualitatis*. Argumentum igitur ſimilitudinis eſt, quando ſimile explicatur à ſimili. Magna quidem eſt affinitas parium cum ſimilibus; verùm ut ex definitionibus eorum perſpicere licet, in hoc maximè differunt, quòd paria non admittunt elationem aut ſummiſſionem, ſimilia admittunt: poſſunt enim etiam ſimillima majora eſſe vel minora; quod paria non poſſunt.

Similitudo proportio dicitur, Græcè ferè *analogia*; & ſimilia proportionalia, Græcè *analoga*. Proportio autem nihil aliud eſt quàm duarum rationum ſimilitudo: ratio autem eſt duorum inter ſe terminorum ſive rerum collatio. * Monendum autem eſt ſimilia ſive contractæ formæ ſive explicatæ, urgenda non eſſe ultra eam qualitatem quam in utriſq; eandem eſſe propoſitum aſſimilanti erat oſtendere: ſic magiſtratus aſſimilatur cani, ſola nimirum fidelitate cuſtodiæ: unde illa in ſcholis, *nullum ſimile eſt idem*, *ſimile non currit quatuor pedibus*, *omne ſimile claudicat*.

Similia nunc notis brevius indicantur, nunc partibus plenius diſtinguuntur; hoc enim comparatis omnibus commune eſt. Notæ ſimilitudinis contractæ *quæ uno verbo concluditur*, ſunt vel ſimilium propriæ vel diſſimilium negationes.

Pro-

Propriæ ſimilium ſunt vel nomina, ut *ſimilis*, *effigies*, *imago*, *more*, *ritu*, *inſtar*, *in modum*; vel adverbia, *tanquam*, *veluti*, *quaſi*, *ſicuti*; vel verba, *imitari*, *referre*, &c. 1 *Æneid. Os humeróſq; Deo ſimilis.* Philip. 9. *Quanquam nullum monumentum clarius Servius Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenii, filium.* 1 Triſt.

Namq; ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more poteſt.

In Piſ. *Unus ille dies mihi quidem inſtar immortalitatis fuit, quo in patriam redii. Verr. 1. Sed repente è veſtigio ex homine, tanquam aliquo poculo Circæo, factus eſt Verres.* Pro lege *Manil. Itaq; omnes quidem nunc in his locis En. Pompeium, ſicut aliquem, non ex hac urbe miſſum, ſed de cœlo delapſum intuentur.* Negationes diſſimilium ſunt, *haud ſecus*, *non aliter*, *non abſimilis*, &c. *Æneid.* 3. *Haud ſecus ac juſſi faciunt. Terent. in Phor. Ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.*

Ad contractam ſimilitudinis formam pertinet etiam metaphora: metaphora enim, ut docent Rhetores, eſt ad unum verbum contracta ſimilitudo ſine notis quidem, quæ tamen intelliguntur. Pro *Seſt. Cujus ego patrem Deum atq; parentem ſtatuo fortunæ vominiſq; mei.* i. e. *tanquam Deum.*

Similitudinis partes deinceps explicantur, & quidem disjunctè vel continuè.

Similitudo disjuncta eſt, quando termini ſive res *quatuor reipſa diſtinguuntur.* i. e. quando

Aliquando nulla prorſus eſt nota. Virgilius Ecloga 2.

O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Continua ſimilitudo eſt, quando eſt ut primus terminus ad ſecundum, ita ſecundus ad tertium. Leg. 3. *Ut magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus.* Hîc termini ſunt tres; lex, magiſtratus, populus. Sed medius bis adhibetur, & in omni proportione continua continuatur; éſtq; poſterior terminus propoſitionis, prior redditionis. In omni enim proportione termini eſſe debent ad minimum quatuor. Ordo hujus ſic eſt: ut leges magiſtratibus, ita magiſtratus populo præſunt.

Quanquam autem ſimilia magis ad illuſtrandum quàm ad probandum accommodata ſunt, & *Plato in Phædone, Ego,* inquit, *ſermones qui ex ſimilibus demonſtrationes ſumunt, probè novi ad oſtentationem comparatos eſſe; & niſi quis caveat ab iis, facile imponunt,* quod ad regulas tamen conſequentiarum attinet, ex definitione ſimilium perſpicitur, ſimilium ſimilem eſſe rationem; valere igitur ſimilia in utramq; partem. *Unde Ariſtot.* Top. 24. *Quod in aliquo ſimili valet, in aliis quoq; ſimilibus valebit; & quod non in aliquo, nec in cæteris.*

Quoniam autem ſimilitudo non ſolùm eſt propoſitionis & redditionis, ſed terminorum etiam inter ſe, Idcirco ſi quædam ſimilia ſunt, inverſè quoq; ſimilia erunt, & alternè. Et inverſè quidem duobus modis; inverſione ſcilicet vel propoſitionis & redditionis, quæ aliorum compara-

torum communis eſt; vel terminorum, quæ videtur ſimilium propria. Exempli gratia; ut gubernator ad tempeſtatem, ſic ſapiens ad fortunam: inverſè ergo; ut ſapiens ad fortunam, ſic gubernator ad tempeſtatem. Hæc propoſitionis & redditionis inverſio eſt. Rurſus, ut tempeſtas ad gubernatorem, ſic fortuna ad ſapientem: hæc inverſio eſt terminorum. Alternatio eſt quando antecedens propoſitionis antecedenti redditionis & conſequens conſequenti comparatur. Regula ergo hîc eſt; ſi quædam ſimilia fuerint, alternè ſimilia erunt. Ut gubernator ad tempeſtatem, ſic ſapiens ad fortunam: ergo, alternè; ut gubernator ad ſapientem, ſic tempeſtas ad fortunam. Inverſionum hujuſmodi & alternationum in Mathematicis proportionibus uſus maximus eſt: ſed proportio non Mathematica ſolùm verùm etiam Logica eſt, ut ſupradiximus, rerum omnium communis; ejus ergo regulæ non erant hîc omittendæ.

Ficta ſimilitudo parem vim habet ſuperioribus illis, ſed præcipuè in hac explicata ſimilitudine Æſopici apologi excellunt.

Horat. 1. Epiſt.

Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
non ut porticibus, Sic judiciis fruar iiſdem,
nec ſequar aut fugiam quæ diligit ipſe vel odit?
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
reſpondit, referam; quia me veſtigia terrent
omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.

Huc etiam refertur parabola *Socratica* vulgò dicta; quæ eſt inductio ſimilium interrogationib.

ferè conſtans. Illa autem, inquit *Fabius*, *hanc habuit vim*; *ut cùm plura interrogaſſet Socrates, quæ fateri adverſario neceſſe eſſet, noviſſime id, de quo quærebatur inferret, cui ſimile adverſarius conceſſiſſet.* Vide pag. 76. ad *

CAP. XXII.

De Similibus.

HActenus ſimilia, quorum qualitas eſt eadem. *Diſſimilia ſunt comparata, quorum qualitas eſt diverſa.*

Contrariorum enim eadem ſcientia eſt. Et *Cic.* in *Top.* *ejuſdem eſt*, inquit, *diſſimile & ſimile invenire.* In hoc differunt diſſimilia à diverſis, quod diſſimilitudo ſit differentia comparata, & non idem, eodem ſaltem tempore, ſed diverſis plerumq; ſubjectis attribuatur. Itaq; diverſorum uno negato, alterum affirmatur; diſſimilia ſive diverſa ſive oppoſita, ſimul affirmari aut negari poſſunt. Diverſa autem qualitas eſt non eadem; ſive diverſa ſit ſive oppoſita: quaſi dicas diſſimilium diſſimilis eſt ratio. Argumentum igitur diſſimilitudinis eſt, quando diſſimile arguitur à diſſimili.

Contractæ diſſimilitudinis notæ ſunt *diſſimile*, *diſpar*, *differens*, *aliud*, *ſecus*: Pro *Planc.* *Diſſimilis eſt debitio pecuniæ & gratiæ.* *Ennius*: *O domus antiqua, heu quàm diſpari dominare domino.* diſpar autem eſt non impar, ſed diſſimilis. *Cæſar* 1. *bell.* *Gal.* *Hi omnes linguâ, inſtitutis, legibus inter ſe differunt.* 2 *Agrar.* *Alio vultu, alio*

mulctavit. Catullus.

Soles occidere & redire poſſunt :
Nobis cùm ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

Diſſimilitudo eſt diei & vitæ noſtræ. Redditio eſt vitam ſemel amiſſam non reſtitui. Illuſtratur à diſſimili, quæ propoſitio eſt, ſoles occidere & redire poſſunt.

CAP. XXIII.

De Conjugatis.

HActenus prima argumenta ſunt expoſita: quorum tria genera fuere ; conſentanea, diſſentanea & comparata.

Sequuntur *orta de primis*; *quæ ad id quod arguunt perinde ſunt ut prima unde oriuntur* : *ut conjugata & notatio, diſtributio & definitio.*

¶In ſe itaq; habent vim arguendi ut argumenta artificialia, & eandem quidem cum iis unde oriuntur : non autem à ſe, quia non prima, ut in capite ſecundo jam dictum eſt. Definitionem autem vix aliam requirunt præter ipſum nomen quod naturam eorum ſatis per ſe explicat : unde illud conſectarium, *Orta argumenta perinde eſſe ad id quod arguunt, ut ſunt prima unde oriuntur.*

Qua-

Quatuor hæ ſpecies ortorum, in duo genera, anonyma licet, diſtinguuntur, cùm propter dichotomiæ ſtudium, tum quia conjugata & notatio ſub eodem genere continentur, propter illam quæ inter ea intercedit communionem. *Cicero* itaq; in *Top.* locum ex conjugatis notationi finitimum eſſe dixit. Et in multis exemplis conjugata à notatione & nomine nihil aut parum differunt. Communio autem illa duplex eſt: primò quòd ſunt argumenta nominalia ſive à nomine petita. Sed in hoc differunt, ut etiam tradit *Boet. l.* 4. in *Top. Cic.* quod noatio expoſitione nominis, conjugatio ſimilitudine vocabuli ac derivatione perficitur. Neq; idcirco ad Grammaticam pertinent: ex vi enim nominum argumenta petere, Logici eſt, non Grammatici. Secunda communio eſt, quòd ſunt orta ſimplicia: neq; enim ex pluribus primis ſimul conjunctis, ſed ex uno aliquo argumento primo ſingula eorum exempla oriuntur, niſi in nominibus compoſitis: compoſitorum enim nominum compoſita interdum ex pluribus argumentis notatio eſt. Diſtributio autem & definitio ſunt argumenta realia, i. e. in rerum explicatione verſari ſolent, & compoſita, i. e. ex pluribus argumentis primis ſimul conjunctis originem ſuam trahunt. Si ergo ortorum genera, quæ anonyma eſſe diximus, nominibus diſtinguere lubet, orta erunt vel nominalia & ſimplicia, ut conjugata & notatio, vel realia & compoſita, ut diſtributio & definitio: niſi hoc fortè excipiamus, quod definitio ex uno primo, i. e. ex ſola forma nonnunquam conſtare poteſt. Ex his autem duobus generibus prius tractandum eſt illud cui conjugata & notatio ſubjicitur, quia ferè ſimplicius eſt.

Atq;

Atq; in hoc genere conjugata priorem ſibi locum vendicant, quod ex ſolis conſentaneis oriantur, cùm notatio ex quovis argumento primo petatur. *Fabius l.* 5. *c.* 10. Conjugata nihili facit: *Ariſtoteles* autem & *Cicero* in *Topicis ſuis* aliter ſentiunt: quorum ille, *l.* 3. *c.* 4. & *l.* 7. *c.* 2. locos ex diſſentaneis, conjugatis & caſibus plurimum ait valere; & ad plurima eſſe utiles.

Conjugata ſunt nomina ab eodem principio variè deducta. Ut juſtitia, juſtus, juſtè. *Ariſtoteles* & *Cicero* conjugata, ille, nomina ejuſdem conjugationis; hic, ejuſdem generis eſſe definitiunt: ſed neq; ille quaſi jugum ipſum conjugatorum, neq; hic genus, neq; noſter principium ipſum ſive originem & thema conjugatorum numero excludit. Conjugata autem ſunt omnia non ſolùm nomina tam ſubſtantiva quàm adjectiva, ſed etiam verba, &, quæ *Ariſtoteles caſus* vocat, adverbia, cùm paronuma, i. e. derivata, tum ipſa themata, ſervatis tamen iſtis conditionibus. 1. Si ut idem ſonant, ſic idem etiam ſignificant. 2. Si in eadem ſignificationis ratione ſumantur. Nam ſi unum ſignificat potentiam ſive facultatem aut habitum, alterum verò actum & ex potentia ſive habitu arguatur actus aut contra, captio eſt: 3. Si in iis ſymbolum ſit conſentaneorum argumentorum, i. e. ſi à conſentaneis orta ſunt: quorum vim & affectionem in arguendo aliis nominibus iiſque conjugatis referant: quorum etiam ad inventionem nominalis hujuſce conjugationis indicio ducamur: unde elucet non contemnendus hujus loci uſus, præſertim in definitionibus.

Se-

CAP. XXIV.

De Notatione.

NOtatio eſt nominis interpretatio.* i.e. reddita ratio cur quidvis ita nominatum ſit. Definitio autem hæc eſt *Boëthi, l.* 1. *in Cic. Top. Notatio* inquit *Cic. in Top. Græcis* etymologia *dicitur*, i. e. verbum ex verbo veroloquium: *nos autem novitatem verbi non ſatis apti fugientes, genus hoc* notationem *appellamus, quia ſunt verba rerum notæ.* Hæc ille. Ex iis igitur quæ ſupradicta ſunt, intelligi poteſt, notationem eſſe argumentum ortum adeóq; ſymbolum alicujus primi; eſſe nominale, i. e. ut *Cicero* loquitur, argumentum ex vi nominis elicitum.

Quippe nomina ſunt notæ rerum & cujuslibet nominis vel derivati vel compoſiti, ſiquidem notatione vera nomen inditum fuit, ratio reddi poteſt ex aliquo argumento primo.

Ut homo ab humo. Hæc à materia eſt notatio. Sed linguæ, cùm prima illa quam *Adamus* in Edene, tum illæ variæ atq; à prima fortaſſis ortæ, quas conditores turris Babelicæ ſubito acceperunt, divinitus procludubio datæ ſunt; unde vocum primitivarum ratio ſi ignoretur, mirum non eſt: quæ autem voces derivatæ ſunt aut compoſitæ, vel earum origines ex aliis linguis antiquis jamq; obſoletis petendæ ſunt, vel ipſæ

ipſæ vetuſtate aut infimæ plebis inquinata fere pronuntiatione ita immutatæ, mendoſè etiam ſcribendi conſuetudine ita quaſi obliteratæ, ut vera vocum notatio raro admodum teneatur. Unde argumentum à notatione, niſi ea fortè maniſeſtiſſima ſit, fallax admodum & ſæpe ludicrum eſt.

Nunc reliqua exempla videamus. *Ovid. 6 Faſt.*

Stat vi terra ſua; vi ſtando Veſta vocatur.

Terra dicitur *Veſta* ab effecto ſuo naturali, propterea quod vi ſua ſtat.

At locus à flammis & quod fovet omnia dictus. Ex effectis eſt notatio. Item *Verr.* 4. *O Verrea præclara! Quò enim acceſſiſti, quo non attuleris tecum iſtum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adiiſti, quod fanum denique, quod non everſum atq; exterſum reliqueris? Quare appellantur ſanè iſta Verrea, quæ non ex nomine, ſed ex moribus naturáq; tua conſtituta eſſe videantur.* Ex effectis item eſt notatio. *Ovid.* 1. *Faſt.*

Prima dies tibi, Carna, datur, dea cardinis hæc eſt,
numine clauſa aperit, claudit aperta ſuo.

Notatio hæc è ſubjecto eſt, cardine ſcilicet, in quo verſando dea illa exercebatur. Hinc illa cavillatio in *Antonium* generum: *Tuæ conjugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius; qui propter hæſitantiam linguæ ſtuporémq; cordis, cognomen ex contumelia traxerit.* Ex adjunctis eſt notatio hæc *Bambalionis*, quia

balbus & ſtupidus. E diſſentaneis autem ſunt illa apud *Quintil. l.* 1. *c.* 6. *Lucus, quia umbra opacus, parum luceat: & ludus, quia ſit longiſſimè à luſu: & Dis, quia minimè dives.* Eſt etiam è comparatis notatio pyropi, quòd ignis quondam ſpeciem præbeat.

Atq; hactenus de notatione: nunc aliquid de nomine adjiciendum eſt. *Eſt enim ut notationi ad ſuum nomen, ſic nomini ad notationem ſua affectio.* Hoc eſt, ut notatio arguit nomen, ſic nomen viciſſim arguit notationem. Ut animi plenus, ergo animoſus, & contrà, animoſus, ergo animi plenus. Nam & nomen quoq; ortum argumentum eſt; ex quo autem fonte oriatur, notatio declarat. Hæc autem appendicula de nomine idcirco eſt adjecta, quia cum alia argumenta inter ſe affecta, quot quidem eodem nomine ac definitione non ſunt comprehenſa, ſua ſeorſum capita ſibi habuerint, & tantillum eſſet quod de nomine dicendum erat, non videbatur caput novum ob id eſſe inſtituendum. In hoc igitur capite duo loci inventionis continentur, notationis & nominis; inter quos ſi comparatio fiat, potior videtur nominis. Unde tota hæc categoria ab *Ariſtotele locus à nomine* dicitur. Sæpiúſq; & firmius à nomine quàm à notatione argumentum ducitur: ut homo eſt, ergo ex humo; focus eſt, ergo fovet. At non eadem vi argumentum à notatione deducitur; ex humo eſt, homo igitur; fovet omnia, ergo focus eſt.

CAP.

ria, quæ proprietatum explicationes dicuntur.

Diſtributio eſt, cum totum in partes diſtribuitur.

Totum eſt, quod continet partes.

Pars eſt, quæ continetur à toto.

Totum Logicè & generaliter dicitur, quicquid quocunq; modo diſtribuitur & partes continet: pars, quæ quocunq; modo continetur à toto.

Atque ut diſtinctio totius in partes, diſtributio; ſic collectio partium ad conſtituendum totum, inductio dicitur.

Inter hanc autem inductionem & diſtributionem nullum aliud diſcrimen eſt, niſi quod diſtributio à toto ad partes, hæc verò à partibus ad totum progreditur. Quamobrem, ut ſupra, nomen ad notationem, ita hîc inductio ad diſtributionem referenda eſt; non ad ſyllogiſmos, ut pleriq; volunt; cùm non alio modo ab inductione argumentemur atq; à diſtributione: ſiquidem eadem eſt via *Thebis Athenas* quæ *Athenis Thebas* Inductionis autem auctorem *Ariſtoteles* agnoſcit *Socratem*: ejúſq; neceſſitatem tantam eſſe teſtatur, ut cùm ſcientia univerſalium ſit, univerſalia cognoſcere nequeamus niſi per inductionem. Inductionis ergo ope præcepta artium inventa ſunt; ut in proœmio monuimus.

Diſtributio ſumitur ex argumentis toti quidem conſentaneis, inter ſe autem diſſentaneis.

Sed

Sed diſſenſio illa non eſt diſtributionis diſſenſio (nunquam n. diſſentaneum in diſſentaneum diſtribuitur) ſed partium diſtributarum.

Itaq; tanto accuratior erit diſtributio, quanto partium & cum toto conſenſio & inter ſe diſſenſio major fuerit.

Hinc efficitur, eam diſtributionem accuratiſſimam eſſe, quæ in duas partes fit; eáq; *dichotomia* dicitur: diſſenſio enim inter duo maxima eſt; & contrariorum unum uni tantum opponitur. *Platonis* itaq; regula eſt: *oportet in quàm proximum fieri poteſt numerum ſemper dividere.* Quod ſi dichotomiam invenire non queamus, difficile n. eſt eam ſemper invenire, ſpecies biſbinas ponere interdum præſtat, quaſi ſub duobus generibus, licet anonymis, quàm quatuor ſub uno. Hæc n. diſtributionis forma, licet non ſit optima, eſt tamen optimæ proxima. Hac ratione ſuprà cap. 3. *Ramus* diviſit cauſas, in duo genera anonyma nempe *efficientem & materiam, aut formam & finem.* Eff. Ubi autem dichotomia nullo modo commodè adhiberi poteſt, *multis proſinus differentiis res dividenda eſt*, ut *Ariſtoteles* monet. Neq; enim propter dichotomiæ ſtudium diſtributio vel mutilanda vel implicanda aut confundenda eſt.

CAP.

CAP. XXVI.

De Diſtributione ex cauſis.

Diſtributio prima eſt ex abſolutè conſentaneis, cauſis nempe & effectis. Diſtributio ex cauſis eſt, quando partes ſunt cauſæ totius.

Hìc diſtributio integri in ſua membra præcipuè laudatur.

Integrum eſt totum, cui partes ſunt eſſentiales. i. e. quod ex partibus totam ſuam eſſentiam complectentibus conſtituitur; ideóq; ſymbolum eſt effecti ex materia per formam exiſtentis.

Membrum eſt pars integri.

Nimirum integro ſuo eſſentialis. Sive ut *Ariſtot. Phil.* 8. 15. *Membra ſunt ex quibus integrum componitur.* Et membra quidem ſymbola ſunt cauſarum eſſentialium, materiæ nimirum & formæ, in quibus tota integri eſſentia conſiſtit: ſingula n. membra materiam continent; cuncta ſimul, ipſam quoque formam. *Sic Grammatica in etymologiam & ſyntaxin: Rhetorica in elocutionem & actionem; Logica in inventionem & diſpoſitionem argumentorum dividitur. Ab his n. partib. artes illæ conſtituuntur*; non tanquam ex cauſis, ſed tanquam ex cauſarum ſymbolis. Cùm enim eſſentia Dialecticæ partim communis ſit materia ſcilicet, i. e. præcepta, & forma etiam nempe,

Utriuſq; generis (nempe affirmationis & negationis à partibus ad totum) exemplum habemus apud *Catullum.*

Quintia formoſa eſt multis : mihi candida, longa,
recta eſt : hæc ego ſic ſingula confiteor :
Totum illud, formoſa, nego. Nam nulla venuſtas,
nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.
Lesbia formoſa eſt : quæ cùm pulcherrima tota eſt,
tum omnibus una omnes ſurripuit veneres.

Eſt & alia diſtributio ex cauſis & meritò quidem imperfectior dicta, cùm non tam ipſius rei quàm ejus cauſarum diſtributio ſit : ut ab efficiente, teſtimonium eſt divinum vel humanum. Sic ſtatuæ veteres aliæ factæ erant à *Phydia*, aliæ à *Polycleto*, &c. Diſtributio hæc quædam eſt totius in partes ; ubi tamen non tam partes ipſæ ponuntur quàm pro iis earum efficientis, quibus inter ſe diſtinguuntur. Sic ſtatuæ aliæ erant aureæ, aliæ argenteæ, aliæ æneæ, aliæ eburneæ, &c. Diſtributio eſt ex materia. Aliæ ad hominum, aliæ ad brutorum effigiem factæ ; eſt diſtributio à forma externa. Aliæ factæ ſunt ad uſum religioſum, aliæ ad civilem ; eſt diſtributio à fine.

CAP.

CAP. XXVII.

De Diſtributione ex effectis, ubi de genere & ſpecie.

Diſtributio ex effectis eſt, quando partes ſunt effecta.

Diſtributio generis in ſpecies hic excellit.

Nonnulli ex Cicerone diſtributionem integri in membra, *partitionem* vocant; generis in ſpecies *diviſionem.* Nec de nihilo ſanè: membra enim copulari, ſpecies disjungi ſolent.

Genus eſt totum partibus Eſſentiale.

In quo contrarium eſt integro: illic enim toti partes, hîc totum partibus eſt eſſentiale: unde conſtat, illam ex cauſis, hanc ex effectis diſtributionem rectè dici. *Genus* autem *eſt totum partibus eſſentiale*, quia illam eſſentiam nempe materiam & formam, quæ ſpeciebus omnibus æquè communis eſt, ſignificatione ſua complectitur: vel brevius, quia ſymbolum eſt communis eſſentiæ. Neq; enim genus propriè eſſentiam ſpeciebus communicat (cùm in ſe extra ſpecies revera nihil ſit) ſed earum duntaxat eſſentiam ſignificet, Quod enim eſſentiale eſt & ſpeciebus omnibus commune, ejus notio *genus* dicitur, Et idæa ſæpe à *Græcis*, non ſeparata quidem à rebus illa, ut velunt *Platonica*, quæ nugæ ſunt, teſte *Ariſtot. Phil.* 1. 7. & *v.* 5. Sed quod cogitatione

& ratione unum & idem eſt ſpecieb. multis commune in quibus re & natura eſt ſingulatim, ut *Plato* in Menone. *Stoici* etiam Idæas, ut refert *Plut.* de Placit. 1. 10, noſtras notiones eſſe dixerunt.

Species eſt pars generis.

Sic etiam *Ariſtoteles*, *Phil.* 8. 25. Et *Cicero*, Invent. 1 *Pars quæ generi ſubeſt.* Ex definitione autem generis intelligimus ſpeciem ejuſmodi partem eſſe cujus eſſentia communis in generis ſignificatione contineatur. Propriam autem eſſentiam ſpecies, per quam eſt id quod eſt, à propria forma habet, quæ generis ſignificatione minime continetur. Sic etiam *Ariſtot. Phil.* ζ. 12. *Genus non videtur particeps eſſe differentiarum : ſimul n. contrariorum idem particeps eſſet ; differentiæ n. contrariæ ſunt.* Unde illud ; Plus eſt in ſpecie quàm in genere : & illud *Porphyrii* ; *differentia eſt qua ſpecies ſuperat genus.* Tota igitur generis eſſentia ſingulis æqualiter ineſt ſpeciebus ; at tota eſſentia ſpeciei non eſt in genere, niſi potentia, ut inquit *Porphirius.* Hinc ut ſpecies eſt pars generis, ita genus pars eſſe ſpeciei quodammodo videtur : quod & *Plato* in Politico notavit. Sic animal genus hominis & beſtiæ dicimus. Animal enim eſt totum, cujus eſſentia , nempe corporea , animata, ſentiens, ad hominem & beſtiam communiter attinet. Sic dicimus hominem & beſtiam ſpecies animalis ; quia partes ſunt animali ſubjectæ, quæ animalis eſſentiam communem habent.

Genus eſt generaliſſimum aut ſubalternum.

guli homines ſpecies ſunt hominis, quia partes ſunt homini ſubjectæ, quæ hominis eſſentiam communem habent: ergo homo non minus eſt ſingulorum hominum genus quàm animal hominis; homines ſinguli non minus ſunt hominis ſpecies, quàm homo animalis. Singuli enim homines propria forma differunt: quæ autem forma differunt propria, differunt & ſpecie; teſte *Ariſtot. Phyſ.* 1.7. Deinde, quicquid differt, aut genere differt aut ſpecie; teſte eodem *Ariſtot. Phil.* 10.3. differre autem genere ſingulos homines nemo dixerit; differunt ergo ſpecie. Nam quod aiunt hominem eſſe ſpeciem ſingulorum hominum, id planè abſurdum eſt: ſpecies enim pars eſt ejus cujus eſt ſpecies; ut ex ejus definitione conſtat: genus porrò & ſpecies cùm relata ſint, genus utiq; erit ſpeciei genus; ſpecies, generis erit ſpecies. Si igitur homo, ut vulgò volunt, eſt ſpicies ſingulorum hominum; ſinguli homines erunt genus hominis; quod nimis abſurdum eſt. At inquiunt ſing[illegible]omines numero tantum differunt, non form[illegible]. Verùm quæ numerò differunt, forma quoq; differre, jam ſupra capite de Forma ſatis oſtendimus; etſi formæ cujuſq; propriæ differentia nobis non niſi per externa quædam effecta, & accidentia, quæ vocant, dignoſci poteſt. Deinde, ſinguli homines inter ſe diſparantur, ergo opponuntur: quæ autem inter ſe opponuntur, eorum eadem forma eſſe non poteſt; forma ergo differunt non numero tantùm. Itaq; apud *Laërtium*, in *Zenone*, *Stoici* docent, *Socratem* eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam. Immo *Ariſtot.* de *Part.* 1.4. *Socratem* & *Coriſcum* ſpecies infimas vocat. Sic juriſconſulti, hominem genus appellant; *Stichum* & *Pamphilum* ſpecies.

F 2 *Genus*

Genus verò & ſpecies notæ ſunt cauſarum & effectorum.

In animali n. eſt eſſentia corporea, quæ materia eſt ad ſpecies communiter attinens: tum facultas vitæ & ſenſus, quæ forma item communiter ad ſpecies ſpectat. Quare *genus continet cauſas, quæ communiter ad ipſius ſpecies attinent: contra itaq; etiam ſpecies effecta generis ſui continent.*

Hinc univerſale eſt inſigne ac præſtabile: quia cauſam declarat.

Idem ait *Ariſtot. Poſter.* 1. 24.

Diſtributio generis in ſpecies valdè quidem excellit, ſed difficilis eſt & rara inventu.

Excellit quidem quia quicquid in artibus ex cauſis & effectis ſumitur, id totum ferè generis & ſpeciei notionibus comprehenditur: difficilis eſt, cùm quia formæ, unde ſpecies oriuntur, difficiles itidem inventu ſunt; tum etiam propter vocum penuriam, quibus genera & ſpecies apte nominentur.

Attamen illuſtrationis & exempli gratia afferemus quod poterimus. *Ovidius.* 1. *Metam.* dividit animal in quinq; ſpecies, ſtellas, aves, beſtias, piſces, homines: ſtellis animam tribuens, ut etiam quidam Philoſophi tribuerunt.

Neu regio foret ulla ſuis animalibus orba,
Aſtra tenent cæleſte ſolum formæq; deorum: &c.

Sic *Cic. Offic.* 1. Virtutem dividit in ſpecies quatuor, prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam; quæ tamen ipſæ non ponuntur in diſtributione, ſed, quod idem eſt, earum formæ. *Sed omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium*

partium oritur ex aliqua: aut enim in perſpicentia veri ſolertiâq; verſatur, aut in ſocietate hominum tuenda, tribuendóq; ſuum unicuiq;, & rerum contractarum fide; aut in animi excelſi atq; invicti magnitudine ac robore; aut in omnibus quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine & modo, in quo ineſt modeſtia & temperantia.

Hæc quidem, ut dixi, eſt *diſtributio generis in ſpecierum formas*; quæ perinde eſt ac ſi in ipſa ſpecies eſſet; *quia forma cum genere conſtituunt ſuas ſpecies.*

Genus & ſpecies non ſolum tractantur hac ſimplici diviſionis formula, ſed etiam ſeparatim alterum ex altero.

Hoc eſt, quod de toto genere, id de omnibus etiam ſpeciebus rectè affirmatur. *Sic Cicero*, pro *Archia*, poëticam cum eloquentia comparans, quæ ſunt ſpecies artis, cognatas eſſe ait inter ſe, quia idem de artibus in genere, humanioribus præſertim, affirmatur. *Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.*

Contra genus tractatur per ſpecies.

Hoc eſt, quod de omnibus ſpeciebus, id de genere quoq; rectè affirmatur. Sic *Ovidius* probat, virtutem in rebus adverſis clariorem eſſe, per inductionem ſpecierum: quoniam ſcilicet virtus militis, nautæ, medici, rebus adverſis ſpectatur. 4 *Triſt.*

Hectora quis noſſet, felix ſi Troia fuiſſet?
Publica virtutis per malafacta via eſt:
ars tua Tiphy *jacet, ſi non ſit in æquore fluctus:*
ſi valeant homines, ars tua, Phæbe, *jacet.*
Quæ latet, inq; bonis ceſſat non cognita rebus,
apparet virtus arguiturque malis.

Cùm itaq; genus tractetur etiam per ſpecies, ut ſuperiore regula docemur, & exempla ſpecialia ſpecies eorum ſint, quorum exempla ſunt; hinc ſequitur, *exempla ſpecialia ſuo generi accommodata, hujus eſſe loci*; ſive unum ſolum, ſive per inductionem plura adhibeantur: ſpecialia inquam, exempla enim vel ſimilia ſunt, quæ ſimilia arguunt; vel ſpecialia, quæ arguunt ſuum genus; qualia fuerunt in ſingulis argumentorum captibus ex poëtis & oratoribus deſumpta. Exemplorum autem ſpecialium, non ſolum in artib. cùm inveniendis tum tradendis uſus planè eſt neceſſarius (nam inductione exemplorum præcepta colliguntur, & eorum uſu illuſtrantur) verùm etiam in omni ſermone, quoties res lucem deſiderat. Cujuſmodi eſt illud *Cic.* ad *Atticum*: *Urbem tu relinquas? Ergo idem ſi Galli venirent. Non eſt, inquit, in parietibus reſpub. at in aris & focis: fecit idem Themiſtocles: fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. At idem Pericles non fecit, annum ferè poſt quinquageſimum, quum præter mœnia nihil teneret: noſtri olim urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.* Hic ab exemplo ſpeciali in utramq; partem diſſeritur. *Themiſtocles* deſeruit *Athenas*; ergo urbem deſerere licet. *Pericles* non deſeruit *Athenas*; nec *Romani Gallis* venientibus *Romam*; ergo urbs non eſt deſerenda.

Quod

Quòd ſi hoc modo argumentaretur, *Themiſtocles* urbem reliquit, ergo mihi licet; argumentum eſſet à ſimili: nam exempla, cùm ad alia ſpecialia accomodantur, ſimilia ſunt vel diſſimilia. Hujus autem loci ea demum ſunt, quæ generi ſuo accommodantur.

Eſt & alia imperfectior diſtributio ex effectis, quando partes non ſunt propriè effecta totius, ſed ipſarum partium. *Ut Cic.* de *Senect. Nautarum alii malos ſcandunt, alii per foros curſitant, alii ſentinam exhauriunt; gubernator autem clavum tenet in puppi.* In hoc exemplo totum eſt nauta, quod eſt ſingulorum nautarum genus; partes, malum ſcandere, curſitare, &c. Quæ tamen nautæ ut totius ſive generis partes ſive ſpecies non ſunt, ſed ſpecierum, i. e. ſingulorum nautarum effecta ſive officia, quibus ipſæ ſpecies, i. e. ſinguli nautæ inter ſe diſtinguuntur. Verùm quanto hæc diſtributio imperfectior eſt, tanto eſt frequentior. Uſus autem illius præcipuus eſt, ut perfectioris raritatem ſuppleat; cùm diſtributio generis in ſpecies, ut ſupradictum eſt, tam difficilis inventu ſit.

CAP. XXVIII.

De Diſtributione è ſubjectis.

Reliqua diſtributio eſt modo quodam conſentaneorum, ut ſubjectorum & adjunctorum.

Diſtributio è ſubjectis eſt, cùm partes ſunt ſubjecta. Id eſt quando veræ partes intellectæ ſubjectis diſtinguuntur vel adumbrantur.

Ut apud *Catullum*:

Virginitas non tota tua eſt: ex parte parentum eſt.
tertia pars matri data, pars data tertia patri:
tertia ſola tua eſt: noli pugnare duobus,
qui genero ſua jura ſimul cum dote dederunt.

Virginitas puellæ vel jus potius virginitatis in tres partes diuiditur ſubjectis diſtinctas, matre, patre & ipſa puella. Alterum exemplum ex cap. 26. huc transfertur, *Virgil.* 1. Georg. Ubi poëta exorditur opus ſuum à diviſione in quatuor partes, ſubjectis ſuis occupantibus diſtinctas, ſegetes, arbores, pecora, apes.

Quid

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram vertere, Mæcenas, ulmiſq; adjungere vites conveniat: quæ cura boum, quis cultus habendo ſit pecori, atq; apibus quanta experientia parcis, hinc canere incipiam. ----

Tertium exemplum ex eodem etiam capite huc transfertur. *Cic.* pro *Murena*: *Intelligo Judices, tres totius accuſationis partes fuiſſe: & earum unam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitûs eſſe verſatam.* Hîc tota accuſatio in tria membra diſtribuitur, ſubjectis ſuis occupantibus diſtincta: atq; in his tribus exemplis totum eſt integrum. Quartum exemplum eſt generis in ſpecies ex *Cic.* 5. *Tuſcul.* *Sint ſanè illa tria genera bonorum, dum corporis & externa jaceant humi, & tantummodo quia ſumenda ſunt, appellentur bona. Alia autem, divina illa, longè lateq; ſe pandant, cælumq; contingant.* Hîc *Cicero* bona in tres ſpecies, quas ille genera vocat, dividit, ſubjectis ſuis diſtinctas; nempe animi, corporis & fortunæ.

CAP. XXIX.

De Diſtributione ex Adjunctis.

Diſtributio ex adjunctis eſt, quando partes ſunt adjuncta.

Ut hominum alii ſani, alii ægri: alii divites alii pauperes.

Sic *Virgil.* 1. *Georg.* mundum dividit in quinq; partes; mediam torridam, duas extremas frigidas, & reliquas duas temperatas:

Quinq; tenent cœlum zonæ, quarum una corusco
ſemper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni: &c.

Cæſar 1. *Belli Gall. Gallia eſt omnis diviſa in tres partes: quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui, ipſorum lingua Celtæ, noſtra, Galli appellantur.*

In diſtributionibus hujuſmodi imperfectis advertendum eſt id quod videtur diſtribui. Nam ſi id totius rationem habet, integri vel generis, diſtributio eſt; ſi non habet rationem totius, ſed ſimplex aliquod argumentum eſt, ut cauſa, effectum, ſubjectum, adjunctum, non eſt diſtributio ſed enumeratio potius, vel cauſarum plurium ejuſdem effecti, vel effectorum plurium ejuſdem cauſæ, vel ſubjectorum plurium ejuſdem adjuncti, vel deniq; adjunctorum plurium ejuſdem ſubjecti. Hoc genere diſtributionis imper-

perfecto argumenta ſæpe quorum veræ ſpecies nullæ apparent, modis quibuſdam diſtinguuntur, modos autem ſupra in adjunctis poſuimus. Sic in cauſis, *procreans* & *conſervans*, *modi* efficientis, non *ſpecies*, dicuntur: quia non differunt inter ſe ut ſpecies per differentias oppoſitas, ſed ita ut uni & eidem efficienti convenire queant; quandoquidem quæ cauſa procreat, eadem ferè conſervat; poteſtq; efficere idem vel ſolus, vel cum aliis; nonnulla vel per ſe, vel per accidens.

CAP. XXX.

De Definitione.

DEfinitio in tradendis artibus eſt uſu quidem prior diſtributione (prius enim definitur unaquæq; res quàm diſtribuitur) natura tamen & inveniendi ordine eſt poſterior: genus enim, quo non adhibito, ſi quod ſit, nulla definitio conſtitui poteſt, à diſtributione, qui proprius generis eſt locus, mutuum accipit.

Definitio eſt, cum explicatur quid res ſit.

Definitio vocatur, eo quòd rei cujuſq; eſſentiam definit, eámq; ſuis quaſi finibus circumſcribet.

Atque ut definitio arguit ſive explicat definitum, ſic viciſſim à definito argui poteſt. Quæ quanquam

quam argumentorum omnium affectio communis eſt arguere inter ſe viciſſim & argui, hic tamen eandem ob cauſam facta mentio eſt definiti, ob quam in capite notationis facta eſt nominis; ne argumentorum numero excludi videatur, cùm neq; ejuſdem ſit nominis cum definitione quam arguit, neq; caput ſibi peculiare obtineat; ſicut alia argumentorum paria, quæ nominis ejuſdem non ſunt. Ad reciprocationem autem quod attinet, quæ definitioni cum diſtributione communis eſt, ea definitionis & definiti maniſeſtiſſima eſt: Logica enim eſt ars bene ratiocinandi;& viciſſim,ars bene ratiocinandi eſt Logica. Atq; ad hunc modum omnis definitio, ut nonnulli rectè monuerunt, converſione examinanda eſt: unde *Boëthius*, *Top.* 5. *omnis definitio, rei, quam definit, adæquatur.*

Definitio eſt perfecta aut imperfecta: illa propriè definitio; hic deſcriptio dicitur:

Definitio perfecta eſt, quæ conſtat è ſolis cauſis eſſentiam conſtituentibus. Redundat ergo in definitione perfecta quicquid præterea ponitur.

Cauſæ autem illæ genere & forma comprehenduntur.

Genus enim & forma (quæ ſunt quaſi corpus & anima definitionis) totam rei eſſentiam conſtituunt. Non ita tamen neceſſariò requiritur in definitione perfecta genus, ut perfecta non ſit niſi genus habeat: primùm enim, ſummorum generum, ut argumenti in Logica inventione, genus nullum eſt; ſed tota eorum eſſentia ſub ipſa forma continetur; quæ etiam materiam iis

con-

convenientem complectitur; deinde fieri poteſt ut ipſæ cauſæ facilius occurrant quam earum ſymbolum genus. Itaq; ſi ex ipſis cauſis definitio conſtat, perfecta erit; ſi ex genere, ſuccinctior tantum. Genus autem proximum, non remotum, in definitione ſemper eſt ponendum: qui enim proximum ponit, remotiora etiam poſuit: niſi proximum fortè anonymum ſit; tum enim & quotieſcunq; generis, ſive anonymum ſit ſive non, paulo ante facta mentio eſt, abeſſe genus in definitione, & rectè ſubintelligi poteſt: ut in hac ipſa definitionis definitione, genus remotum, nempe ortum argumentum; tum etiam proximum, nempe reale & compoſitum, ſubintelligitur. Quam autem hîc formam in definitione appellamus, pleriq; differentiam vocant. Sed differentia formæ fructus eſt: & niſi in rerum collatione, quæ in definitione nulla eſt, non apparet; & forma ipſa eſt unde præcipua rerum explicatio ſumitur; præcipuum ergo in definitione locum habet.

Atq; hoc modo definitur homo, animal rationale: nempe genere, *animal*, intelligimus, ut dictum eſt, eſſentiam corpoream plenam vitæ & ſenſus, quæ materies hominis eſt, & pars formæ: cui ſi addas *rationale*, totam formam hominis comprehendes, vitæ, ſenſus, rationis facultate.

Itaque *perfecta definitio nihil aliud eſt, quàm univerſale ſymbolum cauſarum eſſentiam rei & naturam conſtituentium.*

Tales

Tales definitiones ſunt artium. Grammatica eſt ars bene loquendi. Rhetorica bene dicendi. Logica bene ratiocinandi. Arithmetica bene numerandi. Geometria bene metiendi. Nam genere *ars* intelligimus præceptorum ordine diſpoſitorum comprehenſionem, quæ materies eſt cujuſque artis & pars formæ, ſive forma communis, cui ſi addas formam cujuſq; artis propriam (quæ finem quoque ſub ſe comprehendit, ut dictum eſt cap. 8.) habes totam artis eſſentiam explicatam, quæ perfecta definitio eſt.

Ad regulas conſequentiæ quod attinet, nempe à definitione ad definitum; & contrà, affirmatè vel negatè; hæc omnia reciprocatio, quæ diſtributionis quoq; fuit, ſatis clarè ſuo loco expoſuit.

CAP. XXXI.

De Deſcriptione.

DEfinitiones perfectæ propter cauſarum & præſertim formarum obſcuritatem, difficiles inventu ſunt: ad ſupplendam igitur earum raritatem, *deſcriptio* inventa eſt.

Deſcriptio eſt definitio imperfecta, ex aliis etiam argumentis rem definiens. Id eſt, ex quibuſvis aliis rem quoquo modo explicans.

Ubi

Ubi itaque forma haberi non poteſt (nam genera ferè notiora ſunt) proprietas loco formæ ſeu differentiæ accipienda eſt: ut, *angelus eſt ſubſtantia incorporea: equus eſt animal hinnibile,* &c. Adjuncta ſive accidentia, quæ vocantur (quia ſubſtantiæ ſolæ, ut inquit *Ariſtot. l. 6. Metaph.* c. 5. Primariò definiuntur, accidentia ſecundariò tantùm) propria quidem genere, ſubjecto, cauſâque proxima vel efficiente, vel finali, vel utrâq; definiuntur, Genere & ſubjecto ſolo; ut, *ſimitas eſt curvitas naſi*: ſubjecto & efficiente; ut, *tonitru eſt ſonus fractæ nubis, ob ignem oppreſſum*; *quantitas continua eſt adjunctum corporis, ab extenſione materiæ*: finali; ut, *ſenſus eſt facultas naturalis in animali, ad judicandum de ſingularibus*: vel utrâque; ut, *reſpiratio eſt attractio & expulſio aëris reciproca à pulmonibus facta, ad cordis refrigerationem.* Omittitur enim ſæpe ſubjectum in definitione propriorum, quippe quòd ex genere vel ex cauſa intelligitur: ut, *memoria eſt ſenſus internus conſervans imagines rerum cognitarum.* Non dicitur *ſenſus internus animalis*, addito nempe ſubjecto, quia id mentione *ſenſûs* intelligitur. Potentiæ naturales actione ſua & cauſa efficiente definiuntur: ut, *riſibilitas eſt facultas ridendi, orta ab anima rationali.* Habitus vel fine vel objecto quæ ſæpe coincidunt definiuntur: fine; ut, *Logica eſt ars bene ratiocinandi*: objecto; ut, *Phyſica eſt ſcientia rerum naturalium.* Qualitates patibiles definiuntur ſubjecto & efficiente: ut *color eſt qualitas corporis mixti, orta ex contemperatione lucidi & opaci.* Actiones ferè ſubjecto efficiente & fine definiuntur. Relationes relatis inter ſe & fundamento ſive cauſa: ut, *paternitas*

eſt relatio patris ad filium, ex procreatione orta.

Adjuncta communia objecto, efficiente, finali, vel ex his quot ſunt ex uſu, definiuntur: ut, *albedo eſt color, ortus ex lucido opacum ſuperante.*

Illud modo generatim in deſcriptionib. cavendum, ne cauſa pro genere habeatur; ut cùm dubitatio deſcribitur, æqualitas rationum; ſanitas, ſymmetria humorum; dolor, ſolutio continui; ecclipſis lunæ, interpoſitio terræ: aut ſubjectum; ut, ventus eſt aër motus; juſtitia eſt voluntas conſtans; vulnus eſt pars carnis dilacerata; peccatum originis eſt natura corrupta, & ſimilia.

Cæterum in his certæ regulæ dari non poſſunt. Aliquando enim ex remoto ſolùm contrario fit deſcriptio: ut,

Virtus eſt vitium fugere, & ſapientia prima
Stultitia caruiſſe. ---- Aliquando planè arbitraria eſt.

Hinc etſi unica rei definitio, plures tamen deſcriptiones eſſe poſſunt.

Ut autem definitio definito, quod ſuprà monuimus, ita etiam deſcriptio deſcripto viciſſim argui poteſt. Verùm non affectio ſolùm hæc mutua inter deſcriptionem & rem deſcriptam intercedit; ſed etiam reciprocatio; juxta communem illam diſtributionis ac definitionis regulam,

regulam, ſuprà, cap. 25. traditam; quâ deſcriptio quoq; propria rei deſcriptæ & reciproca eſſe debet. Quamvis enim in deſcriptionibus, multa ſæpe congeruntur, quorum aliqua fortè latius patent, quàm id quod deſcribitur, juncta tamen æquantur deſcripto, deſcriptionémq; propriam reddunt; ſin minus, vitioſa atq; inutilis deſcriptio cenſenda eſt. *ut, homo eſt animal mortale, capax diſciplinæ.* Hic cum aliqua cauſa (materia ſcilicet & communi forma, quæ ſub genere *animal* continetur) miſcentur duæ circumſtantiæ ſive adjuncta, alterum commune, ſcilicet *mortale*, alterum proprium, *capax diſciplinæ.* At quorſum, inquis illud *mortale*, cùm nullum animal non ſit mortale? Quia nempe *Ariſtot.* cujus hæc deſcriptio eſt, *Top.* 5. 1. animalia quædam ait eſſe immortalia, *Top.* 4. 2. & in eodem capite, Deum ipſum ζῶον ἀθάνατον, i. e. *immortale animal* vocat.

Sed hæc ſuccincta brevitas non eſt in hac ſpecie perpetua; quæ ſæpe illuſtriorem & copioſiorem explicationem deſiderat.

Succinctæ deſcriptiones quæ perfectas æmulantur definitiones, uſum habent præcipuè in artibus tradendis ac diſputationibus. Prolixiores illæ, utpote ad aures vulgi magis accommodatæ, apud oratores ac poëtas frequentiùs occurrunt.

Sic gloria deſcribitur in *Miloniana*: *ſed tamen ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe præmium gloriam: hanc unam, quæ brevitatem vitæ poſteritatis memoria conſolaretur; quæ efficeret, ut abſentes, adeſſemus; mortui, viveremus: hanc deniq; eſſe, cujus gradibus etiam homines in cœlum videantur* aſcen-

aſcendere. Deſcriptio hæc gloriæ conſtat ex genere, *præmio* nempe *virtutis*; adjuncta amplitudine, eáq; aucta à minore, quod ſit omnium ampliſſima; quatuor deinde effecta ejus adjiciuntur.

Sic 4 *Æneid.* ſama deſcribitur:

Ex templo Libiæ *magnas it fama per urbes,*
fama malum; quo non alind velocius ullum
mobilitate viget, viréſq; acquirit eundo. &c.

Deſcribitur fama, 1. à genere, *malum.* 2. ab adjuncta velocitate, quæ illuſtratur à majore negato, *quo non aliud velocius*: tum duplici effecto aliarum rerum diſſimili, quòd.

mobilitate vigit, viréſq; acquirit eundo.

3. Ab adjuncta varietate, quæ oſtenditur ex aliis adjunctis, quòd ſit primò *parva*, idque arguitur cauſa, ſcilicet *metu*, & circumſtantiæ temporis, *primò* nempe; tùm ſubitò grandior facta incremento exigui temporis incredibili, idq; oſtenditur trib. effectis, quæ ſingula ſubjectis ſuis illuſtrantur,

—— mox ſeſe attollit in auras:
ingreditúrq; ſolo, & caput inter nubila condit.

4. A cauſa procreante, *illam terra parens,* —— mater ſcilicet gigantum, & efficiendi modo, conſilio nempe ſive impetu naturali, *ira irritata deorum*, qui gigantes occiderant; cauſa autem procreans communis illuſtrata tempore adjuncto, & communi teſtimonio,

ex-

extremam, ut perhibent, Cæo Enceladóq; ſororem progenuit; rurſus illuſtratam ab adjunctis, *--- pedibus celerem, & pernicibus alis, monſtrum horrendum, ingens. ---*

Deinde à partibus corporis & membris, iiſq; paribus,

--- cui quot ſunt corpore plumæ,
tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures:

Tum ab effectis nocturnis, iiſq; partim affirmatis quæ ſubjectis locis illuſtrantur,

nocte volat cœli medio, terræq; per umbram ſtridens, partim negatis, *nec dulci declinat lumina ſomno:*

Tum diurnis, eáq; illuſtrantur & ſubjectis locis, & adjuncto ſitu ſedendi,

luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
turribus aut altis & magnas territat urbes.

Ab adjunctis denique paribus;

tam ficti praviq; tenax quam nuntia veri.

Tales ſunt deſcriptiones plantarum, animalium in Phyſicis; item fluminum, montium, urbium apud Geographos & Hiſtoricos; perſonarum deniq; apud Poetas & Oratores.

CAP.

CAP. XXXII.

De Teſtimonio divino.

E*Xpoſito artificiali argumento, ſequitur inartificiale.*

Argumentum inartificiale eſt quod non ſua natura, ſed aſſumpta artificialis alicujus argumenti vi arguit.

Id uno nomine Teſtimonium *dicitur.* Nempe, ut inquit *Cic.* in *Top. quòd ab aliqua externa re ſumitur ad faciendam fidem.*

Inartificiale autem dicitur, non quòd artis ope & auxilio non inveniatur (ſiquidem de eo inveniendo, ut inquit *Cicero*, Partit. in arte præcipitur) ſed quod ex ſe ſuaq; natura artis hujus & facultatis arguendi expers ſit. Poteſt etiam aſſumptum dici, quod aſſumpta vi arguit, non ſua. Argumentum enim inartificiale naturam rei non attingit, nedum arguit, ut artificiale ſolet, neq; rei affectio, ſicut artificiale, eſt; ſed eſt nuda cujuſpiam aliqua de re atteſtatio, ſive atteſtantis affirmatio aut negatio. Res autem neq; propter affirmationem ſunt, neq; propter negationem non ſunt: teſtimonium igitur ex ſe ſuâq; natura non arguit; *ſed aſſumpta artificialis alicujus argumenti vi.* Vis autem hæc eſt teſtantis auctoritas, à qua omnis teſtimonii fides pendet. Auctoritas autem variis in argumentis conſiſtit, ſed in effectis teſtantis & in adjunctis præcipuè cernitur.

Itaq;

Itaq; cum exquiſita rerum veritas ſive natura *ſubtiliùs exquiritur, perexiguam probationis vim teſtimonium habet.*

Hinc *Cic.* 1 de Nat. *Non tam auctores*, inquit, *in diſputando, quàm rationum momenta quærenda ſunt.*

In civilibus autem & humanis rebus, ubi de facto quæritur, *plerumq; hoc argumentum præcipuam fidem è moribus arguentis efficit, ſi prudentia, probitas & benevolentia affuerint.*

Horum unum aliquod ſi deeſt, vel per imprudentiam teſtis, vel propter improbitatem, vel inimicitiarum deniq; aut nimiæ gratiæ cauſa, falſum ſæpe pro teſtimonio dicitur.

Teſtimonium eſt divinum vel humanum.

Et rectè quidem in ſpecies efficientibus ſuis cauſis diſtinctas dividitur. Ab efficientibus enim maximè teſtimonium ſuas vires aſſumit. Effectum itaq; eſt, ſi ad teſtem ſpectas; teſtimonium, ſi ad rem teſtatam. Perexiguam autem vim probationis in exquiſita veritate & natura rerum perveſtiganda communiter tribui teſtimonio quod tam ad divinum quàm ad humanum pertinere videatur, id cur quempiam offendat, non video: teſtimonium enim ſive divinum ſit ſive humanum, peræq; vim omnem ab authore, nullam in ſe habet. Et divinum quidem teſtimonium affirmat vel negat rem ita

eſſe,

eſſe, facitq; ut credam; non probat, non docet, non facit ut ſciam aut intelligam cur ita ſit, niſi rationes quoq; adhibeat.

Teſtimonium divinum eſt quod Deum habet authorem.

In divinis teſtimoniis numerantur non ſolum deorum oracula, ſed etiam reſponſa vatum & fatidicorum.

Vera hæc ſint an ficta, veri numinis an falſi, Logicus non laborat, ſed quam modò vim arguendi unumquodq; habeat. Itaq; in civilib. etiam & humanis rebus teſtimonium divinum perinde vim probationis habet, ut ejus author verus eſt aut falſus Deus.

Hujuſmodi ſunt iſta *Catilin.* 3. *Nam ut illa omittam, viſas nocturno tempore ab occidente faces, ardorémq; cœli; ut fulminum jactus, ut terræ motus, cæteráq;, quæ ita multa, nobis conſulibus, facta ſunt, ut hæc, quæ nunc fiunt, canere dii immortales viderentur.*

CAP.

CAP. XXXIII.

De Teſtimonio humano.

Teſtimonium humanum eſt, quod authorem habet hominem.

Eſtq; commune aut proprium.

Diſtributio hæc proponitur, non ut acurata aliqua diviſio (neq; enim teſtimonio propria eſt) ſed ut diſtinctio qualiſcunq; ſubalternarum ſpecierum, ad quas inferiores ſpecies teſtimonii & exempla poſſint revocari. Atq;, ut ſuperior illa diſtinctio in divinum & humanum, ab efficiente quoq; ſumitur, qui ſit perſona publica ſive communis, aut propria ſive privata.

Teſtimonium commune eſt, ut lex & illuſtris ſententia.

Hæc enim duo exempla ſunt potius quàm ſpecies: quibus adjungi poteſt *Fama*; quam *Cic.* in *Top.* quoddam multitudinis teſtimonium appellat; alii, conſenſum civitatis & publicum teſtimonium vocant.

Legis autem & non ſcriptæ & ſcriptæ teſtimonium eſt pro Milone: Eſt enim, judices, non ſcripta, ſed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela, aut latronum

tronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Et ibidem, *Quod ſi duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impunè voluerunt, quis eſt, qui* &c.

Reſtat illuſtris ſententia; cujus generis ſunt proverbia. Ut pares cum paribus facillime congregantur. Spartam nactus es, hanc exorna. Tum dicta ſapientum: ut, Noſce teipſum. Ne quid nimis. Sponde, præſto eſt detrimentum. Quanquam enim hæc dicta ſingula à ſingulis fortaſſe auctoribus orta ſunt, tamen quia omnium in ore verſantur, quaſi omnium fiunt, & ad commune teſtimonium rectè referuntur.

Proprium teſtimonium eſt: ut *Platonis* illud, 1 ad Q. fratrem: *Atq; ille quidem princeps ingenii & doctrinæ*, Plato, *tum deniq; fore beatas reſpub. putavit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cæpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.*

Talia ſunt in poëtis. *Æneid.* 6.

Diſcite juſtitiam, moniti; & non temnere divos.

Sic *Homericis* illis verſibus.

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας.
Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες,
Ajax autem ex Salamine duxit duodecim naves.
Conſtituit verò ducens, ubi Athenienſium ſtabant phalanges,

Victi ſunt in judicio *Megarenſes*, quo contenderunt cum *Athenienſibus* de *Salamine* inſula

inſula, utriq; fortè civitati æquè vicina. Atq hæc veterum fuere & abſentium teſtimonia, & ferè mortuorum; quæ de jure potiſſimum afferuntur.

Viventium & præſentium, quæ de facto plerunq; teſtantur, non tantum ſunt *cùm quæritur de fundo aut cæde & ejuſmodi negotio aliquo, ſed etiam obligationis, confeſſionis, jurisjurandi teſtimonia ſunt.*

Obligationis exemplum eſt *Philipp.* 5. *Promitto, recipio, ſpondeo. P. C. Cæſarem talem ſemper fore civem, qualis hodie ſit, qualémq; eum maximè velle & optare debemus.*

Pignus etiam obligatio quædam eſt:

Ut apud *Virgil. Ecl.* 3.

Vis ergo inter nos quid poſſit uterq; viciſſim
experiamur? Ego hanc vitulam (ne forte recuſes,
bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Confeſſio eſt vel libera, in qua cujuſvis teſtimonium pro ſe leviſſimum contra ſe graviſſimum cenſetur. Vel eſt expreſſa tormentis, quæ propriè quæſtio dicitur.

Tale fuit argumentum contra *Milonem*, *quod à Cicerone* deridetur: quia cruciatus non ſæpius veritatem quàm mendacium exprimit atq; extorquet. *Age verò, quæ erat aut qualis quæſtio? Heus, ubi Ruſcio? ubi Caſca? Clodius inſidias fecit* Miloni? *Fecit. certa crux. Nullas fecit. ſperata libertas.*

Huc etiam referri poteſt argumentum, quo utimur cùm affirmationis noſtræ approbationem & experientiam adverſario proponimus.

Verr. 4. Ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte veniſſet, unam libellam dediſſet? veniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo.

Terent. Eunuch.

------ Fac periculum in literis,
fac in palæſtra, in muſicis; quæ liberum
ſcire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.

3. Triſt.

Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar
ipſe velim pœnas experiare meas.

Juſjurandum etiam teſtimonium eſt.

Quale eſt *Æneid. 6.*

Per ſuperos, & ſiqua fides tellure ſub ima eſt,
invitus, regina, tuo de littore ceſſi.

Quamvis autem in juramentis divinum quodammodo teſtimonium invocetur, juramenti tamen fides authoritate & moribus jurantis nititur.

Reciprocatio hic obſcurior eſt ad rem teſtatam, quod eſt hic alterum argumentum aſſectum; ut quia teſtatum verum ſit, teſtis ſit etiam verax.

Ut autem non ſua vi teſtimonium, ſed auctoritas teſtis arguit rem teſtatam; ita viciſſim res teſtata non arguit ipſum teſtimonium, ſed authoritatem teſtis.

LIB.

J. Miltoni Angli.

ARTIS LOGICÆ

ad Petri Rami methodum concinnatæ.

Liber Secundus.

De Argumentorum diſpoſitione.

CAP. I.

Quid ſit argumentorum diſpoſitio?

ADhuc prima artis Logicæ pars fuit in argumentorum inventione: pars altera ſequitur in eorum diſpoſitione. QuemadmodumGrammaticæ pars prima eſt de ſingulis vocibus, ſecunda de ſyntaxi earum; ſic Logicæ pars prima de argumentis inveniendis fuit, ſecunda eſt de diſponendis, i. e. quæ doceat argumenta recte

diſponere: ita diſpoſitio quaſi ſyntaxis quædam argumentorum eſt; non tamen ad bene judicandum duntaxat, ut vult *Ramus*, quod nimis anguſtum eſt, ſed ad bene ratiocinandum, qui finis eſt Logicæ generalis, ad quem unum finem omnia artis præcepta referenda ſunt. Jis itaq; non aſſentior, qui judicium ſecundam eſſe partem Logicæ volunt: cùm ipſorum ſententia judicium ſit ſecundæ hujus partis nempe diſpoſitionis finis & fructus: non poteſt autem res eadem eſſe finis & id cujus eſt finis fructus quod effectum eſt & ejus fructus cauſa, quæ diſpoſitio eſt. At inquiunt, judicium ut doctrina eſt pars Logicæ; finis eſt ut habitus bene judicandi. Immo verò inquam, diſpoſitionis doctrina ſuam operam confert non ſolùm ad bene judicandum, ſed ad bene ratiocinandum; judicium autem & diſpoſitionem pro eodem non dixerim cum *Ramo*: ſi enim certa, ut ipſe *Ramus* ait, diſpoſitionis regula unumquodq; judicatur, diſpoſitio utiq; ac judicium ſi idem erunt, idem erit & regula, & id cujus regula eſt: doctrina deinde judicii docet nihil aliud quàm bene judicare; doctrina diſpoſitionis pro ſua diſponendi parte, etiam bene ratiocinari: ſive id ſit intelligere, ſive judicare, ſive diſputare, ſive meminiſſe. Certa enim diſpoſitionis regula unumquodq; munus ratiocinandi excolitur.

Cum itaq; ſimplicem argumentorum inter ſe affectionem aliquid per ſe conferre ad judicium rectumq; ratiocinium initio propoſuerim, nunc eorum diſpoſitionem aliquanto plus, adeoq; clarius ad idem conducere propono.

Prius autem quàm ad partes diſpoſitionis accedimus, generalis quædam diſpoſitionis affectio,

quæ

quæ *Crypſis* dicitur, attingenda eſt; ut quæ ad omnes ſpecies diſpoſitionis communiter pertineat. Crypſis autem ſive occultatio iſta, eſt triplex; diſpoſitarum ſcilicet partium vel defectus, vel redundantia, vel inverſio. Quod itaq; ſemel hîc monendum eſt, ſiqua propter has crypſes dubitatio contingit, explenda quæ deſunt, amputanda quæ ſuperſunt, & pars quæq; in ſuum reſtituenda eſt locum.

CAP. II.

De Axiomatis affirmatione & negatione.

D*Iſpoſitio eſt axiomatica vel dianoetica.*

Axioma eſt diſpoſitio argumenti cum argumento, qua eſſe aliquid aut non eſſe indicatur.

Axioma ſæpe *Ariſtoteli* ſignificat propoſitionem ſive ſententiam ita claram, ut quaſi digna ſit cui propter ſe fides habeatur. Aliàs axioma & propoſitionem ſive ſententiam quamlibet pro eodem is habet: & rectè quidem: ut enim ſententia à ſentio, i. e. exiſtimo vel arbitror, ita axioma à verbo *Græco* quod idem ſignificat, derivatur. Atq; hujus vocis generalem hanc ſignificationem apud veteres Dialecticos receptam fuiſſe, ex *Cicerone*, *Plutarcho*, *Laertio*, *Gellio*, *Galeno lib.* 16. *c.* 8. & conſtat.

Latinè *enuntiatum*, *enuntiatio*; *pronuntiatum*, *pronuntiatio*; *effatum* Varroni profatum, & proloquium, apud Gellium Lib. 16. id eſt ſententia qua nihil deſideratur. Ex *Græco* etiam *oratio propoſitio* dicitur.

Cur ergo, inquis, Græcanica, & hæc præ aliis, vox placita eſt? Quia, inquam, commodiſſima. Nam *oratio* & *ſententia* voces latiores ſunt; idéoq; Græci qui λόγον ſive *rationem* vocant, addunt ferè *primam*, *breviſſimam* aut *enuntiativam*. Deinde *propoſitio* ambigua vox eſt; ſignificat enim nunc priorem partem plenæ comparationis, nunc primam partem ſyllogiſmi. Latina autem illa, *enuntiatum*, *enuntiatio*, &c. Orationis exterioris videntur magis quàm rationis interioris eſſe: cùm diſpoſitio hæc Logica rationis omnino ſit tam mente conceptæ quàm ore prolatæ; útq; voces ſymbola ſunt & notæ ſimplicium notionum, ita enuntiatum videtur eſſe ſymbolum axiomatis mente concepti. Sic tamen retineri poſſunt voces Latinæ *enuntiatum*, *enuntiatio*, &c. Si diſtinguimus cum *Ariſtotele* ſermonem in exteriorem, qui ore profertur; & interiorem, qui mente ſolùm concipitur.

Genus autem axiomatis rectè ſtatuitur diſpoſitio, non judicium, quod ut ſupra retuli, diſpoſitionis effectum eſt, & hic quidem ſpecialiter quo aliquid eſſe aut non eſſe judicatur.

Argumentum autem cum argumento eſt id quod arguit cum eo quod arguitur.

Finis diſpoſitionis eſt, ut per eam eſſe aliquid aut non eſſe indicetur, ſive ut aliquid de aliquo dicatur aut non dicatur. Hinc illud *Ariſtot.* Phil. Ɛ. 10. *eſſe eſt componi, & unum eſſe; non eſſe autem eſt non componi, ſed plura eſſe.* Et ſimplicia quidem argumenta per ſe cõſiderata ſignificant aliquid; non autem eſſe, aut non eſſe aliquid, niſi diſpoſita. Solo autem modo indicativo eſſe aliquid aut non eſſe indicatur; non reliquis, niſi ad indicativum reductis: ut, *abi.*

i. e.

i. e. jubeo te abire. *Fiat voluntas tua*, i. e. precamur ut fiat. *Utinam diſſolverer*, i. e. cupio diſſolvi. *Quid eſt Dialectica*, i. e. quæro quid ſit.

Cùm autem in axiomate argumentum cum argumento diſponatur, horúmq; unum neceſſe ſit antecedere, alterum ſequi; hinc partes axiomatis (*Ariſtot. terminos* vocat) duæ ſunt, antecedens & conſequens: illa vulgò minor terminus, ſive ſubjectum, hæc terminus major ſeu prædicatum nominatur; quia id continet, quod de ſubjecto prædicatur ſive dicitur. Verùm hæc nomina anguſtoria ſunt, quàm illa, ut infra patebit.

Axiomatis affectio communis eſt crypſis illa triplex, de qua deque ejus triplici medela capite ſuperiore diximus: defectus, cùm pars aliqua deeſt; ut, *exceſſit*, *erupit*, *evaſit*; *Catilina* ſcilicet vel quis alius; pluit, *tonat*; Deus nempe vel cœlum. Redundantia, quæ & amplificatio dicitur, eſt, cùm argumentum ejúſq; ſynonymum ponitur; aut ad id illuſtrandum quidvis aliud: prioris exemplum eſt, *Logica* ſive Dialectica *eſt ars bene ratiocinandi:* poſterioris eſt hoc,

Livor iners vitium mores non exit in altos.

Inverſio eſt, cùm antecedentis loco ponitur conſequens: ut, *quæſtus magnus eſt pietas cum animo ſua ſorte contento*, i. e. pietas cum animo ſua ſorte contento eſt magnus quæſtus.

Duæ ſunt reliquæ axiomatis affectiones; quarum altera ex diſpoſitione oritur, altera ad judicium pertinet. Nam intellectus cùm diſponit

argumenta, vel componit ea inter ſe, vel dividit: compoſitio autem illa & diviſio nihil aliud ſunt quàm affirmatio & negatio. Cùm verò de diſpoſitione illa judicium fert, judicat eam vel veram eſſe vel falſam. Quemadmodum autem diſpoſitio eſt prior judicio, ſic eſſe & non eſſe prius quiddam eſt & ſimplicius quàm affirmare & negare, & utrumq; hoc quàm verum aut falſum judicare.

Axioma igitur eſt affirmatum aut negatum.

Duplex eſt hic modus enuntiandi, non duæ ſunt ſpecies enuntiati ſive axiomatis: contradictione enim idem axioma affirmatur & negatur: ſed affirmatio & negatio enuntiationis, i. e. enuntiandi ſpecies ſunt, non enuntiati; nam & affirmatio & negatio dici poteſt enuntiatio, enuntiatum verò nequaquam; axiomatis igitur utraq; eſt affectio, non axioma.

Axioma affirmatum eſt quando vinculum ejus affirmatur: negatum, quando negatur. Vinculum. n. axiomatis forma eſt; vinculi vi axiomatis materia diſponitur & quaſi animatur; vinculo affirmato aut negato, axioma ipſum affirmatur aut negatur: affirmatio itaq; & negatio ſunt vinculi affectiones, adeóq; axiomatis ejúſq; ſpecierum. Vinculum autem eſt vel verbum vel Grammatica conjunctio, ut poſtmodum patebit, cùm axioma in ſpecies dividetur.

Affirmatio autem hæc & negatio nihil aliud eſt, ut ſuprà diximus, quàm compoſitio & diviſio: affirmatur enim axioma, cùm ejus conſequens per affirmationem vinculi cum antecedente componitur; negatur, cùm negato vinculo, conſequens ab antecedente dividitur. Negatio igitur

igitur axiomatica non eſt, quemadmodum erat topica non; ens, ſed entis tantummodo ab ente diviſio.

Hinc naſcitur axiomatum contradictio, quando idem axioma affirmatur & negatur.

CAP. III.

De Vero & falſo.

Axioma deinde eſt verum aut falſum.

Hoc ſcilicet ex affirmatione & negatione fit judicium: cùm enim affirmantur quæ affirmanda ſunt, & negantur quæ neganda, axiomata judicantur vera; & contrà. Unde *Ariſt.* de Interpret. 1. *in compoſitione & diviſione eſt verum aut falſum.* Falſum autem non docetur hoc modo in arte, ſed judicatur: nam enuntiatio falſa non minus axioma eſt, quàm vera, eadem enim utrobiq; diſpoſitio eſt: non idem de ſyllogiſmo ac methodo dici poterit.

Axioma verum eſt, quando pronuntiat uti res eſt: falſum, contrà.

Sic enim *Plato*, in Cratylo. Ad judicium itaq; faciendum, non modò artis documenta, ſed etiam rerum ipſarum cognitio requiritur; quia res ipſa veritatis norma & menſura eſt.

Axioma verum eſt contingens aut neceſſarium. Contingens, quando ſic verum eſt, ut aliquando falſum eſſe poſſit. Ut, audentes fortuna juvat.

Itaq; veritatis hujus contingentis judicium, opinio dicitur. Quæ præteritorum & præſentium

 homini

homini certa eſſe poteſt, futurorum per naturam non admodum poteſt. Deo autem etſi tempora omnia præſentia non ſunt, ut vulgò receptum eſt, præſentia enim mutare poteſt, præterita non item, opinio tamen in Deum non cadit, quia per cauſas æque omnia cognoſcit.

De contingentibus autem, præteritis etiam, & præſentibus humanum judicium certa quidem opinio dicitur, non tamen ſcientia: ea enim ex argumentis, quorum eſt immutabilis affectio, oritur; cujuſmodi in contingenti axiomate non diſponuntur. Neq; idcirco non eſt opinio præteritorum & præſentium, quòd manifeſta ſunt, immo tum maximè opinari contingentia dicimur; nam dubia ſi ſunt, ſive contingentia ſive neceſſaria, ne opinamur quidem, ſed dubitamus: & neceſſaria tametſi ſunt atq; certiſſima, ſi cauſam neſcimus, etiam ea duntaxat opinamur.

At, inquies, præterita & præſentia non ſunt contingentia, ſed neceſſaria, quia ſunt immutabilia; nam neq; factum infectum fieri poteſt; & quicquid eſt, quandiu ex, neceſſe eſt eſſe. Reſpondendum, neceſſe quidem eſſe, ut quod fuit, fuerit, & quod jam eſt, ſit; nec tamen ſequi, ut quod fuit vel eſt, ſit propriè neceſſarium. In axiomate enim contingenti, præterito, vel præſenti quæ videtur eſſe neceſſitas, abſoluta non eſt, neq; ex rerum diſpoſitarum natura, ſed ex conditione duntaxat & lege contradictionis pendet: dum enim aliquid eſt, non eſſe non poteſt; neq; dum verum eſt, eſſe falſum: & tamen quod nunc verum eſt, fieri poteſt ut aliquando falſum fuerit, aut futurum ſit. Idem de futuris dicendum; ſiquid futurum certò eſt, id neceſſe eſt fore quidem verum (omne n. axio-

ma

ma verum eſt aut falſum) non tamen neceſſarium. Id niſi teneatur, omne contingens futurum erit neceſſarium, quod implicat contradictionem. Hoc etiam monendum, futura quidem ipſa neq; vera eſſe neq; falſa, neq; contingentia, neq; neceſſaria, nondum n. ſunt, ſed affirmatio ſolùm de iis aut negatio in futurum; déque præteritis eodem modo ſentiendum.

Axioma eſt neceſſarium, quando ſemper verum eſt, nec falſum poteſt eſſe.

Nec ſupervacua poſterior hæc clauſula eſt:ſemper n.eſſe verum etiam contingens poteſt; neceſſarium autem non modò ſemper eſt verum, ſed falſum eſſe non poteſt.Sic etiam *Ariſtot.Poſt.*1:26.

Contrà, quod ſemper falſum eſt, nec verum poteſt eſſe, axioma impoſſibile dicitur. Sic etiam *Ariſtot.*Phil. ♃. 12.

Hæc autem immutabilitas veritatis in neceſſario, & falſitatis in impoſſibili, ab argumentorum quæ in iis diſponuntur vel ſumma conſenſione, vel infeſta ſemper diſſenſione pendet. Pari ratione mutabilitas veri aut falſi in contingenti & poſſibili ex levi argumentorum in iis diſpoſitorum conſenſione aut diſſidio perſpicitur.

Ex quo doctrina illa quatuor formularum modalium, *neceſſe eſt*, *impoſſibile eſt*, *poſſibile eſt*, *contingens eſt*, quàm inutiliter ab *Ariſtot.* introducta ſit, facile apparet: ut, *neceſſe eſt hominem eſſe animal*; *impoſſibile eſt hominem eſſe equum*; *poſſibile eſt Socratem eſſe divitem*; *contingens eſt Socratem eſſe doctum.* Hæ quatuor modales diſpoſitionem purarum enuntiationum quodammodo afficiunt : pura eſt, *omnis homo eſt animal*; modalis, *neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal*; hîc *omnem hominem eſſe animal*, licet inverſo ordine,

dine, ſubjectum eſt enuntiationis modalis; modus *neceſſe* eſt prædicatum. Verùm quid attinet quomodo partes axiomatis inter ſe affectæ ſint, ſignis aut modis exprimere, cùm id ex argumentis ipſis in eo diſpoſitis poſſit rectius judicari, & ad hos modos alii complures, *facile*, *difficile*, *honeſtum*, *turpe*, &c. Non inutiliùs poſſint adjungi?

Equidem ſecundarias, quas vocant, modales primariis hiſce potiores exiſtimem: quibus vulgò dividuntur enuntiationes in *excluſivas*, quarum notæ ſunt *ſolus*, *tantùm*, *duntaxat*. &c; ut, *ſola fides juſtificat*: *exceptivas*, quarum notæ ſunt *præter*, *præterquam*, *niſi*, &c. Ut, *nemo præter te ſapit*: & *reſtrictivas*, quarum notæ ſunt *qua*, *quatenus*, *quoad*, *ſecundum quid*, &c. Ut, *homo qua animal*, *ſentit*. Et excluſiva quidem eſt vel ſubjecti vel prædicati: ſubjecti, quæ notâ excluſivâ præpoſitâ, excludit omnia ſubjecta alia à prædicato. Sed fruſtra hanc regulam ratio dictarit, ſi Logicis quibuſdam modernis, & nominatim *Keckermanno* licebit, eam ſtatim, conflato ad id ipſum canone, funditus evertere. *Excluſiva*, inquit, *ſubjecti non excludit concomitantia*: ut, *ſolus pater eſt verus Deus*. *Hîc* inquit, *non excluditur concomitans*, *filius*, *& ſpiritus ſanctus*. At quis non videt ſubornatum hunc canonem, ad locum illum luculentiſſimum *Joan*. 17. 3. ludificandum. Haud paulò utilior eſt canon ille reſtrictivæ enuntiationis, quem tradit l. 2. c. 4. (reſtrictiva autem eſt quæ oſtendit quatenus ſubjectum prædicato convenit) *prædicatum*, inquit, *contradictorium nulla limitatione ſubjecto conciliatur*; ex *Ariſtot*. 2. *top*. c. ult. Sect. 4. Quid evidentius dici potuit? &

tamen

tamen reperti ſunt qui interpoſitis quibuſdam diſtinctiunculis, *accidens poſſe exiſtere ſine ſubjecto* (quod repugnat) *in cœna Domini* contendant: deinde, qui ſimilib. confictis diſtinctiunculis, *humanam naturam Chriſti adeoq; corpus infinitum eſſe* diſputantes, parem contradictionem committant. Sed omiſſis Theologorum paradoxis, ad præcepta Logica redeamus.

Axioma neceſſarium affirmatum appellatur κατὰ παντὸς de omni.

Id eſt, cum conſequens ſive prædicatum, ut vocant, axiomatis, de omni & toto antecedente ſive ſubjecto ſemper verum eſt. Sic etiam *Ariſtot.* 1. prior. 1. & poſt. 1. 4. & hoc etiam nonnunquam καθόλυ, i. e. *de toto*, vocat, *Poſt.* 2. 13.

Axiomata artium ſic κατὰ παντὸς eſſe debent,

Nempe de omni & de toto vera, non falſa; neceſſaria; non fortuita, alioqui non ſcientiam pariunt, ſed opinionem; affirmata denique, non negata: affirmatum enim eſt firmum, certum, breviſſimum; negatum verò eſt vagum, incertum, infinitum, nihilq; docet: ut ſi quis definiret Logicam, non eſſe artem bene loquendi, non doceret quid Logica ſit, ſed quid non ſit; eáque definitio omnib. artibus præter Grammaticam æque ac Logicæ conveniret. Nonnulli addunt ex hac lege, axiomata artium debere etiam eſſe generalia. Verùm hæc regula non tantum de omni eſt, ſed de toto: & multa in artibus præcepta ſpecialibus de rebus occurrunt, ut in *Theologia*, de *Chriſto*; in *Aſtronomia* de ſole & luna reliquiſq; planetis: in aliis artibus hu-

hujuſmodi alia, in quibus, cùm ſint ſpecialia, etſi κατὰ παντὸς dici non poſſunt, καθόλε tamen poſſunt, quod ſatis eſt. Quòd ſi quis objicit, ne in generalibus quidem præcepta artium κατὰ παντὸς eſſe poſſe, propter exceptionum multitudinem, ut in Grammatica videre eſt; reſpondendum eſt, anomalium analogiæ conjunctam, κατὰ παντὸς inſtar eſſe.

Sed præcepta artium homogenea etiam & reciproca eſſe debent.

Axioma homogeneum eſt, quando partes ſunt eſſentiales inter ſe.

i.e. Vel abſolutè, ut forma formato, genus ſpeciei, membra integro, definitio definito; vel modo quodam, ut ſubjectum proprio adjuncto.

Id appellatur καθ' αὑτὸ per ſe.

Idcirco etiam partes axiomatis eſſentiales inter ſe eſſe debent, ut præceptum artis eſſe ſcientificum poſſit: accidentis enim, ut teſtatur *Ariſtoteles*, nulla eſt ſcientia; nulla niſi per eſſentiam & cauſam: idem, τὰ καθ' αὑτὸ, & τὰ συμβεβηκότα, i. e. *accidentia*, opponit, *Poſt.* 1. 4. Itaque non ſatis eſt, partes eſſe inter ſe conſentaneas, ſed eſſentiales: quod cùm ex argumentorum inter ſe ſumma conſenſione oriatur, ex qua neceſſarium quoq; axioma eſſe ortum ſupradiximus, non video quid per hanc regulam καθ' αὑτὸ ad ſuperiorem illam κατὰ παντὸς quod magni ſit momenti, accedat; cùm nullum axioma neceſſarium eſſe queat, quin ejus partes inter ſe ſint etiam eſſentiales. Neq; verò putem hîc præcipi, ne quid heterogeneum ſive alienum

in arte doceatur; neq; enim huc pertinet diſpoſitio præcepti cum præcepto, ſed argumenti ſolùm cum argumento, quæ axiomatis doctrina eſt, & ex homogenei definitione ipſa ejúſq; exemplis perſpicitur.

Axioma reciprocum eſt, quando conſequens ſemper verum eſt de antecedente, non ſolùm omni & per ſe, ſed etiam reciprocè.

Ut homo eſt animal rationale: numerus eſt par vel impar. Lupus eſt natus ad ululandum. Id appellatur καθόλυ πρῶτον, de toto primum. Nempe quia de nullo prius dicitur; ideóq; proximum eſt & immediatum, proprium & æquale; unóq; verbo, reciprocum; ut riſibile de homine: omnis enim homo eſt riſibilis; & reciprocè, omne riſibile eſt homo. Hæc regula niſi obſervetur, vitari tautologia in artibus non poteſt. Tum enim non reciprocatur axioma, cùm antecedens conſequenti non eſt æquale, aut contra; ſed vel ſpeciale alicui generi, vel generale alicui ſpeciei attribuitur: generale autem de ſpecie non dicitur primò; prius enim dicitur de genere. Cùm autem id quod generis eſt, ſpeciei attribuitur, idem in reliquis ſpeciebus neceſſario eſt repetendum, quod in genere ſemel dictum oportuit. Ad hanc itaq; regulam pertinet præceptum artis illud nobile γενικὰ γενικῶς, *generalia generaliter* & ſemel docenda ſunt. Hæc lex brevitati, brevitas autem intelligentiæ & memoriæ conſulit.

Atque hæ tres ſunt leges documentorum artium propriorum. Prima κατὰ παντὸς, lex veritatis; propterea quòd neceſſarium affirmati axiomatis veritatem ex conſentanea partium affectione poſtulat. Secunda καθ' ἀυτὸ, lex

juſtitiæ;

Juſtitiæ; quia juſtitiam requirit in eſſentiali partium cognatione. Peccant ergo in hanc legem, qui Rhetoricam in inventionem, diſpoſitionem, memoriam, &c. diſtribuunt, cùm Rhetoricæ partes attribuant, quæ Dialecticæ propriæ ſunt. Tertia καθόλȣ πρῶτον, lex ſapientiæ, meritò dici poſſit; cùm quia ejus judicium veriſſima ſcientia eſt, ut poſtea dicetur, tum quia vitia ſapientiæ contraria prohibet, inæqualitatem ſive inconvenientiam antecedentis cùm conſequente & tautologiam.

Dices, duas illas priores leges comprehendi ſub hac tertia: & hoc fatendum quidem eſt: veruntamen ut trigonum tetragonus, & tetragonum pentagonus comprehendit, neq; idcirco tamen diſtinctæ figuræ non ſunt; ita hæ leges, etiamſi poſterior quæq; priorem comprehendit, erant tamen perſpicuitatis cauſa diſtinguendæ.

Atq; hujuſmodi axiomatum ita reciprocorum judicium veriſſima & prima ſcientia eſt. Prima, quia principiorum eſt, quæ per ſe indemonſtrabilia, ſuáq; luce manifeſtiſſima ſunt, neq; ſyllogiſmi aut ullius argumenti clarioris lucem ad ſcientiam faciendam deſiderant: quæ inde veriſſima quoq; ſit nceſſe eſt.

CAP.

CAP. IV.

De Axiomate ſimplici.

A*Tq; hæc de communib. axiomatis affectionibus; ſpecies ſequuntur.*

Axioma eſt ſimplex aut compoſitum.

Sic etiam *Ariſtot.* de interpret. 1. 5. Vulgò propoſitio dividitur in categoricam & hypotheticam, eodem ſenſu. Sed categorica affirmatam duntaxat propoſitionem ſimplicem comprehendit, quæ ſcilicet de ſubjecto κατηγορεῖται, i. e. prædicatur.

Axioma ſimplex eſt, quod verbi vinculo continetur.

Cùm enim vinculum, ut ſupradiximus, axiomatis forma & quaſi anima ſit, hinc efficitur, quemadmodum duæ ſunt ſpecies vinculorum, verbum & conjunctio, illud ſimplicis axiomatis, hoc compoſiti, ut axioma quoque ex iſta diſtributione vinculi, in oppoſitas formas ſive ſpecies dividatur. Vinculum autem ſimplicis axiomatis, non ſolum eſt verbum ſubſtantivum, quod dicitur, ſed quodvis verbum actionem aut paſſionem ſignificans, vinculi in ſe vim incluſam habet; & vel totum conſequens vel pars conſequentis eſt; ut, *Socrates* ſcribit. Nam quod nonnulli putant, verbum omne in ſubſtantivum & participium reſolvi oportere, ut ea ratione verbum ſubſtantivum eſſe vinculum appareat, ſcilicet, *Socrates* eſt ſcribens; id ſæpe ineptiſſimum eſſe reperietur. Ut ſiquis hoc, *Socrates* docetur,

docetur, ſic ſolvat, *Socrates* eſt doctus: hoc enim aliud longe eſt. Quidquod etiam verbum ſubſtantivum nonnunquam & vinculum & totum conſequens includit; ut, *Socrates* eſt; Mortui non ſunt, i. e. non exiſtunt. Quodſi in uno ſimplici axiomate plura verba occurrunt, ut, Imparia ſunt comparata, quorum quantitas non eſt una, ſciendum eſt illud verbum axiomatis vinculum eſſe, quod Grammatici vocant principale.

Id ſi affirmatur, axioma ſimplex eſt affirmatum; ſi negatur negatum.

Negatur autem, ſi negationis nota verbum illud præcedit: nam ſi ſequitur, negatum non eſt, ſed affirmatum: ut, *Socrates* eſt leo non neceſſariò, affirmatum eſt, quia negationis nota ſequitur verbum; nec totum conſequens negatur, ſed modus.

Negationis autem notæ non ſolùm ſunt adverbia negandi, ſed etiam particulæ excluſivæ (cujuſmodi ſunt *unicus* & *ſolus*) & verba diſſenſionem vel differentiam ſignificantia; ut, *differre*, *opponi*, &c.

Exempla nunc videamus. Ignis urit; ignis eſt calidus; ignis non eſt aqua. Hic *ignis* eſt antecedens, *urit* conſequens.

Atq; hic eſt prima inventarum rerum diſpoſitio, cauſæ cum effecto, ut in primo exemplo; ſubjecti cum adjuncto, ut in ſecundo; diſſentanei cum diſſentaneo, ut in tertio.

Quo modo argumenta quælibet inter ſe affecta enuntiari poſſunt, conſentanea quidem affirmando, diſſentanea negando. Exceptis plenis comprationibus, in quibus duo planè diſtineta axiomata ſunt, propoſitio, & redditio. Nam diſtributiones,

tiones, quas etiam excipit *Ramus*, ut, Argumentum eſt artificiale aut inartificiale; axiomate ſimplici enuntiari poſſunt, ut infra docebitur: poſſunt & diverſa, quæ excipiunt alii, ſi ſic enuntias, Aliquis facundus non eſt formoſus: & contraria; ut, virtus non eſt vitium, *&c.*

Axioma ſimplex eſt generale aut ſpeciale.

Hæc diſtributio eſt ſimplicis axiomatis ex adjuncta quantitate, quæ modos, non ſpecies conſtituit. In axiomate autem compoſito, quantitatis nulla ratio habetur, ſed tantum vinculi, ut infra dicemus.

Axioma generale eſt, quando commune conſequens attribuitur generaliter communi antecedenti.

Vulgò etiam vocatur *univerſale*. Generaliter autem conſequens antecedenti attribuitur, quando omni totiq; ſive univerſe antecedenti attribuitur, omnibúſq iis, quæ ſub ejus ſignificatione continentur. Ad axioma igitur generale, tria hæc requiruntur; conſequens, & antecedens generale, & generalis attributio. Neq; enim ex nota ſive ſigno univerſali definiendum fuit axioma generale; cùm & ſæpiſſime non adſit nota, & cùm adeſt, non cauſa ſed ſignum tantummodo ſit axioma eſſe generale. Indefinita igitur, quæ vulgò vocant, etſi notam non habent generalem, generalia tamen ſunt; ut definitiones & reliqua artium præcepta, quæ nemo generalia eſſe inficiabitur; nec notam tamen generalem præfixam habent. Notæ axiomatis generalis tam affirmati quàm negati hæ ſunt: *omnis*, *nullus*; *ſemper*, *nunquam*; *ubiq;*, *nuſquam*, &c.

Atq;

Atq; hic contradictio non ſemper dividit verum & falſum; ſed contingentium utraq; pars falſa poteſt eſſe: ut,

Omnis *in urbe locus bajis prælucet amœnis.* Nullus *in urbe locus bajis prælucet amœnis.*

Itèm non contingentium.

Ut, omne animal eſt rationale; nullum animal eſt rationale. Hæc enim non contingentia ſunt, ſed potius abſurda; quia conſequens ſpeciale antecedenti generali generaliter attribuitur. Falſa igitur pars utraq; generalis contradictionis eſſe poteſt, vera eſſe non poteſt; falſitas quippe mutiplex, veritas una eſt.

Axioma ſpeciale eſt, quando conſequens non omni antecedenti attribuitur.

Speciale dicitur, quia de ſpecie aliqua enuntiatur. Atq; ut in generali axiomate conſequens generaliter, ſive omni & univerſo antecedenti; ita in ſpeciali ſpecialiter, ſive non omni attribuitur.

In hoc axiomate contradictio ſemper dividit verum à falſo.

Id eſt ſpecialis contradictionis pars una ſemper vera, pars altera ſemper eſt falſa.

Axioma ſpeciale eſt particulare aut proprium.

Particulare, quando conſequens commune antecedenti particulariter attribuitur.

Eſt

Eſt axioma ſpeciale quia de ſpecie aliqua, licet ea quidem incerta & indefinita, enuntiatur: particulariter autem conſequens attribuitur, quando non univerſo antecedenti, ſed ejus alicui parti attribuitur. Attributionis autem particularis notæ ſive ſigna ſunt, *quidam*, *aliquis*, *aliquando*, *alicubi*; & negationes generalium, *nonnulli*, *nonnunquam*, *non ſemper*, *non omnis*, &c. quæ particulari æquipollent. Commune autem conſequens debet eſſe; ex illa regula, Conſequens nunquam minus eſt antecedente, ſed ſemper vel majus eo vel ſaltem æquale. Unde *Ariſtoteles*, prior. 1. 28, negat *ſingulare de alio prædicari*.

Sequitur nunc contradictio particularium.

Huic autem axiomati generaliter contradicitur.

Aliquid ignoſcendum eſt; *nihil ignoſcendum eſt*: *aliqua clementia non eſt laudanda*; *omnis clementia eſt laudanda*. Hîc particulari affirmato, generale negatum; & particulari negato, generale affirmatum opponitur. Quodſi utraque pars particularis eſt, non modo nulla eſt axiomatum contradictio, ſed ne oppoſitio quidem. *ut*, Quidam homo eſt doctus, quidam homo non eſt doctus. Non enim eidem ſubjecto attribuuntur, quæ lex eſt oppoſitorum. Pars igitur utraq; vera eſſe poteſt; ſicuti etiam cùm utraq; affirmata eſt vel negata: ut, Omnis homo eſt rationalis, quidam homo eſt rationalis: nullus homo eſt irrationalis, quidam homo non eſt irrationalis. In his non modo contradictio nulla, ſed conſenſio ſumma eſt, generis nempe & ſpeciei.

Axio-

Axioma proprium (quod alii ſingulare vocant) *eſt, quando conſequens antecedenti proprio attribuitur.* Antecedens autem Logicè proprium dicitur quando rem vel perſonam ſingularem deſignat; ſive proprio nomine exprimatur, ſive non: qualia ſunt etiam demonſtrativa; ut, *hic homo.* Secundò, quæ per ſynecdochen generis dicuntur; ut poëta pro *Homero* aut *Virgilio*, Philoſophus pro *Ariſtotele* aut *Platone* & ſimilia. Ad conſequens autem hujus axiomatis quod attinet, id vel commune eſſe poteſt vel proprium.

Proprii contradictio eſt quando utraq; pars eſt propria: in quo diſcrepat à particulari, cujus pars altera duntaxat particularis eſſe debet; conſentit cum generali, cujus pars utraq; generalis; ut, *Fabulla eſt bella*: cujus negatio & contradictio eſt, *Fabulla non eſt bella.* Atq; hæc de axiomate ſimplici.

APPEN-

APPENDIX.

AD has axiomatis ſimplicis affectiones addunt *Ariſtotelici* æquipollentiam & converſionem.

Æquipollentia definitur, *enuntiationum verbis diſcrepantium convenientia re atq; ſenſu*: ſic, *aliquis homo eſt doctus*, &, *non omnis homo eſt doctus*, idem valent, & ſimilia, ut ſuprà in notis eſt dictum. Æquipollentia itaq; cum in verbis duntaxat, non in rebus, poſita ſit, ad Grammaticam vel ad Rhetoricam & verborum copiam remittenda eſt.

Converſio eſt prædicati unius enuntiationis in locum ſubjecti tranſpoſitio ad probandam alteram enuntiationem, quæ ex ea tranſpoſitione ſive converſione efficitur. Ea triplex affertur; ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem. Simplex, quæ fit manente eadem enuntiationis & quantitate & qualitate: ſitq; etiam tripliciter; in univerſali negante; ut, *nullus homo eſt lapis, ergo nullus lapis eſt homo*: in particulari affirmante; ut, *aliquis homo eſt albus, ergo aliquod album eſt homo*: in affirmante deniq; univerſali & neceſſaria; ut, *omnis homo eſt riſibilis, ergo omne riſibile eſt homo*. Et hæc eſt una omnium converſionum veriſſima, quæ & *reciprocatio* dicitur, proprii ſcilicet cum ſuo ſubjecto, definiti cum ſua definitione.

Converſio per accidens mutat enuntiationis quantitatem; univerſalem ſcilicet affirmantem in

in particularem: ut, *omnis homo eſt animal, ergo quoddam animal eſt homo.* Per accidens hanc dici volunt, quia aliud prius ſequitur, nempe, *quidam homo eſt animal*, ex quo hoc deinde, ſimplici converſione, *ergo quoddam animal eſt homo.*

Converſio per contrapoſitionem mutat enunciationis qualitatem; univerſalem ſcilicet affirmantem in negantem: vel, in qua loco ſubjecti & prædicati, ponitur utriuſq; converſi contradictio: ut, *omnis homo eſt rationalis; ergo quodcunq; non eſt rationale, non eſt homo: omne mortale eſt genitum; ergo quod non eſt genitum, non eſt mortale; vel, quod eſt non genitum, eſt non mortale: admittendi ad ſacramenta, habent pœnitentiam & fidem; ergo qui hæc non habent, non ſunt admittendi.* Tres hoſce modos converſionum ex *Ariſtot.* petunt: duos priores ex 1.Prior. c. 2. Tertium ex 2. Top. c. 1. ſyllogiſticæ reductionis gratia, cujùs inutilitas infra oſtendetur, ab ipſo inventos.

Converſione autem hac ne decipiamur fortè, neq; enim fidiſſima eſt, cautiones quædam adhiberi ſolent: prima, ne termini ſint figurati; ut, *panis eſt corpus Chriſti.* Secunda, ne quid mutiletur; ut, *quidam cernit cæcum, ergo cæcus cernit quendam:* totum enim prædicatum non eſt *cæcum*, ſed *cernit cæcum*; ut etiam in hac; *omnis ſenex fuit puer; ergo quidem puer fuit ſenex;* non enim *puer*, ſed *fuit puer* totum prædicatum eſt; convertendum ergo, *quidam qui fuit puer, eſt ſenex.* Tertia, ut caſus obliqui à converſione facti, reddantur recti; ut, *aliqua arbor eſt in agro; ergo aliquod quod eſt in agro, eſt arbor,* non ſic, *ergo aliquis ager eſt in arbore.*

Sed,

Sed, omiſſis iſtis cautionibus, expeditior via eſt, converſionem omnem ſi dubia ſit, tanquam ſophiſma petitionis principii rejicere; ut quæ ſine medio termino probare rem dubiam conetur: de quo ſophiſmate infra monebimus.

CAP. V.

De Axiomate copulato.

AXioma compoſitum eſt quod vinculo conjunctionis continetur.

Hoc genus axiomatis *Ariſtoteles* totum prætermiſit. Vulgò *propoſitio hypothetica* vocatur; i. e. conditionalis; anguſtè nimis; cùm ea vox compoſitis non omnib. conveniat, ut ſuo loco patebit. *Compoſitum* autem dicitur, quia ſententia eſt multiplex, quæ in plures reſolvi ſimplices poteſt: nec tamen dicendum eſt, ex ſimplicib. axiomatis componi, ſed ex argumentis, quæ conjunctionis vinculo compoſita, multiplicem ſententiam efficiunt: idcirco autem axioma componitur, quia argumenta in eo conjuncta conſentiunt & compoſitionem appetunt. Nulla autem hic ratio habetur quantitatis, generale ſit an ſpeciale, ſed tantum compoſitionis. Ut autem verbum fuit vinculum ſimplicis, ita conjunctio eſt axiomatis compoſiti, ejúſq; proinde forma & quaſi anima eſt.

Itaq; è conjunctione affirmata vel negatà, affirmatur vel negatur. Conjunctione non negata, negatum axioma non erit, etiamſi partes omnes erunt negatæ.

Contradictioniſq; pars vera eſt, pars falſa. De qua vulgus Logicorum ſilet.

Enuntiatum compoſitum eſt pro ſua conjunctione congregativum aut ſegregativum.

Congre-

Congregativum eſt cujus partes tanquam ſimul veræ, conjunctione ſua congregantur. Conjunctione videlicet non ſolùm illa Grammatica verùm etiam ſententiarum quavis relatione. Cùm autem relatio iſta, ſive Grammatica ſive Logica, multiplex ſit, eſſentiæ, conſequentiæ ſive cauſæ, quantitatis, qualitatis, temporis, loci, relatio quidem eſſentiæ (cujus notæ ſunt *is qui, id quod*) & loci (cujus notæ ſunt *ubi, ibi*) ad ſimplicia axiomata referenda eſt; de reliquis ſuo loco.

Congregativum enuntiat omnia conſentanea affirmando, omnia diſſentanea negando. Hoc eſt, ſi unum conſentaneorum ſubjecto attribuatur, alterum quoq; attribuitur; & contrà, uno negato, alterum negatur: ſi unum diſſentaneorum de ſubjecto affirmatur, alterum negatur; & contrà. Ita ſemper conſentanea ſimul hic affirmanda vel neganda ſunt, diſſentanea non ſimul.

Congregativum verò eſt copulatum aut connexum. Copulatum, cujus conjunctio eſt copulativa. ut Æneid. 1.

Unà Eurúſq; Notúſq; ruunt, crebérq; procellis. Africus.

Hic igitur negatio erit & contradictio, negata conjunctione; *non unà Eurúſq; Notúſq; ruunt* &c. *Socrates & doctus erat & formoſus: Socrates non & doctus erat & formoſus.* Quòd ſi hoc modo negaretur, *Socrates nec doctus erat nec formoſus* (qui modus contradictionis eſt adhibendus cùm omnes partes ſunt falſæ) contradictio non eſſet axiomatica; non enim vinculum negaretur, ſed partes: copulatio enim ſignificat

utrumq; ſimul verum eſſe, ejus negatio non utrumque; at hæc negatio neutrum: acſi dictum eſſet, *Socrates & non doctus & non formoſus erat*: deinde, in axiomate compoſito contradictionis pars una vera, altera eſt falſa; hîc autem utraq;: hoc ergo axioma, *Socrates nec doctus erat nec formoſus*, eſt potius axioma copulatum affirmatum, cujus partes negantur. Copulati autem negatio per axioma etiam diſcretum fieri poteſt, cùm partes non omnes falſæ ſunt; ut infra intelligitur. Conjunctio deniq; hîc ſæpe non adeſt, ſed intelligitur.

Verum autem enuntiati copulati judicium pendet ex omnium partium veritate; falſum, ex una ſaltem parte falſa. Hoc eſt axioma copulatum judicatur eſſe verum, ſi omnes partes ſimul veræ ſunt; falſum, ſi vel una pars erit falſa. Idem tradit *Gellius*, *l.* 16. *c.* 8. In copulato enim axiomate, veritas omnium partium ſpectatur, quia partes omnes abſolute enuntiantur tanquam ſimul veræ.

Huic generi affine eſt enuntiatum relatæ qualitatis, *cujus conjunctio* Logica potius eſt quàm Grammatica, nempe *ipſa relatio.*

Relata autem qualitas eſt plena ſimilitudo: ut notæ ipſæ teſtantur; *qualis*, *talis*, *quemadmodum*, *ſic*. Eclog. 3.

Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
quale ſopor feſſis in gramine.----

Hîc copulatum judicium eſt tanquam diceretur, Sopor eſt feſſis gratus, & ſic tuum carmen nobis gratum eſt: cujus negatio, Non tale tuum carmen, quale ſopor, *&c.*

Ad

Ad hunc etiam locum pertinet relatio quantitatis in plenis comparationibus: quarum notæ ſunt, cùm à pari, *idem quòd*, *tam quàm*, *tanto quanto*, *tot quot*, *eò quò*; tum à majori, *non ſolùm*, *ſed etiam*; tum à minori, *non modò non*, *ſed ne* (quæ nota eſt copulati axiomatis affirmati, cujus partes negantur) *cùm tum*. Relatio autem hæc & qualitatis & quantitatis ſi hypotheticè non abſolutè enuntiatur ad connexum potius referenda eſt.

Relationes autem loci ad axioma ſimplex rectius referuntur, ut ſupra eſt dictum. Neq; enim in hujuſmodi exemplo, *ubi amici ibi opes*, eſt copulatum judicium, ſed ſimplex & quidem generale; ſcilicet, omnem divitem amicos habere.

CAP. VI.

De Axiomate connexo.

A*xioma connexum eſt congregativum, cujus conjunctio eſt connexiva.*

Ut, *ſi*, *niſi* affirmativè. Idem enim valet *niſi*, quod *ſi non*: quo non totum axioma, ſed antecedens tantum negatur: ut *Æneid.* 2.

> *---- ſi miſerum fortuna Sinonem*
> *finxit, vanum etiam mendacémq; improba finget.*

Cujus negatio eſt, negata conjunctione, *Non ſi miſerum fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacémq; improba finget.*

Conjunctio etiam hæc interdum negatur apertiùs, negando conſequentiam. Ut, non continuò, non illicò, non idcirco, non ideo: his enim formulis non conſequens axiomatis id. n. contradictionem non efficeret, ſed ipſa partium conſequentia quæ Logica conjunctio eſt apertius negatur: ut pro. *Amer. Non continuò, ſi me in ſicariorum gregem contuli, ſicarius ſum.* De Fato: *Nec ſi omne enuntiatum verum eſt aut falſum, ſequitur illicò cauſas eſſe immutabiles.*

Affirmatio enim ſignificat, ſi ſit antecedens, etiam conſequens eſſe. Negatio itaq; & contradictio ſtatuit, ſi ſit antecèdens, non ideo conſequens eſſe.

Poteſt & connexo per axioma diſcretum contradici: ut, *quamvis omne enuntiatum ſit verum aut falſum, non tamen cauſæ ſunt immutabiles*; quod ſequente capite liquebit.

Sed cùm judicabis connexum abſolute, i. e. per ſe ſuáq; natura *verum eſſe, neceſſarium quoque judicabis: & intelliges hanc neceſſitatem ex neceſſaria partium connexione oriri; quæ ipſa poteſt eſſe vel in falſis partibus.*

Ut, ſi homo eſt leo, eſt etiam quadrupes, neceſſarium connexum eſt; quia argumentorum, quæ hic connectuntur, leonis ſcilicet & quadrupedis, connexio eſt neceſſaria, ſpeciei ſcilicet cum genere. Unde efficitur axioma generaliter verum ac proinde neceſſarium; *omnis leo eſt quadrupes*: quod in connexo indicium eſt abſolutæ veritatis. Sic, ſi *Socrates eſt homo, eſt etiam animal*, abſolutè verum eſt & neceſſarium, quia omnis homo

eſt

eſt animal: hujúſq; connexi conſequens falſum eſſe non poteſt, niſi antecedens quoq; falſum ſit, quod aliud ſignum eſt abſolutæ veritatis.

Quòd ſi conſequens falſum fuerit, falſum item eſt antecedens. *Si illud, hoc: ſi non hoc, ne illud quidem*, Atque ita, ut jam demonſtravimus, ſi connexio abſolute vera eſt, erit quoque neceſſaria: ſin ex conditione & pacto, ſine quo connexum per ſe ſuáque natura verum non eſſet, erit tantummodo contingens.

Quod ſi connexio ſit contingens & pro ſua tantum probabilitate ponatur, judicium ejus tantum opinio fuerit.

Ut, *Terent. Andr.*
Pamphile, ſi id facis, hodie poſtremum me vides.

Hoc eſt, ſi *Philumenam* uxorem ducis, ego hodie moriar: quod nemo ſequi exiſtimaverit, niſi hoc poſito, *Charinum*, qui hoc dicit, *Philumenam* perditiſſimè amare. Per ſe enim nulla eſt connexionis neceſſitas inter nuptias *Pamphili* & interitum *Charini*. Qui autem ex amoris vehementia ſic exiſtimabit, ejus judicium non erit ſcientia, ſed opinio.

Ut autem judicare poſſimus, quæ connexio ſit abſolutè vera, quæ non, ſpectanda argumenta ſunt, quæ in axiomate connectuntur, conſentiant inter ſe nec ne, & quo modo. Ut *ſi dies eſt, lux eſt*, connexum eſt neceſſarium, quia dies ſive ſol ortus eſt cauſa lucis. *Si dies eſt, Dio ambulat*, connexum eſt falſum aut contingens; quia nulla eſt affectio abſolutè conſentanea inter diem & *Dionem*.

Connexo axiomati affinis eſt iſta conſequentiæ relatio: quæ à nonnullis, *relatio cauſæ* dicitur; & axioma efficit, quod *Stoici cauſale* nominant; *Laërt.* in *Zenone:* quia nempe antecedens eſt cauſa conſequentis, adeóq; vinculum ejus conjunctio cauſalis *cùm*, *quia*, *quoniam*; quibus reſpondet *ideo* vel *etiam*: ut, *cùm Tullius ſit orator, eſt etiam peritus benè dicendi.* Quanquam autem relata iſta connexis affinia ſunt, non nihil tamen diſcrepant: in antecedente enim connexi quædam conditio eſt, in hoc relato nulla: connexum poteſt ex falſis partibus verum eſſe, relatum hoc ſive cauſale non poteſt eſſe verum, niſi antecedens verum fuerit: ut, *quia dies eſt, ſol eſt ſupra horizontem.*

Affinis eſt & relatio temporis axiomati connexo, ut ait ipſe *Ramus* infra *c.* 13.

Relatio autem temporis has habet notas, *tum cùm, donec dum, quandiu tandiu:* ut apud *Ovid.* in epiſt.

Cùm Paris Oenone poterit ſpirare relicta.
ad fontem Xanthi verſa recurret aqua.

Sic, *Donec eris felix, multos numerabis amicos.*

Poteſt etiam connexum enuntiari ſine ulla non modò relationis verùm etiam connexionis nota: ut, *poſita cauſa, ponitur effectum. Fac hoc, & vives. Ovid in epiſt: ſume fidem & pharetram, fies manifeſtus Apollo.* Nonnunquam etiam duob. negativis: *Cic.* pro *Milone: non hoc fragile corpus humanum mente regitur, & non regitur mente univerſum mundi corpus.*

CAP.

CAP. VII.

De Axiomate diſcreto.

Axioma ſegregativum eſt, cujus conjunctio eſt ſegregativa.

Ideóq; argumenta diſſentanea enuntiat.

Enuntiatum ſegregativum eſt diſcretum aut diſjunctum.

Diſcretum, cujus conjunctio eſt diſcretiva. Diſcretum dicitur, quòd conjunctione illa ſegregativa diſcernuntur & ſegregantur ea potiſſimum quæ leviter & ratione tantum diſſentiunt.

Itaq; è diſſentaneis præcipuè diverſa enuntiat.

Præcipuè, quia diverſorum notæ, *non hoc, ſed illud*, ut ſuperiore libro dictum eſt, in diverſis nonnunquam ſolent oppoſitis inſervire. Ut autem diverſorum ita etiam diſcreti axiomatis doctrina diſtinctionib. duntaxat, non concluſionibus, idonea eſt; & à reliquis propterea Dialecticis, qui omnia ad ſyllogiſmum referunt, omiſſa. Sed rationis uſus quicunq; in Logica prætermittendus non erat. Exempli gratia: *Tuſcul.* 5. *Quanquam ſenſu corporis judicentur, ad animum referri tamen.* Cujus negatio & contradictio eſt, *non quamquam corporis ſenſu judicentur, tamen ad animum referri:* vel, *quanquam ſenſu corporis judicentur, non tamen ad animum referri.* Nam *tamen* eſt hîc conjunctio præcipua. Quemadmodum autem copulati & connexi axiomatis negatio & contradictio diſcretum eſſe poteſt, ita viciſſim copulatum vel connexum diſ-

ſcreti: ut, *quanquam culpa vacat, non tamen ſuſpicione caret*: cujus per copulatum contradictio eſt, *& culpa vacat, & ſuſpicione caret*; vel per connexum, *ſi culpa vacat, etiam ſuſpicione caret.*

Diſcretum enuntiatum judicatur eſſe verum & legitimum, ſi partes non ſolum veræ, ſed etiam diſcretæ ſint; falſum vel ridiculum contra.

Ut, *quanquam* Ulyſſes *formoſus erat, tamen non erat infacundus*, falſum eſt, quia antecedens eſt falſum. Sed ſi conſequens modò verum eſt, axioma verum erit, etiamſi antecedens verum eſſe tantummodo concedatur. Hoc autem. *Quanquam Menelaus formoſus erat, tamen erat facundus*, non eſt diſcretum, ſed ne ſegregativum quidem: omnis enim ſegregativi axiomatis partes tanquam non ſimul veræ ſegregantur, hic verò tanquam ſimul veræ congregantur. *Quanquam* Ulyſſes *facundus erat, non tamen erat indiſertus*, eſt ridiculum, quia partes non ſunt diſcretæ ſed oppoſitæ.

CAP.

CAP. VIII.

De Axiomate disjuncto.

A*Xioma disjunctum eſt axioma ſegregativum, cujus conjunctio eſt disjunctiva.*

Ut, *aut dies eſt, aut nox eſt. Aut vera eſt hæc enunciatio aut falſa.* Nam ut ex *Cicerone* citatur hoc exemplum, *omnis enuntiatio vera eſt aut falſa*, videtur eſſe diſtributio potius quàm disjunctio. Diſtributio autem quatenus de toto diviſo partes enuntiantur, axioma ſimplex & generale eſt, adeóq; non compoſitum nedum disjunctum. Neq; enim diſtributionis partes, quamvis inter ſe oppoſitæ, oppoſitionem vel disjunctionem ullam faciunt, ſed eidem toti ſubjiciuntur, & in ejuſdem ſimplicis axiomatis conſequente verbi vinculo cum toto, quod antecedens eſt, conſentiunt; at extra diſtributionem, ubi non de toto, ſed de aliqua ejus parte vel ſpecie enuntiantur, tum demum axioma disjunctum efficiunt; ut, quod ſupra poſuimus, *hæc enuntiatio aut vera eſt aut falſa.*

Hic ſignificatur è disjunctis unicum verum eſſe.

Nempe quia oppoſita hic ſola diſponi debent. Atq; id ſemper à differente ſignificatur, tametſi

etſi aliquando accidit, ut disjunctorum vel plura uno, vel nullum omninò verum ſit. Negatio igitur & contradictio erit, *non aut dies aut nox eſt.*

Et contradictione ſignificatur, non neceſſario alterutrum verum eſſe.

Nam ſi disjunctio abſolutè vera eſt, eſt etiam neceſſaria; partéſq; disjuncta ſunt oppoſita ſine ullo medio. De quibus vide ſuperioris libri caput de contradicentibus.

Veruntamen quamvis abſolutè vera disjunctio, neceſſaria quoq; ſit; tamen nihil neceſſe eſt partes ſeparatim neceſſarias eſſe.

Ut, *cras aut pluet aut non pluet*, disjunctio eſt neceſſaria, quia ex contradicentibus conſtat, quæ ſunt contraria ſine medio: & tamen, *cras pluet* & *cras non pluet*, utrumq; contingens axioma eſt. Sic, *homo aut bonus eſt aut non bonus*, &c.

Nam disjunctionis neceſſitas pendet è neceſſaria partium oppoſitione & disjunctione non ex earum neceſſaria veritate.

Hinc argumentum illud diſſolvitur *Chryſippi Stoici* aliorúmq; veterum, apud *Ciceronem* de Fato; quo probare ſunt conati, futura omnia eſſe neceſſaria & quaſi fatalia, eò quòd neceſſe ſit ea aut vera eſſe aut falſa. Disjunctio quidem, ut diximus, neceſſaria eſt; pars tamen disjunctionis alterutra talis erit, qualis cauſa ejus eſt; ſive neceſſaria, ſive contingens, i. e. vel libera, vel fortuita. Atq;

Atq; hæc de neceſſaria disjunctione, cujus judicium ſcientia eſt.

Disjunctio autem ſæpe eſt ex conditione.

Ut ſi quæratur utrum Cleon venerit an Socrates, quia ita pactum ſit alterutrum tantum venturum eſſe.

Itaque ſi disjunctio ſit contingens* (contingens autem eſt, ſi partes medium habent) *non eſt abſolute vera, ſed tantum opinabilis.

Qualis eſt frequenter in hominum uſu. *Ut Cæſar* ad matrem: *hodie me aut pontificem videbis, aut exulem. Ovid.* in epiſtola *Leandri.*

Aut mihi continget felix audacia ſalvo,
aut mors ſolliciti finis amoris erit.

CAP. IX.

De Syllogiſmo & ejus partibus.

ATq; ejuſmodi diſpoſitio eſt axiomatica ſive noëtica axiomatis per ſe manifeſti: ſequitur dianoëtica.

Dianoëtica eſt cùm aliud axioma ex alio deducitur.

Vox *Græca* διάνοια, mentis & rationis diſcurſum ſignificat; qui tum fit maximè cùm ſen-

ſententia alia ex alia ratiocinando deducitur.

Diſpoſitio dianoetica eſt ſyllogiſmus aut methodus.

Syllogiſmus eſt diſpoſitio dianoetica qua quæſtio cum argumento ita diſponitur, ut poſito antecedente, neceſſariò concludatur.

Eſt dianoia: eſt ergo diſcurſus mentis ac rationis quo aliud ex alio ratiocinando colligitur: eam ratiocinantis quaſi collectionem vox ipſa ſyllogiſmi ſignificat: quæ quidem collectio ſive deductio ab intellectûs humani imbecillitate profecta eſt: quæ cùm rerum veritatem & falſitatem primo intuitu perſpicere in axiomate non poteſt, ad ſyllogiſmum ſe confert, in quo de conſequentia & inconſequentia earum judicare poſſit.

Cùm itaque axioma dubium eſt, quæſtio efficitur, & ad ejus fidem tertio argumento eſt opus cum quæſtione collocato.

Quæſtionis partes vulgò termini appellantur; & antecedens quidem minor terminus, conſequens major terminus dicitur; quia antecedente latius ferè eſt conſequens. Tertium autem argumentum ab *Ariſtot. medium* & *medius terminus* dicitur. Non quo ſemper medius inter duos quæſtionis terminos in ſyllogiſmo collocetur, ſed eò quòd quaſi arbiter de conſenſu eorum inter ſe aut diſſenſu, diſceptat & judicat. Atq; hæc ſunt tria illa argumenta, ex quibus ſolis omnis ſyllogiſmus conficitur; duo ſcilicet quæſtionis, & tertium argumentum; quæ vulgò *tres termini* dicuntur. Termini autem iſti non ſemper ſimplices ſunt voces, ſed orationes nonnunquam longiuſculæ; nec ſemper caſibus rectis,

rectis, ſed obliquis interdum efferuntur.

Partes ſyllogiſmi duæ ſunt; antecedens & conſequens. Antecedens ſyllogiſmi pars eſt, in qua quæſtio cum argumento diſponitur.

Syllogiſmi antecedens: partes duas habet, propoſitionem & aſſumptionem: quæ vulgò *præmiſſæ* nominatur.

Propoſitio eſt prior pars antecedentis, qua quæſtionis ſaltem conſequens cum argumento diſponitur.

Saltem; quia nonnunquam *tota* quæſtio cum argumento in propoſitione diſponitur, ut infra patebit.

Propoſitio vulgò *major* dicitur; vel quia majorem vim habet (eſt enim argumentationis quaſi baſis & fundamentum) vel quia major terminus, i. e. conſequens quæſtionis in propoſitione collocatur.

Aſſumptio eſt ſecunda pars antecedentis, quæ aſſumitur è propoſitione.

Aſſumitur enim inde vel tertium argumentum vel tota aſſumptio, ut infra perſpicietur. Hinc itaq; argumentum tertium, ſive medius terminus, dignoſcitur, quòd bis ponitur ante concluſionem. Aſſumptio vulgò *minor propoſitio* dicitur, vel quia minorem vim obtinet, ex propoſitione videlicet deductam; vel quia minor terminus, i. e. antecedens quæſtionis, in ea ſæpe diſponi ſoleat, non ſemper, ut infra intelligemus.

Syllogiſmi autem pars conſequens eſt, quæ complectitur partes quæſtionis, eamq; concludit. Unde complexio & concluſio dicitur.

Hinc ſequitur, concluſionem & verbis & terminorum ordine, eandem planè eſſe cum propo-

ſita

ſita quæſtione oportere; alioqui ſyllogiſmi fidem claudicare, & quaſi depoſitum non reddere. Secundo hinc intelligitur illa regula, *tertium argumentum ſive medius terminus nunquam ingreditur concluſionem.* Ratio eſt, quia medium non eſt id quòd concluditur, neq; de quo quicquam; ſed id, quo adhibito, quæſtio concluditur, vel duo ejus termini inter ſe conſentire aut diſſentire judicantur. Medius itaq; terminus aut ulla pars ejus in concluſione ſi ſit, ſyllogiſmum vitioſum facit; id facillime deprehenditur, ſi non ſolum quæſtio propoſita, ſed præterea aliquid quod bis erat in præmiſſis repetitum, concluſionem intrat.

Cùm autem in omni ſyllogiſmo, ut ex ejus definitione conſtat, quæſtio cum argumento ita diſponatur, ut poſito antecedente, i. e. conceſſis præmiſſis, neceſſariò concludatur: quæ neceſſitas non conſequentis, ſed conſequentiæ, non materiæ, ſed formæ eſt. hinc intelligitur, nullam in ſyllogiſmi forma differentiam eſſe contingentis & neceſſarii, ſed ſyllogiſmum omnem neceſſariò concludere, teſte etiam *Ariſtot.* Prior. 1. 33; eámq; neceſſitatem ex legitima diſpoſitione quæſtionis cum tertio argumento, non ex neceſſaria partium in antecedente diſpoſitarum veritate pendere. Unde & illi redarguuntur, qui vulgò dividunt ſyllogiſmum in dialecticum & apodicticum, probabilem ſcilicet & demonſtrativum, ſive neceſſarium cùm & illa diſtinctio axiomatum ſit, & ſyllogiſmi conſequentia tam in contingenti, immo in falſo neceſſaria ſit, quàm in vero & neceſſario; immo ex falſis præmiſſis concluſio nunc vera nunc falſa neceſſariò ſequatur: ut, *omnis leo eſt quadrupes:*

Socrates

Socrates eſt leo; *ergo Socrates eſt quadrupes.* In quo ſimile quiddam habet ſyllogiſmus axiomati connexo, & fortaſſe originem ab eo ducit: nam ut connexum neceſſarium eſſe poteſt ex falſis partibus, modò ipſa connexio ſit vera; ut, *ſi leo eſt quadrupes, & Socrates leo, Socrates neceſſariò eſt quadrupes*; ſic ſyllogiſmus neceſſariò concludit ex veris quidem partibus nil niſi verum, ex falſis & falſum & verum, modò ipſa diſpoſitio ſit legitima.

Quòd autem *Ariſtotelici* ſyllogiſmum dividunt in verum & falſum ſive apparentem; verum, cujus materia vera eſt, in dialecticum ſive probabilem, cujus materia contingens eſt, & apodicticum ſive demonſtrativum ac neceſſarium, eúmq; vel perfectum, quæ vocatur διότι ſive à priori, quo accidens de ſubjecto per cauſam vel efficientem vel finalem poſitam quidem affirmatur, remotam verò negatur; & in imperfectum quæ vocatur τοῦ ὅτι ſive à poſteriori, quo accidens de ſubjecto per effectum probatur, hæc quidem diviſio, qualiſcunq; eſt, cùm axiomatis propria ſit, & vel ad formam ſyllogiſmi ut in dialectico & apodictico, vel omninò ad artem, ut in falſo ſive ſophiſtico nihil pertineat, melius rejicitur.

Appen-

Appendix de paralogiſmis qui hac generali doctrina ſyllogiſmi redarguuntur.

ATq; hæc ſyllogiſmi doctrina generalis fuit. Et rectum quidem index eſt ſui & obliqui, & veritatis doctrina rectè tradita, errorem omnem ipſa per ſe indicat atq; etiam redarguit. Verùm cùm non ſit ea cujuſq; hominis perſpicacia aut ingenii felicitas, ut vel omnes technas adverſarii animadvertere ex ipſis regulis, vel omnes artis regulas memoria tenere ſemper queat, alienum non erit de præcipuis captionibus quæ committere in hanc generalem ſyllogiſmi doctrinam ſolent, ſeorſim hîc aliquid monere.

Cùm itaq; ſyllogiſmi doctrina generali doceamur, tria duntaxat argumenta ſive tres terminos in ſyllogiſmo diſponi oportere, hinc facilè perſpicuum eſt, peccare omnem ſyllogiſmum in hanc doctrinam generalem, in quo termini vel plures ternis diſponantur, vel pauciores: termini autem non tam ſunt verba, quàm verborum ſenſus & ſignificationes.

Peccatur autem terminis pluribus, vel apertius vel tectius. Apertius, (ut puerilia de accentu, figurâ dictionis, plurium, quæ dicitur interrogationum, & ſimilia omittam) cùm tres termini diſtinctè numerantur in propoſitione: ut, *quia eſt bonus & dialecticus, is eſt bonus dialecticus; Cleanthes eſt bonus & dialecticus; ergo,*

eſt

eſt bonus dialecticus. Hæc fallacia *compoſitionis* dicitur; quia diviſa male componit. Contra; *qui eſt bonus dialecticus, is eſt bonus & dialecticus; Cleanthes* &c. Hæc fallacia eſt *diviſionis*; quia compoſita male dividit; vel quia compoſita proponit, diviſa concludit. Idem committitur etiam ſine conjunctione: ut, *bonus citharœdus eſt bonus; Nero eſt bonus citharœdus; ergo, bonus.* *bonus* duplici ſignificatione cum *citharœdo* diſponitur, in propoſitione; quatuor ergo termini. Sic etiam cùm non iiſdem verbis aliud planè proponitur, aliud aſſumitur: ut, *dextera Dei eſt ubiq; ; humanitas Chriſti ſedet ad dextram Dei; ergo, humanitas Chriſti eſt ubiq;.*

Tertius verò peccatur, vel *homonymia*, vel *amphibolia.*

Homonymia ſive æquivocatio eſt, primò, cùm ſimplicis vocis ſeu termini unius, ſignificatio duplex ponitur: ut, *leo eſt beſtia; leo eſt Papa; ergo, Papa eſt beſtia.* Secundò, cùm argumentum in una parte propriè, in altera tropicè ponitur; vel in una parte pro reipſa, in altera pro artificiali aliqua notione rei. Hujuſmodi ſunt artium vocabula: ut, *potens eſt participium; rex eſt potens; ergo, rex eſt participium. Animal eſt genus; homo eſt animal; ergo, homo eſt genus.*

Amphibolia ſive ambiguitas vel in ſyntaxi eſt, vel in ipſa re. In ſyntaxi; ut, *pecunia quæ eſt Cæſaris, poſſidetur à Cæſare; hæc pecunia eſt Cæſaris; ergo, poſſidetur à Cæſare.* Ambiguitas in ipſa re, quæ & *prava expoſitio* vocatur, fit, cùm affectio rei non eadem aſſumitur quæ proponitur; mutata autem affectione, mutatur argumentum; ut, *quas carnes emiſti, comediſti; crudas emiſti; ergo, crudas comediſti.* Hic propoſitio & de carnibus

carnibus & de ſubſtantia carnium loquitur; aſſumptio, de qualitate carum: dicendum ergo erat, *quales carnes emiſti*, &c. Eadem eſt fallacia cum id quod in *abſtracto*, quod aiunt, proponitur, in *concreto* aſſumitur: ut, *candidum eſt diſgregativum viſus*; *paries eſt candidus*; *ergo*, *paries eſt diſgregativum viſus*. Etiam cùm in ipſa copula quartus terminus latet: ut, *fortitudo non eſt clementia*; *principis eſt fortitudo*; *ergo*, *principis non eſt clementia*. Hîc verbum *eſt* in majore *eſſe*, in minore *habere* ſignificat; caſúmq; mutationem rectorum in obliquos inducit; qui quatuor eſſe terminos declarant. *Nullus puer diu vixit*; *Neſtor fuit puer*; *ergo*, *Neſtor non diu vixit*. Hîc major de eo qui eſt, minor de eo qui fuit puer loquitur; qui duo termini ſunt. Quatuor deniq; ſunt termini cùm plus eſt in concluſione quàm in præmiſſis.

Pauciores autem termini ſunt ternis, cùm tertium argumentum deeſt. Hoc fit quoties vel idem ſenſu vel æque obſcurum pro argumento ſumitur; (idem enim non eſt tertium; æque obſcurum non eſt argumentum) quæ *petitio principii*, vel, ejus quod erat in principio nominatur; quia poſtulatur ipſa quæſtio ut gratis, i.e. ſine argumento concedatur: ut, *enſis eſt acutus*; *gladius eſt enſis*; *ergo*, *gladius eſt acutus*. Vel, *quod omnis homo eſt, id ſinguli homines ſunt*; *omnis homo eſt juſtus*; *ergo*, *ſinguli homines ſunt juſti*. Huc refer jactatum illud, Quæ non amiſiſti habes, cornua non amiſiſti, ergo cornua habes. Habere & amittere privantia ſunt & quidem ſine medio quatenus talia, ergo non amittere & habere ſunt idem, nullus itaq; hic eſt medius terminus, ſed perinde ac ſi dice-

diceres; Quæ habes, habes, cornua habes, ergo habes. Hujus generis eſt, cùm tertium argumentum non integrum è propoſitione aſſumitur: ut, *omnes apoſtoli ſunt duodecim; Petrus & Joannes ſunt apoſtoli; ergo, Petrus ut Joannes ſunt duodecim.* Hîc *omnes* collectivè ſumptum, pars eſt tertii argumenti, quod totum erat in aſſumptione aſſumendum. Ad hoc ſophiſma referendæ ſunt deniq; omnes converſiones enuntiationum; quoties rem dubiam non argumento ſive medio termino, ſed converſione ſola probare contendunt: de qua ſuprà monuimus. Atq; his ferè modis in formam ſyllogiſmi generalem peccatur.

Materia ſyllogiſmi vitioſa eſt, quoties antecedentis pars vel altera vel utraq; eſt falſa: id fit tot modis, quot ſunt argumentorum genera. Quorum cùm veritas tum falſitas quanquam in axiomate judicatur, propterea tamen quòd argumenta ipſa in ſyllogiſmo diſponuntur, qui modi præcipuè nominantur à Dialecticis vel materia ſola, vel partim materia, partim forma vitioſi, eos hîc breviter attingemus.

Primus eſt materiæ ſolius: diciturq; *non cauſa ut cauſa.* Cauſæ autem nomen hîc uſurpatur pro quovis argumento, etiam non effecti ut effecti, non ſubjecti ut ſubjecti, & ſic deinceps. Hanc captionem ſingulorum argumentorum definitiones facile refellunt.

Secundus eſt quæ vocatur fallacia *accidentis*, ſive, quòd idem eſt, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter: vel contrà, à dicto ſimpliciter ad dictum ſecundum quid; quoties id quod adjuncti eſt, ſubjecto attribuitur; aut contrà quod ſubjecti, adjuncto: ut, *quæ non reſtituenda ſunt domino furioſo, non reſtituenda ſunt domino;*

arma

arma non reſtituenda ſunt domino furioſo; *ergo, non domino*: vel contra: *quæ reſtituenda ſunt domino, etiam domino furioſo*; *arma domino*; *ergo, domino furioſo*. In his propoſitio ſemper falſa eſt.

Tertius eſt *ignoratio elenchi*; (*elenchus* autem eſt redargutio quælibet ſive vera ſive falſa) cùm leges oppoſitionis non obſervantur eidem numero, ſecundùm idem, ad idem, & eodem tempore: ut, *cæci vident*; *qui carent viſu, ſunt cæci*; *ergo, qui carent viſu, vident*. Propoſitio diſtinguenda eſt; nempe, qui fuerunt cæci, nunc vident. *Sic*; *is qui non videt, cæcus eſt*; *dormiens non videt*; *eſt ergo cæcus*. Ad idem non eſt: propoſitio enim de potentia, aſſumptio de actu videndi loquitur; vel quatuor ſunt termini, & prava expoſitio dici poteſt. Aliis ignoratio elenchi eſt, cùm vel planè mutatur & torquetur ſtatus controverſiæ, vel concluſio adverſarii non directè opponitur noſtræ theſi ſecundùm canones legitimæ oppoſitionis.

Quartus eſt fallacia *conſequentis*, ſive comparatorum, quæ è contrariis quidem ſunt orta, ſed parium collatione tractata, cùm diſputatur, contraria eſſe contrariorum conſequentia: quam regulam eſſe fallacem, l. 1. c. 18. copioſè oſtenditur: ut, *quæ eidem æqualia, inter ſe æqualia*; *ergo, quæ eidem ſunt inæqualia, inter ſe ſunt inæqualia*. Ut, 2. et 2. ſunt inæquales ad 5; ergo ſunt inter ſe inæquales. Duo latera quadrati ſymmetra non ſunt diagonio; ergo non ſunt inter ſe.

CAP.

CAP. X.

De Syllogiſmo ſimplici contracto.

SYllogiſmus eſt ſimplex aut compoſitus.

Simplex, ubi pars conſequens quæſtionis diſponitur in propoſitione, pars antecedens in aſſumptione.

Ut ſyllogiſmi forma generalis erat diſpoſitio quæſtionis cum argumento, ita ſpecialis quæq; diſpoſitio quæſtionis cum argumento cujuſq; ſpeciei forma eſt. Ex. gr. *homo eſt animal: Socrates eſt homo; ergo Socrates eſt animal.* Hinc facile perſpicitur, ſi quæſtionis terminus major non diſponatur in propoſitione majore, minor in minore, ſyllogiſmum non eſſe legitimum. Quod ſi aliquando uſu venit, ut antecedens quæſtionis in propoſitione & conſequens in aſſumptione diſponi videatur, intelligere debemus ſyllogiſmi partes inverti: ut, *Socrates eſt homo: homo eſt animal; ergo Socrates eſt animal.*

Sequitur jam ſyllogiſmi ſimplicis diſtinctio in adjunctos modos, qui ex partium, i. e. axiomatum affectione oriuntur.

Syllogiſmus ſimplex eſt affirmatus è partib. omnib. affirmatis. Negatus ex negata antecedentis parte altera cum complexione. Non ex omnib. negatis, ut affirmatus ex omnibus affirmatis; niſi enim argumentum tertium cum altera parte quæſtonis conſentiat, nihil probat.

Ut autem ſyllogiſmorum tota ratio intelligatur (quod hoc loco fieri commodiſſimè poſſe arbitror) ſciendum eſt eam duab. præcipuè legibus fundari; altera parium, altera generis ex loco petita. Ex parium loco; *quæ conveniunt in uno aliquo tertio, conveniunt inter ſe; & contrà, quæ non in uno tertio, non inter ſe.* Ex loco generis; *quod generi generaliter attribuitur, id omnib. etiam attribuitur ſpeciebus quæ ſub eo genere continentur.* Hæc regula vocatur in ſcholis, *dictum de omni & nullo.* Illa à Geometris primùm ſenſu præeunte facilius inventa eſt; & præcipitur *Ariſtot.* 1. Prior. c. 1. Ut enim illic norma, *ſi duab. lineis æque conveniat, eas lineas demonſtrat convenire inter ſe, ſive eſſe æquales*; eodem planè modo medius terminus ſi duob. concluſionis terminis conveniat, velut norma demonſtrat, convenire duos illos inter ſe; & contrà. Itaq; ſi quæſtio affirmanda eſt, quærendum eſt per omnes inventiones locos argumentum quod utriq; parti quæſtionis conveniat: ſi neganda eſt, quærendum quod uni parti conveniat, ab altera diſſentiat; nam ſi ab utraq; parte diſſentit, tertium argumentum eſſe non poterit, nihil. n. probabit. Ex. gr. quæritur *an Socrates ſit animal*? Si affirmanda eſt hæc quæſtio, ad illa duo argumenta quæ in quæſtione ſunt, *Socrates* & *animal*, quærendum aliquod tertium argumentum eſt, quod cum utraq; parte quæſtionis conſentiat. Ejuſmodi autem eſt *homo*: nam *homo* convenit cum *animali*, ut ſpecies cum ſuo genere; cum *Socrate*, ut genus cum ſua ſpecie; ergo *Socrates* & *animal* conveniunt inter ſe; adeóq *Socrates eſt animal.* Sin neganda eſt quæſtio, ut, *Socrates non eſt beſtia*, quærendum eſt

eſt argumentum tertium, quod ab altera tantùm parte diſſentiat. Hujuſmodi autem eſt *homo: homo* n. non eſt *beſtia*, at *Socrates* eſt *homo*; *ergo Socrates non eſt beſtia*. Sin medius cum neutro quæſtionis termino conveniat, neutrius norma eſſe poteſt; neq; oſtendit, inter ſe conveniant, nécne; neq; *de omni* dicit neq; *de nullo*; adéoq; nec probat quicquam nec refellit. Unde illa regula; *ex utraq; præmiſſa negata nihil concluditur*; *Ariſtot.* 1. prior. c. 24. ut, *nullus lapis eſt animal: nullus homo eſt lapis; nullus igitur homo eſt animal.* Excipitur tamen ab hac regula, ſi medius terminus ſit negatus, vel duplex negatio ſit in majore: ut, *quod non ſentit, non eſt animal: planta non ſentit; ergo planta non eſt animal.* Hîc enim major, quæ videtur eſſe negata, æquipollet affirmatæ; eadémq; eſt acſi diceret, *omne quod ſentit, eſt animal*: negationéſq; iſtæ topicæ potius & infinitæ, quàm axiomaticæ ſunt, partiúmq; negationes non totius axiomatis, hoc potius modo enuntiandi, *quod eſt non ſentiens, eſt non animal*: & hoc affirmatum planè axioma eſt. Sed hac de re plura dicemus infra cap. 12. ad ſecundam ſpeciem explicati. Cur autem complexio, negata antecedentis parte altera, negata quoq; eſſe debet, ratio eſt, trita illa regula, *concluſio ſequitur partem dibiliorem*: negatúmq; debilius eſt affirmato, particulare generali, contingens neceſſario. Regulæ autem ratio eſt, quia concluſio eſt præmiſſarum quaſi effectum: nullum autem effectum eſt toto genere dignius aut fortius ſua cauſa. Fallit ergo hic paralogiſmus: *qui non differt à bruto, differt à Sophroniſci filio: Socrates non differt à Sophroniſci filio; ergo non à bruto.* Hæc concluſio non ſe-

quitur, uti debuit, aſſumptionem negatum, ſed propoſitionem affirmatam: & enim *non differt à bruto* non propoſitionis totius, ſed antecedentis duntaxat ejus eſt negatio: idémq; valet, acſi affirmatum ſic eſſet; *qui idem eſt cum bruto.* Sequitur autem concluſio ſive conſequens partem antecedentis negatam non affirmatam, quia ſi partes concluſionis non conſentiunt in argumento tertio, non conſentiunt inter ſe: ſequitur partem ſpecialem, non generalem, quia genus concludit ſpeciem, non ſpecies genus; juxta illud ſuperius dictum *de omni & nullo.*

Syllogiſmus ſimplex (nimirum qui ex ſimplicibus axiomatis conſtat) eſt vel generalis, vel ſpecialis, vel proprius.

Generalis è propoſitione & aſſumptione generalibus.

Non ex generali etiam concluſione, ut patebit infra.

Specialis eſt ex altera tantum generali.

Hæc enim regula firmiſſima quoque eſt, *ex utraque præmiſſa particulari nihil concluditur.* Exigit enim dictum *de omni & nullo* partem antecedentis unam ſaltem generalem: nec non in duabus particularibus quatuor ſunt termini: cùm enim individua, quæ vocant, *vaga*, particulares propoſitiones faciunt, fit ut de alio ſubjecto major, de alio minor ferè loquatur: ut, *quoddam animal eſt homo: quoddam animal eſt brutum; ergo quoddam brutum eſt homo. Quidam ſunt divites: quidam ſunt docti; ergo quidam divites.*

Proprius eſt ex utraque propria.

Cur

Cur autem ex utraque propria cùm non ex utraque particulari, quia nempe hæc certa ſunt & de eodem dicta, illa vaga, *ut ſuprà.*

Hinc liquet, cur ut axioma, ita ſyllogiſmus ſpecialis in particularem & proprium dividi non potuerit, cùm ſyllogiſmus proprius non ſit ſpecies ſyllogiſmi ſpecialis. Quare autem partes omnes non ſint propriæ, i. e. axiomata propria, infra etiam apparebit. Et ſyllogiſmus quidem proprius, etſi ab *Ariſtotele* neglectus, ab aliis rejectus ſit, uſum tamen frequentiſſimum habet.

Simplex ſyllogiſmus eſt contractus partibus, vel explicatus.

Ariſtoteles in tres figuras dividit ſyllogiſmum; primam, ſecundam, & tertiam. Verùm hanc *Rami* dichotomiam eſſe commodiorem & naturæ ordini aptius reſpondere, res ipſa demonſtrabit.

Contractus ſyllogiſmus eſt, cùm exemplum pro argumento ita ſubjicitur particulari quæſtioni, ut utramq; ejus partem antecedere & aſſumptione affirmatum eſſe intelligatur.

Exempli gratia: *quædam confidentia eſt virtus, ut conſtantia. Quædam confidentia non eſt virtus, ut audacia.*

In his, ut cernimus, primò, quæſtio particularis duntaxat proponitur; generale enim, ut inquit *Ariſtot.* pr. 1 6. & 2. 7. in hac ſpecie, quæ tertia nimirum *Ariſt.* figura eſt, concludere non licet: addo etiam, neq; proprium; quæ ratio eſt, cur ſyllogiſmus generalis non ex omnibus

generalibus & proprium non ex omnibus propriis definitur, cùm in hac ſpecie conſequens ſive concluſio debeat ſemper eſſe particularis, etiamſi utraq; pars antecedentis generalis aut propria fuerit: unde ſequitur, particulares duntaxat quæſtionis in hac ſpecie concludi. Deinde exemplum ſpeciale pro argumento ſubjicitur ſive ſubjungitur, ut *conſtantia*.

Hujus autem ſyllogiſmi diſpoſitio ſpecialis hæc eſſe intelligitur, ſi contractum explicamus (tametſi nunquam ferè niſi contractus in uſu occurrit) ut exemplum ſive argumentum tertium, primò utramq; partem quæſtionis in præmiſſis, quod aiunt, antecedat, ſive præmiſſæ utriuſq; ſubjectum ſit.

Hic autem argumentum ſive exemplum utramq; partem quæſtionis antecedere intelligitur, quia quæſtionis pars utraq; argumento ſive exemplo attribuitur, i. e. de eo vel affirmatur vel negatur; perinde quaſi explicatè diceretur, *conſtantiam eſſe virtutem, & eſſe confidentiam; ergo quandam confidentiam eſſe virtutem.* Item, *audaciam non eſſe virtutem, & tamen eſſe confidentiam; ideóq; quandam confidentiam non eſſe virtutem.* Exemplum ergo ſive argumentnm tertium in contracto, etſi quæſtioni ſubjicitur, tamen ſi contractum explicas, & propoſitionis & aſſumptionis antecedens ſive ſubjectum eſſe reperitur. Eſt autem contractus enthymematis quædam ſpecies, quæ, cùm explicatur, in peculiarem quandam ſyllogiſmi formam reſolvitur, ideóq; erat ſpecialiter docenda. Secundò, poſtulat hujus ſyllogiſmi diſpoſitio, ut aſſumptio ſemper affirmetur. Cùm enim tertium argumentum ſpeciale exemplum ſit, adeóq; ſpecies antecedentis ſive minoris termini

termini quæſtionis qui in aſſumptione ſemper diſponitur, atq; ita antecedens ſit tertii argumenti genus; neceſſe eſt, genus de ſpecie ſemper affirmari.

Atque iſta expoſitio quæſtionis per exemplum quod ſubjicitur, principium ſyllogiſmi partibus explicati ab Ariſtot. 1. pr. 6, &c. *efficitur, tanquam per ſe pleno ſyllogiſmi judicio clarior & illuſtrior.*

Prior ergo eſt ordine ſyllogiſmus contractus explicato, cùm quia clarior, tum quia ſimplicior: eſt autem ita clarus, ut mens eum, ſicuti eſt contractus, antè percipiat, quàm partibus explicari poſſit; idéoq; uſus diſſerendi contracta hac forma contentus, formam explicatum rariſſime ſolet adhibere. Claritas autem ejus eximia vel hinc perſpicitur; quòd cùm duo duntaxat hujus ſpeciei ſint ſophiſmata, eorum inanitatem contracta hujus ſyllogiſmi forma facilius detegit quàm explicata, *ut infra oſtendetur.*

Ad tollendum itaq; dubitationem, non hìc ſupplendæ ſyllogiſmi partes, ut in enthymemate, ſed contrahendæ; contractum quippe explicato hìc eſt explicatius, & ab judicio ſyllogiſmi ad axiomatis clarius judicium hìc eſt quaſi provocandum & regrediendum.

Quod ad modos attinet hujus ſpeciei, ſi contractam tantummodo formam ſpectamus, pluribus non eſt opus quàm duobus; uno affirmato, altero negato: quia non refert, utrum exemplum ſubalterna ſit ſpecies an ſpecialiſſima. Sin explicatam hanc ſpeciem ſpectamus, plures habet modos quàm ſpecies reliquæ: quatuor autem ſunt affirmati, totidem negati; quorum duo ſunt generales, quatuor ſpeciales, duo proprii: quatuor

quatuor autem ſunt in hac ſpecie ſpeciales modi, cùm in reliquis bini tantum ſint; quia in hac ſpecie propoſitio poteſt eſſe vel generalis vel particularis, in reliquis verò nunquam particularis eſt. Exempla hæc ſunt.

Primus modus eſt affirmatus generalis: ut, *conſtantia eſt virtus: conſtantia eſt confidentia; ergo quædam confidentia eſt virtus.*

Secundus eſt negatus generalis: ut, *audacia non eſt virtus: audacia eſt confidentia; ergo quædam confidentia non eſt virtus.*

Affirmatus ſpecialis duplex eſt; tertius & quartus. Tertius, cujus propoſitio eſt particularis: ut, *quidam ſapiens eſt dives: omnis ſapiens eſt laudabilis; ergo quidam laudabilis eſt dives.*

Quartus, cujus propoſitio eſt generalis: ut, *omnis ſapiens eſt laudabilis, quidam ſapiens eſt pauper; ergo quidam pauper eſt laudabilis.*

Negatus item ſpecialis eſt duplex; quintus & ſextus. Quintus, cujus propoſitio eſt particularis: ut, *quidam ſtultus non eſt fortunatus: omnis ſtultus eſt contemptus; ergo quidam contemptus non eſt fortunatus.*

Sextus, cujus propoſitio eſt generalis: ut, *ſtultus non eſt beatus: quidam ſtultus eſt fortunatus; ergo quidam fortunatus non eſt beatus.*

Reliqui duo proprii ſunt, cùm exemplum eſt ſpecies ſpecialiſſima ſive individuum. Affirmatus eſt, *Socrates eſt Philoſophus: Socrates eſt homo; ergo quidam homo eſt Philoſophus.* Negatus eſt, *Therſites non eſt Philoſophus: Therſites eſt homo; ergo quidam homo non eſt Philoſophus.*

Contracti ſyllogiſmi duo vitia ſive ſophiſmata ſunt, quæ definitione precaventur. Unum, ſi quæſtio

quæſtio ſive concluſio particularis non ſit: ut, *omnis homo eſt rationalis: omnis homo eſt animal; ergo omne animal eſt rationale*, ratio eſt, quia id quod non generaliter attribuitur in aſſumptione (non enim omne animal eſt homo) non poteſt eſſe generale ſubjectum concluſionis. Alterum eſt, cùm aſſumptio eſt negata: ut, *homo eſt animal: homo non eſt beſtia; ergo beſtia non eſt animal.* Quæ duo ſophiſmata in contracta hujus ſyllogiſmi forma, facilius, ut ſupràdixi, deteguntur, & primo ſtatim intuitu ridentur: ut, *omne animal eſt rationale, ut homo: quædam beſtia non eſt animal, ut homo.*

CAP. XI.

De Prima ſpecie ſyllogiſmi ſimplicis explicati.

SYllogiſmus explicatus præter ipſum nomen aliam definitionem non deſiderat. Dicitur *explicatus*, non quod ſemper omnibus occurrat partibus explicatus, ſic enim vix milleſimus quiſq; ſyllogiſmus occurrit, ſed quod partes non modo in forma integra, verùm etiam in enthymemate ſemper diſtinctas habet.

In ſyllogiſmo explicato propoſitio eſt generalis aut propria; & concluſio ſimilis antecedenti aut parti debiliori.

Similis, nempe & qualitate & quantitate: *antecedenti*, utriq; ſcilicet ejus parti, propoſitioni

& aſſumptioni, ſi ipſi inter ſe ſimiles ſunt, ſive affirmatæ ſive generales ſive propriæ; ſin diſſimiles, parti debiliori, ut ſuprà.

Syllogiſmi explicati ſpecies duæ ſunt. Prima, ubi argumentum ſemper ſequitur, negatum in altera parte.

Hæc prima ſpecies explicati, *figura ſecunda* ab *Ariſtotele* dicitur. Prior autem hæc ſpecies efficitur, quia diſpoſitio ejus eſt ſimplicior, ut ex altera ſpecie collata comperiemus. Sequitur autem ſemper argumentum partem utramq; quæſtionis, conſequentem in propoſitione, antecedentem in aſſumptione: unde ab *Ariſtot.* pr. 1. 5. *prædicatum de ambabus* dicitur. Negatum autem dicitur argumentum in altera parte, quia pars altera, vel propoſitio nempe vel aſſumptio ſemper eſt negata. Unde cùm negata etiam concluſio ſemper neceſſariò ſit, ſequitur, hujus ſpeciei modos omnes negatos eſſe, & negatas duntaxat quæſtiones hac ſpecie concludi, quæ omnis in refutationibus eſt poſita.

Modi hujus ſyllogiſmi ſex ſunt; & omnes quidem, ut diximus, negati; duo generales, duo ſpeciales, duo proprii.

Generalis primus, cujus propoſitio negatur: *Turbatus non benè utitur ratione: ſapiens bene utitur ratione; ſapiens igitur non eſt turbatus.* Hoc exemplum in ſua crypſi ſic apud *Ciceronem* eſt 3 *Tuſcul.* *Quemadmodum oculus conturbatus non eſt probè affectus ad ſuum munus fungendum, & reliquæ partes totúmq; corpus à ſtatu cùm eſt motum, deeſt officio ſuo ac muneri; ſic conturbatus animus non eſt probè affectus ad exequendum munus ſuum.*

ſuum. Munus autem animi eſt ratione uti: & ſapientis animus ita ſemper affectus eſt, ut ratione optimè utatur; nunquam igitur eſt perturbatus. Crypſis hîc unica redundantia eſt: nam ordo partium rectus eſt, nec ulla pars deeſt: proſyllogiſmus unus eſt propoſitionis; illuſtratur enim propoſitio ſimilitudine plena, cujus redditio eſt ipſius propoſitionis ſententia.

Generalis ſecundus, cujus aſſumptio negatur *res mortalis eſt compoſita: animus non eſt compoſitus; animus igitur non eſt mortalis.* Hîc ſyllogiſmus crypſi involutus eſt apud *Cic.* 1. *Tuſcul.* quo is judicat animum immortalem eſſe. *In animi autem cognitione*, inquit, *dubitare non poſſumus, niſi fortè in phyſicis plumbei ſumus, quin nihil ſit animis admixtum, nihil concretum, nihil coagmentatum, nihil duplex. Quod cùm ita ſit, certè nec ſecerni, nec dividi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt; nec interire igitur: eſt enim interitus quaſi diſceſſus & ſecretio ac diremptus earum partium quæ ante interitum junctione aliqua tenebantur.* In hoc exemplo partium ordo invertitur: nam poſtremo in loco propoſitionis ſententia ponitur, interitum eſſe ſcilicet rerum compoſitarum: aſſumptio occurrit prima, *in animi autem cognitione* &c. Et ornatur ſynonymis: concluſio media eſt atque á cauſa illuſtratur, *ergo nec ſecerni &c, nec interire igitur.*

Specialis primus eſt, cujus propoſitio negatur: *lividus non eſt magnanimus: Maximus igitur non eſt lividus.* Hoc judicio *Ovidius* 3. de *pont. eleg.* 3. concludit.

Livor, iners vitium, mores non exit in altos;
Utq; latens ima vipera ſerpit humo.
Mens tua ſublimis ſupra genus eminet ipſum,
Grandius ingenio nec tibi nomen ineſt.
Ergo, alii noceant, miſeris, optentq; timeri,
tinctáq; mordaci ſpicula felle gerant.
At tua ſupplicibus domus eſt aſſueta juvandis;
in quorum numero me precor eſſe velis.

Hujus etiam exempli crypſis redundantia ſola eſt: propoſitio ſuos habet proſyllogiſmos, & livor pro livido ponitur, adjunctum pro ſubjecto; & illuſtratur à contrario abjecto; iſq; à ſimili, *vipera*: aſſumptio, i. e. *Maximi* magnanimitas, illuſtratur partim à minori totius generis magnanimitate, partim à notatione nominis ejus, i. e. *Maximi*; cujus parem eſſe animi magnitudinem demonſtrat: concluſio negat *Maximum* eſſe lividum, partim quia diſſimilis ſit lividorum, quos deſcribit ab effectis, *ergo alii noceant* &c; partim, quia ipſe faciat quæ magnanimus conſuevit, qui diſparatus à livido eſt; *at tua ſupplicibus* &c.

Specialis ſecundus eſt, cujus aſſumptio negatur: *Saltator eſt luxurioſus: Muræna non eſt luxurioſus; Muræna igitur non eſt ſaltator.* Cic. pro *Muræn. Nemo enim ferè ſaltat ſobrius, niſi fortè inſanit: neq; in ſolitudine neq; in convivio moderato atq; honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. Tu mihi arripis id quod neceſſe eſt omnium vitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa quibus remotis, hoc vitium omnino eſſe non poteſt: nullum turpe convivium, non amor, non comeſſatio, non libido, non ſumptus oſtenditur: & cùm*

ea

ea non reperiantur quæ voluptatis nomen habent quæq; vitioſa ſunt, in quo ipſam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxuriæ reperturum putas? Hujus etiam ſyllogiſmi partes proſyllogiſmis exornantur. Propoſitionis ſententia his verbis continetur, *intempeſtivi convivii* &c: quam proſyllogiſmus præcedens illuſtrat à contrariis, *nemo ferè ſaltat ſobrius* &c. aſſumptio per partes explicatur, *nullum turpe convivium*, &c; & à minoribus quibuſdam illuſtratur: cujus etiam proſyllogiſmus præcedit, reprehenſio nempe *Catonis*, quòd poſtularet conſequens, non probato antecedente. poſtremo loco ponitur concluſio, quæ negat *Murænam* eſſe ſaltatorem, repetendo quædam quæ in aſſumptione præceſſerant; & interrogatione fortius negando.

Hoc judicii modo *Ovidius* 1. Triſt. *eleg.* 1, tripliciter concludit, dum carminum ſuorum excuſationem exponit:

Carmina proveniunt animo deducta ſereno;
nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.
Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.
Carminib⁹ metus omnis abeſt; ego perditus enſem
hæſurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoq; quæ facio, judex mirabitur æquus;
ſcriptáq; cum venia qualiacunq; leget.

Tres hic ſyllogiſmi ſunt qui in unum ſic reduci poſſunt: *ut quis poſſit carmina bona ſcribere, oportet is lætus ſit, otioſus, ſecurus: ego nec lætus ſum, nec otioſus, nec ſecurus; ergo bona carmina non ſcribo.* Pro aſſumptionibus proſyllogiſmi à diſſentaneis & impedientibus cauſis ponuntur. De-

Deinde concluſio ſequitur, non ipſa quidem ſed ejus conſectarium; mirum eſſe ſi bona ſunt; ſed potius cum venia eſſe legenda, quia non ſunt bona.

Proprius primus eſt, cujus propoſitio negatur: ut, *Ageſilaus non eſt pictus ab Apelle: Alexander eſt pictus ab Apelle; Alexander igitur non eſt Ageſilaus.*

Proprius ſecundus eſt, cujus aſſumptio negatur: ut, *Cæſar oppreſſit patriam: Tullius non oppreſſit patriam; ergo Tullius non eſt Cæſar.*

Sophiſmata hîc duo ſunt; quorum unum utriq; explicati ſpeciei commune eſt, alterum primæ ſpeciei proprium. Commune eſt, cùm propoſitio eſt particularis; quæ ex communi explicatorum regula generalis aut propria eſſe debuit.

Sophiſma primæ ſpeciei proprium eſt, cùm argumentum tertium in altera parte antecedentis non negatur, ut definitiò primæ ſpeciei præcipit: unde illud vulgò dictum, Ex duabus affirmatis in ſecunda figura, nihil concluditur. Excipiendum tamen eſt, ſi propoſitio fortè axioma reciprocum ſit: ut, *homo eſt animal rationale: Socrates eſt animal rationale; ergo Socrates eſt homo.* Verùm hîc potius inverſio partium propoſitionis intelligenda eſt; *animal rationale eſt homo*: atq; ita ad ſequentem ſpeciem ſyllogiſmi referetur.

CAP.

CAP. XII.

De Secunda ſpecie Syllogiſmi ſimplicis explicati.

SEcunda ſpecies explicati ſyllogiſmi eſt, quando argumentum antecedit in propoſitione, ſequitur affirmatum in aſſumptione.

Hæc ſpecies ab *Ariſtotele*, *prima figura* dicitur; ſed naturæ ordine eſt poſtrema. Cùm enim in reliquis ſpeciebus diſpoſitio quæſtionis cum argumento tertio ſimplex & uniuſmodi ſit, in hac ſpecie duplex eſt; in propoſitione enim argumentum antecedit quæſtionis conſequentem, utpote ſpecialius; in aſſumptione ſequitur quæſtionis antecedentem, utpote generalius; unde fortè medius terminus in hac ſolùm figura propriè dicitur. Quòd autem propoſitio nunquam particularis, concluſio ſemper antecedenti ſimilis aut parti debiliori eſt, id habet commune cum explicata ſpecie priore; hoc etiam cum contracta, affirmatum eſſe in aſſumptione; niſi in contracta, quæſtionis antecedens ut generalius de argumento; in hac, argumentum de antecedente quæſtionis affirmatur.

Hæc maxime figura fundatur dicto illo *de omni* & *nullo:* antecedens enim ſive ſubjectum propoſitionis continet genus, adeoq; eſt ſemper generalis, ſubjectum aſſumptionis continet ſpeciem

ciem quæ de illo genere affirmatur. Aſſumptio itaq; ſemper eſſe debet affirmata. Ex quo ſequitur, quicquid de genere in propoſitione dicitur, id de eo quod in aſſumptione ſpecies eſſe illius generis affirmatur, in concluſione rectiſſimè concludi. Quòd ſi genus illud ſubjectum ſcil. propoſitionis termino infinito negante, ſeu topicè contradictorio exprimitur, non negata continuò cenſenda erit aſſumptio, quamvis eſſe videatur; aſſumit n. tantummodo genus ex propoſitione termino illo topicè duntaxat contradictorio expreſſum, ipſa nihil axiomaticè negat: ut, *quiſquis non credit, damnatur: aliquis Judæus non credit; ergo aliquis Judæus damnatur.* Hic propoſitionis ſubjectum eſt genus *quiſquis non credit, i. e.* omnis non credens ſive infidelis: *Judæus* eſt ex numero ſive ſpecie non credentium, id quod aſſumptio non negat, ſed affirmat æquè acſi ſic diceret, *aliquis Judæus eſt non credens.*

Ex hac autem affirmatione ſequitur, nullum argumentum ab antecedente quæſtionis diſſentaneum, in hac ſecunda ſpecie locum habere. De cætero, hæc ſpecies neq; ad particulares quæſtiones, ut contracta, neq; ad negatas, ut prior ſpecies explicati, reſtringitur; ſed ad omnia quæſtionum genera concludenda rectè adhibetur.

Reſtant hujus ſpeciei modis; qui quanquam partim affirmati ſunt partim negati, plures tamen non ſunt quàm in altera ſpecie, ubi omnes erant ſolùm negati. Æqualitatis ratio eſt quòd aſſumptionis affirmatio, & ſolius inde propoſitionis negatio negatorum numerum minuit. Modi igitur hujus ſpeciei ſex itidem ſunt; tres affir-

affirmati, tres item negati; utriq; rurſum ſunt generales, ſpeciales & proprii.

Primus eſt affirmatus generalis: ut, *omne juſtum eſt utile: omne honeſtum eſt juſtum; omne igitur honeſtum eſt utile.* Quod *Cic.* 2. *Off.* ita concludit: *quicquid juſtum ſit, id etiam utile eſſe cenſent: item quod honeſtum, idem juſtum: ex quo efficitur, ut quicquid honeſtum ſit, idem ſit utile.* Propoſitionis proſyllogiſmus a teſtimonio Stoicorum primo in loco ponitur, deinde omnes partes ſyllogiſmi ordine ſequuntur. Partes hujus ſyllogiſmi ſunt axiomata relatæ eſſentiæ quæ ſimplicium axiomatum vim habent.

Secundus modus eſt negatus generalis: *Timidus non eſt liber: avarus eſt timidus; avarus itaq; non eſt liber.* Hoc ita concluditur & judicatur ab *Horatio*, epiſt. *l.* 1. 16.

Quò melior ſervo quò liberior ſit avarus,
in triviis fixum, cùm ſe demittit ob aſſem,
non video. Nam qui cupiet, metuet quoq;: porro
qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

In hoc exemplo duplex eſt crypſis, inverſio partium & proſyllogiſmus. Primo in loco ponitur concluſio, eáq; duabus proſyllogiſmis illuſtratur; primò à pari, quod *avarus* non *ſit liberior ſervo*: ſecundò ab effectis, quod *ſe demittit ob aſſem.* Tum ponitur aſſumptio, *qui cupiet, metuet quoq;.* Propoſitio poſtremo in loco ponitur,

qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Sic

Sic *Terent.* in *Eunuch*, concludit & judicat: *conſilii expers, conſilio regi non poteſt: amor eſt conſilii expers; conſilio itaq; regi non poteſt.* Syllogiſmus his verbis ſequitur:

Here, quæ res in ſe neq; conſilium neq; modum
habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia; injuriæ,
ſuſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
bellum, pax rurſum: incerta hæc ſi tu poſtules
ratione certâ facere, nihilo plus agas,
quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

In hoc exemplo propoſitio ſuo loco eſt, *quæ res in ſe* &c. Pro aſſumptione ponitur ejus proſyllogiſmus variorum amoris adjunctorum, quæ conſilium impediunt; amor conſilii expers eſt, *quia in amore hæc inſunt vitia*, &c. Concluſio ſequitur, *incerta hæc*, &c. Cujus ſententia comparatione parium comprehenditur, ergo ſi amorem conſilio regere vis, *nihilo plus*, &c.

Tertius modus eſt affirmatus ſpecialis: *Conſules propter virtutem facti, ſtudioſè remp. tueri debent: Cicero eſt propter virtutem factus conſul; Cicero igitur ſtudioſè remp. tueri debet.* Sic orator diligentiam ſuam, Agr. 2. concludit & judicat: *Nam cùm omnium conſulum*, ait, *gravis in repub. cuſtodienda, cura ac diligentia debet eſſe, tum eorum maximè, qui non in incunabulis, ſed in campo ſunt conſules facti. Nulli populo Rom. pro me majores noſtri ſpoſponderunt mihi creditum eſt: à me petere quod debeo, me ipſum appellare debetis. Quemadmodum cùm petebam, nulli me auctores generis mei vobis commendarunt: ſic ſiquid deliquero, nullæ ſunt imagines, quæ me à vobis deprecentur.*

centur. Quare modò ut vita ſuppetat (quanquam ego ſum is qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere inſidiiſq; defendere) polliceor vobis, Quirites, bona fide, remp. vigilanti homini, non timido, diligenti, non ignavo, commiſiſtis. Partes hujus ſyllogiſmi proſyllogiſmis ornantur. Propoſitio à minori illuſtratur: cujus ſententia eſt comparationis redditio, diverſis illuſtrata; *nam cùm omnium conſulum gravis*, &c. *tum eorum maximè:* diverſa ſunt, *non in incunabulis, ſed in campo.* Aſſumptio ſequitur, *nulli populo Rom.* &c, quæ iiſdem rurſus diverſis illuſtratur, & à ſimili; meis, non majorum meritis; in campo, non in incunabulis: ſimilitudo his verbis continetur; *quemadmodum cùm petebam*, &c. Tandem concluſionis ſententia ſequitur illuſtrata, primùm teſtimonio promiſſi, obligationis vim habentis, *polliceor*, &c. Deinde diverſo & diſparato; *quare modò*, &c. Ergo *Cicero* erit vigilans, non timidus; diligens, non ignavus.

Aliud exemplum: *quod optatum redierit, gratum eſt: Lesbia Catullo optata rediit; grata igitur eſt.*

Si quicquam cupidóq; optantiq; obtigit unquam &
inſperanti, hoc gratum eſt animo propriè.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoq; charius auro,
quod te reſtituis, Lesbia, mi cupido.
Reſtituis cupido atq; inſperanti ipſa refers te.
nobis; ô lucem candidiore nota!
Quis me uno vivit felicior, aut magis hac quid
optandum vita dicere quis poterit?

In hoc exemplo propoſitio videtur eſſe compoſita, ſimplex tamen eſt, & ſyllogiſmus ſimplex; quia

quia ſimplex eſt diſpoſitio argumenti cum partibus quæſtionis. Duplex hic crypſis eſt, inverſio & redundantia. Primo loco eſt propoſitio *ſi quicquam cupido*, &c. i. e. quicquid cupido; *ſi* enim non ſemper connexi nota eſt. Aſſumptio eſt in quarto & quinto verſu, *Lesbia Catullo* optata rediit. Concluſio eſt verſu tertio illuſtrata à minori, *quare hoc eſt gratum & auro charius*. Tribus poſtremis verſibus iteratur ſententia concluſionis, primùm ab adjuncto tempore, *ô lucem*: deinde à pari, *nemo me felicior, aut magis hac quid*, &c.

Quartus modus eſt negatus ſpecialis: *deceptor amantis puellæ non eſt laudandus: Demophoon eſt deceptor amantis puellæ; Demophoon igitur non eſt laudandus. Phyllis* apud *Ovidium* ita judicat *Demophoontem* laudandum non eſſe.

Fallere credentem non eſt operoſa puellam
gloria: ſimplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis;
dii faciant laudis ſumma ſit iſta tuæ.

Propoſitio ſuum obtinet locum cum proſyllogiſmo adjunctæ ſimplicitatis, ut cauſæ cur deceptor non ſit laudandus. Aſſumptio ſequitur, ſum *decepta tuis*, &c. Concluſionis ſententia imprecatione continetur, *dii faciant*, &c.

Quintus modus eſt affirmatus proprius: ut, *Octavius eſt hæres Cæſaris: ego ſum Octavius; ſum igitur hæres Cæſaris.*

Sextus modus eſt negatus proprius: ut, *Antonius non eſt filius Cæſaris: tu es Antonius; non es igitur filius Cæſaris.*

Hujus

Hujus itaq; ſpeciei laus eſt præ cæteris, quòd omnia quæſtionum genera concludat; nempe generales, ſpeciales vel proprias, eáſq; vel affirmatas vel negatas; & præſertim generales affirmatas: ob quam potiſſimum cauſam *Ariſtoteles* ſpeciem hanc & reliquis antepoſuit, quod primus ejus modus nempe *affirmatus generalis* ſit maximè ſcientificus, poſt. l. 11. cùm præcepta artium ſolus demonſtret, & reductionem reliquarum ad hanc figuram ſive ſpeciem laborioſè & ſubtiliter excogitavit verum non ſic præſtat hæc ſpecies cæteris duabus, ut earum idcirco ad hanc reductio cum tanta ut ſit, alphabeti vexatione elaboranda fuerit, quandoquidem & reliquæ ſpecies non imperfectæ ſunt, nec minus neceſſariò concludunt, id enim ſyllogiſmi ſpeciebus commune cunctis eſt, quæſtiones denique illas, quæ ad ipſarum judicium rectè referuntur, interdum aptius concludunt, quàm in hac ſpecie, concludi queunt. Meritò itaq; *Galenus*, l. 2. de placit. Hippoc. & *Plat.* reductionem hanc omnémq; ejus ſupellectilem abecedariam tanquam vaniſſimæ ſubtilitatis doctrinam inanem ac futilem poſt *Antipatrum* & *Chryſippum* explodit. *Et Keckermannus* ipſe, in *P. Ramum* ferè iniquior, reductionem tamen illam quam vocant *per impoſſibile*, ad eos duntaxat refutandos inventam, homines ſanè abſurdos & raro admodum repertos, qui utraq; præmiſſa conceſſa, concluſionem negent, fatetur ſe potius propter conſuetudinem ſcholarum, quàm propter magnum ejus uſum retinuiſſe. At conſuetudo certè gnaviter nugandi ejicienda è ſcholis potius, quàm retinenda erat.

Tres hîc paralogiſmi refellendi ſunt; quorum duo ſunt utriq; ſpeciei explicatæ communes, propoſitio nimirum particularis, & concluſio partis non dibilioris: utriuſque exemplum hoc eſſe poteſt: *quoddam animal eſt rationale: beſtia eſt animal: ergo beſtia eſt rationalis.* Et præterea totum medium, nempe *quoddam animal*, non aſſumitur.

Proprius in hac ſpecie paralogiſmus eſt argumenti negatio in aſſumptione: ut, *omnis homo eſt animal: equus non eſt homo; ergo equus non eſt animal.*

Hîc etiam *ſolus* & *unicus* pro negandi particulis habendi ſunt; paritérq; reddunt aſſumptionem captioſam: ut, *quicquid eſt in mea domo, eſt in oppido: unicus fons eſt in mea domo; ergo unicus fons eſt in oppido.* Sic, *quicquid eſt riſibile, eſt animal: ſolus homo eſt riſibilis; ergo ſolus homo eſt animal.* Tam enim hæ particulæ quàm negatio in minore, oſtendunt non reciprocum eſſe majorem; adéoq; concluſionem ex majore per minorem, vel generale ex proprio non ſequi.

Expendenda porrò hîc definitionis verba ſunt; quæ non tam aſſumptionem ipſam quàm argumentum in aſſumptione affirmatum ſignificant. Cùm enim propoſitionis antecedens (quod tertium argumentum eſt) negatione infinita topica duntaxat exprimatur, aſſumptionis conſequens (quod etiam tertium argumentum eſt) eandem negationem retinere debet; alioqui non ſequeretur argumentum affirmatum in aſſumptione, ſed contradictione ſublatum. Negatio autem hæc non dicenda eſt vel aſſumptionis vel argumenti negatio, ſed argumenti in-

infiniti affirmatio: tum enim demum negatur in aſſumptione argumentum, cùm illius negatió propoſitionis affirmationi opponitur. Exempli gratia: *quia non eſt dives, contemnitur: Poſthumus non eſt dives; ergo Poſthumus contemnitur.* Aſſumptionem hîc non negari probat affirmatio concluſionis: ſed perinde eſt acſi hoc modo argumentaretur: *omnis homo qui non eſt dives, contemnitur: Poſthumus eſt homo qui non eſt dives; ergo Poſthumus contemnitur.* Vel hoc modo: *omnis non dives contemnitur: Poſthumus eſt non dives; ergo contemnitur.* Sed hæc ex iis etiam quæ ſuprà ad definitionem ipſam hujus ſpeciei diximus, puto non eſſe obſcura.

Præterea in quibuſdam exemplis, quorum propoſitio eſt reciproca, videtur interdum ſyllogiſmus iſte habere aſſumptionem negatam; cùm dicendum ſit potius, partes propoſitionis inverti? quæ ſi in ordinem revocentur, ſyllogiſmus erit in prima ſpecie explicati: ut *Joan.* 8. 47. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: vos ex Deo non eſtis; ergo verba Dei non auditis.* Propoſitio invertenda eſt: *qui verba Dei audit, is ex Deo eſt: vos non eſtis ex Deo; ergo verba Dei non auditis.*

CAP.

CAP. XIII.

De Syllogiſmo connexo primo.

Adhuc ſimplex ſyllogiſmus fuit.

Syllogiſmus compoſitus eſt ſyllogiſmus ubi tota quæſtio eſt pars altera propoſitionis affirmata & compoſita; argumentum eſt pars reliqua.

Negat *Ariſtoteles* ullam eſſe ſyllogiſmi ſpeciem præter tres figuras: & tamen ipſe ſæpe utitur compoſito, qui ad nullam ex tribus figuris referri poteſt. Verùm uſus, optimus magiſter, docet, ſæpius in communi hominum ſermone ac diſputationibus, compoſitos adhiberi ſyllogiſmos, quàm ſimplices: ut qui multas quæſtiones, multa argumenta commodè ſatis diſponant, quæ ſyllogiſmi ſimplices reſpuunt. *Theophraſtus* etiam & *Eudemus*, *Ariſtotelis* diſcipuli, quin etiam *Stoici*, & poſt eos *Cicero* & *Boëthius*, uſum præceptorem ſecuti, compoſitos non omiſerunt. Syllogiſmus autem compoſitus dicitur non tam quod ex compoſitis axiomatis, nam & ſimplex poteſt ex compoſitis, nimirum relatis conſtare, ſed à compoſita diſpoſitione quæſtionis totius cum tertio argumento in propoſitione; unde aſſumptio tota etiam aſſumitur; & concluſio non partim ex propoſitione partim ex aſſumptione,

ptione, ſed tota ex propoſitione deducitur: propoſitio enim cùm ſit compoſita, duas reliquas ſyllogiſmi partes (quæ axiomata ſimplicia ſunt) conjunctionis vinculo conjunctas complectitur: pars illa efficit aſſumptionem quæ argumentum continet, altera concluſionem. Propoſitio autem debet eſſe affirmata, quia negata ſi eſſet, compoſita eſſe deſineret, ipſa enim compoſitio negatione diſſolveretur. Propoſitionem autem negatam efficit, ut de axiomate compoſito ſuprà dictum eſt, non partium ſed conjunctionis negatio: ut, *ſi non eſt animal, non eſt homo*; hæc propoſitio ex omnibus etiam partibus negatis affirmata eſt: rectè igitur inde aſſumitur atq; concluditur, *at non eſt animal, ergo neque homo.* Sin hoc modo dicerem, *non ſi eſt animal, idcirco eſt homo*, ex hac negata propoſitione nihil omnino deduci aut concludi poſſet. In ſyllogiſmis itaq; compoſitis ex ipſa conjunctionis vi deducuntur aſſumptio & concluſio. Ex duobus enim quæ in propoſitione conjunguntur, aut unum aſſumitur ut alterum concludatur, aut unum tollitur ut alterum tollatur.

Tollere autem in ſyllogiſmo compoſito, non eſt negare, ſed ſpecialem contradictionem ponere.

Specialis autem contradictio, ut in axiomate ſimplici jam diximus, particularis eſt aut propria. Tollere igitur propoſitionis partem aliquam in aſſumptione aut concluſione, eſt ejus contradictionem particularem aut propriam ponere. Particulari autem generaliter contradici, generali particulariter, ibidem etiam docemur. Exemplis rem planam ſuo quamq; loco faciemus.

Sequitur

Sequitur nunc compoſiti ſyllogiſmi diſtributio: cujus genera ex propoſitionum compoſitione oriuntur: propoſitiones axiomata compoſita ſemper ſunt: ex quatuor autem axiomatum compoſitorum generibus copulatum ſi affirmatum ſit, non habet locum in compoſito ſyllogiſmo; ſi negatum, æquipollet interdum disjuncto: diſcretum ſyllogiſmi expers eſt quia diverſa ex quibus conſtat, nec planè conſentiunt, & tamen ita leviter diſſentiunt, ut uno poſito vel remoto, non tamen ſequatur alterum poni vel removeri; aut vim habet connexi.

Syllogiſmus itaq; compoſitus eſt connexus aut disjunctus.

Syllogiſmus connexus eſt ſyllogiſmus compoſitus propoſitionis connexa. **Vel, cujus propoſitio eſt axioma connexum.**

Cùm autem axiomati connexo affine ſit relatum temporis, ut ibidem oſtendimus, etiam ſyllogiſmi connexi propoſitio poterit relata eſſe temporis: nam quantitatis, qualitatis, loci propoſitiones relatæ in ſimplicibus ſyllogiſmis locum habent; quia in iis propoſitionibus quæſtionis duntaxat conſequens cum argumento diſponitur. Relatum deniq; conſequentiæ, de quo ſupra cap. 6. ſyllogiſmis idoneus non eſt.

Syllogiſmus connexus eſt duorum modorum.

Primus modus ſyllogiſmi connexi eſt, qui aſſumit antecedens & conſequens concludit.

Quo

Quo modo *Cicero* judicat & concludit l. 2. de divinatione: *ſi dii ſunt, divinatio eſt: ſunt autem dii; divinatio eſt igitur.*

Aliud ex 3. *Offic.* *Atq; ſi etiam hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunq; ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, conſultum velit, neceſſe eſt ſecundum eandem naturam; omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, una continemur omnes & eadem lege naturæ. Idq; ipſum ſi ita eſt, certè violare alterum lege naturæ prohibemur. Verum autem primum; verum igitur & extremum.*

Propoſitio hujus ſyllogiſmi eſt ſorites (de quo infrà) trium gradium, *ſi hoc natura præſcribit, ut*, &c.

Frequenter hîc non aſſumitur idem ſed majus.

Ut I *Catil. Si te parentes odiſſent, diſcederes: nunc patria te odit (quæ communis eſt omnium noſtrum parens) multo magis ergo diſcedes.* Sed *majus illud* facile contineri in propoſitione poterit hoc modo; ſi propter odium parentum diſcederes, multo magis propter odium patriæ. *At illud; ergo hoc multo magis.*

Simili ratione concluditur etiam majus vel minus: ut *Cic.* pro *Quint. Etſi vadimonium deſeruiſſet, non debuiſſes tamen ad extrema jura deſcendere:* at non deſeruit; multò minus ergo debuiſti, vel multo magis non debuiſti.

Concludendi modus*, ut ſupradiximus, *hîc idem eſt quando propoſitio eſt relata temporis.

Ut, *cùm paris Oenonem deſeret, Xanthus recurret : Paris Oenonem deſeret; Xanthus ergo recurret.*

Sed tamen relata temporis ut & reliqua axiomata compoſita, id quod ſupra monuimus, ad ſyllogiſmum ſimplicem pertinebunt quoties non tota quæſtio in propoſitione diſponitur: quod quidem ſemper fit, cùm de certo & definito tempore quæſtio eſt: ut ſi quæratur an hoc tempore ſit æſtas, hujuſmodi erit ſyllogiſmus: *cùm ſol eſt in cancro, æſtas eſt: at hoc tempore ſol eſt in cancro; ergo hoc tempore æſtas eſt.*

CAP.

CAP. XIV.

De Syllogiſmo Connexo ſecundo.

SEcundus modus connexi tollit conſequens, ut tollat antecedens.

Hæc enim vis connexi axiomatis eſt, ſi conſequens non ſit, nec eſſe antecedens. Sic *Cicero* 4 de fin. *docent nos*, inquit, *Dialectici*, &c. *Si illud, hoc: non autem hoc; igitur ne illud quidem.*

Sequuntur exempla: *ſi ulli rei ſapiens aſſentietur unquam, aliquando etiam opinabitur: nunquam autem opinabitur; nulli igitur rei aſſentietur.* Hic conſequens contradictione ſpeciali in aſſumptione tollitur, *aliquando*, *nunquam*; concluſio etiam antecedenti ſpecialiter contradicit; *ulli rei*, *nulli rei.*

Eodem ſyllogiſmo *Ovid.* 2. de *Triſt.* ſtultitiam ſuam judicat:

> *Si ſaperem doctas odiſſem jure ſorores,*
> *numina cultori pernicioſa ſuo.*
> *At nunc* (*tanta meo comes eſt inſania morbo*)
> *ſaxa memor refero rurſus ad icta pedem.*

Propoſitio eſt, *ſi ſaperem, Muſas odiſſem:* cujus proſyllogiſmus eſt ab adjuncta pernicie. Aſſumptio, at non odi; quæ à ſimili exprimitur, *at nunc ſaxa memor*, &c. Ergo non ſapio: cujus concluſionis ſententia in parentheſi eſt; *tanta*

meo, &c. Atq; in hoc exemplo eſt contradictio propria.

Hæ duæ ſyllogiſmi ſpecies ſunt omnium uſitatiſſimæ.

Non enim ea ſolùm argumenta quæ in ſimplicibus & disjunctis ſyllogiſmis diſponi non poſſunt, in connexis facile diſponuntur, ſed etiam ex iis quæ poſſunt aliis formis concludi, multa in his ſpeciebus faciljus & promptius concluduntur: immo nullum omnino argumentum, quod in ſyllogiſmo uſum habet, has connexi ſpecies reſpuit.

Præter hos duos connexi ſyllogiſmi modos nonnulli duos alios adjiciunt; quorum prior tollit antecedens ut tollat conſequens, poſterior aſſumit conſequens ut concludat antecedens. In quos modos etſi communis fortè ſermo, boni etiam authores nonnunquam incidunt, tamen cùm in ſyllogiſmo non veritas partium ſed neceſſitas conſequentiæ ſpectetur, tenendum eſt, vitioſos eſſe eos modos qui ex veris verum juxta & falſum poſſunt concludere. Prior ergo hîc modus qui tollit antecedens eſt prioris legitimi modi paralogiſmus, affinis negatæ aſſumptioni in ſecunda ſpecie explicati: ut, *ſi homo eſt leo, ſentit: non eſt leo; ergo non ſentit.* Et hoc: *ſi Dio eſt equus, eſt animal: at non eſt equus; ergo non eſt animal. Si orator eſt, homo eſt: non eſt orator; ergo nec homo.* Hoc ſi ſic reſolvas in ſecundam ſpeciem explicati, *omnis orator eſt homo*, fallacia patebit. Immo ſine iſta reductione per ſe etiam patet: tollit enim antecedens, quod minus eſt, ut tollat conſequens, quod majus eſt: à minore autem ad majus nulla eſt hujuſmodi conſequentia.

Modus

Modus poſterior, qui aſſumit conſequens ut concludat antecedens, eſt captio poſterioris legitimi modi, affinis paralogiſmo ex omnibus affirmatis in prima ſpecie explicati: ut, *ſi homo eſt leo, ſentit: at ſentit*; *ergo eſt leo.* Utrumque hunc paralogiſmum *Ariſtoteles* appellat fallaciam conſequentis; quæ toties fit quoties propoſitio non eſt reciproca.

Sed eſt etiam aliud ſophiſma ſecundi modi, cùm aſſumptio non tollit contradictione ſpeciali; id eſt, quando conſequenti vel generali generaliter, vel particulari particulariter contradicit. Generalis contradictionis exemplum eſt, *ſi omne animal eſt irrationale, omnis etiam homo eſt irrationalis: at nullus homo eſt irrationalis: nullum ergo animal eſt irrationale.* Particularis hoc: *ſi homo eſt rationalis, aliquod animal eſt rationale: ſed aliquod animal non eſt rationale*; *ergo nec homo.*

CAP. XV.

De Syllogiſmo disjuncto primo.

Syllogiſmus disjunctus eſt ſyllogiſmus compoſitus propoſitionis disjuncta.

Modi duo ſunt. Sic etiam *Cic.* in *Top.* & *Stoici apud Laërtium.*

Primus tollit unum, & reliquum concludit.

Ut, *aut dies eſt, aut nox : at dies non eſt ; ergo nox eſt.* Vel, *nox non eſt ; dies ergo eſt.*

Ciceronis pro *Cluentio* judicium tale eſt : *ſed cùm eſſet hæc illi propoſita conditio, ut aut juſtè pièq; accuſaret, aut acerbè indignéq; moreretur ; accuſare quoquo modo poſſet, quàm illo modo mori maluit.* Disjunctio clarior ſic erit : *aut accuſandum aut moriendum : non moriendum ; accuſandum igitur.* In hoc exemplo, ut eſt apud Cic. eſt partium inverſio, totusque Syllogiſmus in axiomate relato conſequentiæ involvitur. Propoſitio non eſt abſolutè vera, ſed ex conditione. Aſſumptio & concluſio per comparationem minoris ponuntur ; ita,ut concluſio præcedat.

Sic idem 2 *Philip* ratiocinatur : *nunquamne intelliges tibi ſtatuendum eſſe, utrum illi qui iſtam rem geſſerunt, homicidæ ſint an vindices libertatis ? Attende,* &c. *Nego quicquam eſſe medium. Confiteor illos niſi liberatores populi Rom. conſervatoréſq;*

toréſq; reip. ſint, plus quàm ſicarios, plus quàm homicidas, plus quàm parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem, &c. *Si parricidæ, cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc ordine & apud populum Rom. ſemper appellati? Cur* &c? *Atq; hæc acta per te. Non igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo judicio ſint; quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe.* Quæſtio hîc proponitur initio de *Cæſaris* interfectoribus, *utrum*, &c. Propoſitio proponitur axiomate connexo, *confiteor illos niſi*, &c. quod æquipollet disjuncto, *aut vindices ſunt libertatis aut pluſquam homicidæ:* illuſtratur enim ea pars disjunctionis à majori: & præcedit proſyllogiſmus, quo oſtenditur disjunctionem hanc eſſe ſine medio, & proinde neceſſariam. Aſſumptio ſequitur, *non ſunt homicidæ*; idq; confirmatur proſyllogiſmo à teſtimonio & factis ipſius *Antonii*. Proſyllogiſmus concluditur in ſecundo connexo, ſi parricidæ, cur, &c? *at hæc acta per te; non igitur homicidæ.* Concluſio deniq; ſequitur, *ut liberatores fuerint*; idq; repetito propoſitionis proſyllogiſmo confirmatur, *quandoquidem tertium ſive medium nihil poteſt eſſe.*

Si partes disjunctæ propoſitionis ſint duabus plures, judicandi concludendiq; ars erit eadem.

Quamvis autem disjunctionis partes eſſe poſſint ſæpenumerò plures quàm duæ, id quod in diſparatis accidit, ipſius tamen propoſitionis duæ tantummodo partes ſunt; quarum una eſt quæſtio, altera eſt argumentum. In hoc modo ubi quæſtio ſemper concluditur, tertium argu-

mentum plura oppoſita comprehendit, quæ omnia in aſſumptione tollenda ſunt, ut quæſtio concludatur: nam oppoſitorum plura ſimul affirmari nequeunt, negari plura ſimul queunt.

Sic *Cic.* judicat *Rabirium cum conſulibus eſſe oportuiſſe. Aut enim cum conſulibus, aut cum ſeditioſis, aut latuiſſe: at nec cum ſeditioſis fuiſſe, nec latuiſſe; fuiſſe ergo cum conſulibus.* Pro *Rabir. Atqui videmus ait hec in rerum natura tria fuiſſe, ut aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. Latere autem, mortis erat inſtar turpiſſimæ: cum Saturnino eſſe, furoris & ſceleris; virtus & honeſtas & pudor cum coſſ. eſſe cogebat.* Propoſitio per ſe clara eſt. Aſſumptionis partes proſyllogiſmis illuſtrantur, primo à ſimili, deinde ab adjunctis. Concluſio proſyllogiſmo ab efficiente illuſtratur.

Notandum eſt in hoc modo non ita exigi ſpecialem contradictionem, ut in reliquis; neq; enim ad conſequentiæ neceſſitatem pertinet in hoc modo, ut in reliquis, ſed ad aſſumptionis ſolius veritatem. Si ergo aſſumptio generalem contradictionem ferre poteſt, per conſequentiam licebit uti: ad conſequentiæ enim rationem ſufficit, alterum quovis modo tolli, ut reliquum concludatur, eademq; concluſio erit, ſive ſpecialis ſive generalis in aſſumptione contradictio fuerit, in altero verò modo ſecus erit, ubi contradictio in ipſam concluſionem cadit.

CAP.

CAP. XVI.

De Syllogiſmo disjuncto ſecundo.

D*Isjunctus ſecundus è propoſitione partibus omnibus affirmata aſſumit unum & reliquum tollit.*

Secundus efficitur, quia minus generalis eſt primo, utpote proprietatibus quibuſdam aſtrictus, quibus prior immunis erat. Proprietates autem hæ ſunt, 1. partium omnium propoſitionis affirmatio, non totius modò propoſitionis, id enim ſyllogiſmis omnibus compoſitis commune eſt; & affirmari quidem propoſitio vel omnibus negatis partibus poteſt. 2. aſſumptio affirmatur, quoniam in propoſitione affirmata fuerat. 3. in concluſione ſemper eſt negatio, eáq; ſpecialis contradictio: in primo quidem concluſio nonnunquam negatur; ſed hoc tum fit cùm pars propoſitionis quæ concluditur negata fuit. Exempli gratia: *aut dies eſt, aut nox: dies eſt; ergo nox non eſt.*

Ejuſmodi ſyllogiſmus efficitur è propoſitione copulata negata, quæ negata complexio, vel, quod Græcis idem eſt, negata copulatio dicitur, *& disjunctionis affirmatæ vim obtinet.*

Non & dies, & nox eſt : at dies eſt ; non igitur nox eſt. De hac negata copulatione ſic *Cic.* in *top. non & hoc, & illud : hoc autem ; non igitur illud.*

Pertinet autem ad hunc ſecundum duntaxat modum negata copulatio ; quod cum in hujuſmodi propoſitione quævis oppoſita diſponi poſſint, ex uno eorum negato, niſi in iis qui medio carent, non neceſſariò alterum affirmatur & concluditur, quod fit in primo modo, ſed ex altero affirmato alterum negatur, quæ communis eſt regula omnium oppoſitorum, & fit duntaxat in hoc ſecundo.

Ad ſophiſmata quod attinet horum modorum, primi quidem nullum occurrit. Secundi quæ ſunt, ex definitione redarguuntur. Primum eſt, ſi aliqua pars propoſitionis negata erit : ut, *leo aut animal eſt, aut non eſt homo ; at non eſt homo ; ergo nec animal.* Secundum eſt, ſi aſſumptio ſit negata ; ut in exemplo ſuperiore. Tertium eſt, ſi ſpecialis contradictio non erit in concluſione : ut hoc ; *aut homo eſt animal, aut omne animal eſt irrationale ; ſed homo eſt animal ; ergo nullum animal eſt irrationale.*

Appendix

Appendix de enthymemate, dilemmate, & ſorite.

EXpoſitis omnibus cùm ſimplicis tum compoſiti ſyllogiſmi ſpeciebus, ſequitur axiomatis & ſyllogiſmi communis affectio, vel potius anomalia, de qua antediximus, crypſis. Quæ in omni cùm, loquendi uſu tum ſcribendi genere tam frequens eſt, idq; brevitatis plerumq; cauſa, ut nemo ferè ſyllogiſmos integros ſine crypſi aliqua vel loquatur vel ſcribat.

Sed quoniam crypſis ejúſq; triplex modus ſyllogiſmorum omnes ſpecies afficiunt, ea re dicendi locus de ſyllogiſmi crypſibus antè non erat, quàm de ſyllogiſmi ſpeciebus cunctis dictum eſſet.

Si qua pars ſyllogiſmi defuerit, enthymema dicitur.

Ut ab exemplo: *Themiſtocli licuit urbem relinquere; ergo mihi.* addatur propoſitio; *quod Themiſtocli licuit, licet & mihi.* Ab inductione: *inventio & diſpoſitio in argumentis verſantur; ergo Logica tota.* addatur aſſumptio; *Logica tota eſt eorum inventio & diſpoſitio.*

Hoc etiam perpetuò obſervandum eſt, ſi concluſionis prædicatum deeſt, deeſſe majorem; ſi ſubjectum, minorem: ſi utrumq; ; ſyllogiſmi compoſiti majorem vel potius majoris antecedentem, quæ cum tota quæſtione ut cum conſequente diſponitur; quod indicat plenum ſyllogiſmum fore compoſitum, & antecedens pars

enthymematis erit antecedens majoris; totúmq; enthymema convertetur in majorem propoſitionem ſyllogiſmi connexi: ut, *virtus reddit beatos; vitium ergo miſeros.* In antecedente hujus enthymematis nec antecedens nec conſequens quæſtionis apparet: totum igitur converte in axioma connexum aut disjunctum, plenum ſyllogiſmum compoſitum eſſe intelliges; ut, *ſi virtus reddit beatos, vitium reddit miſeros; at illud; hoc igitur. non eſt nox; ergo eſt dies.* Totum converte in axioma disjunctum, majorem ſupplebis, & ſyllogiſmum plenum disjunctum conficies: *aut dies eſt, aut nox; non nox ergo dies.*

Si quid ad tres illas ſyllogiſmi partes acceſſerit, proſyllogiſmus dicitur. Eſt enim ad partem aliquam ſyllogiſmi addita probatio.

Partium etiam ordo ſæpe confunditur. Quod utrumq; accidit in dilemmate & ſorite.

Dilemma eſt ſpecialis quædam crypſis non ſyllogiſmi, ſed ſyllogiſmorum; à duplici propoſitione dictum, quam *lemma Stoici* vocant, vulgò *disjunctivus biformis* & *ſyllogiſmus cornutus*, quaſi cornibus feriens: cujus vis in duobus axiomatis connexis citra ſyllogiſmi formam ſatis manifeſta eſt: ut illud *Martialis*;

hæc, ſi diſplicui, fuerint ſolatia nobis;
hæc fuerint nobis præmia, ſi placui.

Et illud in evangelio: *ſi bene locutus ſum, cur me cædis; ſi male, teſtare de malo.* Et reciprocum illud inſigne *Protagoræ* magiſtri ad *Euathlum* diſcipulum, apud *Gellium, l.* 5. *c.* 10. & 11: *ſi contra te lis data erit, merces mihi ex ſententia illa*

illa debebitur, quia ego vicero; ſin verò ſecundum te judicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. Cui contrà *Euathlus; & ego bone magiſter, utrovis modo vicero*, &c. Hujuſmodi eſt etiam illud apud *Ariſtot.* Rhet. 3. 23. *non agendum eſſe cum populo; quia, ſi juſta dixeris, hominibus inviſus eris, ſi injuſta, Deo.* Immo agendum eſſe cum populo: *nam, ſi injuſta dixeris, hominibus gratus eris; ſi juſta, Deo.*

Explicatur autem hæc crypſis axiomate disjuncto; tot deinde ſyllogiſmis connexis vel etiam categoricis, quot erant disjuncti axiomatis membra: ut illud *Biantis* conſilium de uxore non ducenda: *aut formoſam duces, aut deformem; ſi formoſam, communem; ſi deformem, pœnam: neutrum autem bonum; non eſt igitur ducenda uxor.* Vel categoricè ſic; *communis non eſt ducenda; formoſa erit communis; ergo*, &c. *pœna non eſt ducenda; deformis erit pœna; ergo*, &c. Sed axioma illud disjunctum partes omnes disjunctas non enumerat: eſt enim media quæ nec formoſa nec deformis eſt; & neutrius connexi conſequens eſt vera; fieri enim poteſt, ut nec formoſa communis, nec deformis pœna ſit futura.

Sorites & ſyllogiſmus crypticus multarum propoſitionum continua ſerie ita progredientium, ut prædicatum præcedentis propoſitionis perpetuò ſit ſubjectum ſequentis, donec tandem conſequens propoſitionis ultima concludatur de antecedente primæ: ut, *homo eſt animal; animal eſt corpus ſentiens; corpus ſentiens eſt vivens; vivens eſt ſubſtantia; ergo homo eſt ſubſtantia. Græcè* autem ſorites, *acervalis Latinè à Cicerone* dicitur; quia minutatim addit, & quaſi acervum efficit.

Ad-

Adhibetur ferè vel ad ſummum genus de infima ſpecie, vel ad cauſam primariam, licet remotam, effecto attribuendam; & illud quidem per genera ſubalterna, ut in exemplo ſuperiore; hoc per cauſas medias, ut in exemplo ſequente: *quos Deus prænovit, eos prædeſtinavit; quos prædeſtinavit, eos vocavit; quos vocavit, eos juſtificavit; quos juſtificavit, eos glorificavit; ergo, quos prænovit, eos glorificavit.*

Utitur autem ſorites & ſubalternis generibus & ſubordinatis cauſis quaſi tot mediis terminis ad probandum concluſionem; tot nempe quot ſunt termini inter ſubjectum primæ propoſitionis & prædicatum concluſionis: quot autem termini medii, tot ſunt ſyllogiſmi.

Eſt itaq; progreſſio enthymematica ſyllogiſmos uno pauciores continens quàm propoſitiones. Syllogiſmus principalis habet pro majore propoſitionem concluſioni proximam; pro minoris termino minore, ſubjectum concluſionis; pro termino majore, ſubjectum propoſitionis majoris: ex. gr. *quos juſtificavit, glorificavit; quos prænovit, juſtificavit; quos ergo prænovit, glorificavit.* Reliqui ſunt minorum proſyllogiſmi, & præcedens quiſq; probatio ſequentis.

Unde intelligitur ſoritæ crypſis triplex, & defectus, & redundantia, & inverſio. Si igitur partium, ſive ſpecies ſive cauſæ ſint, non erit recta ſubordinatio firmáq; connexio, ſorites probus non erit: ut, *ex malis moribus exiſtunt bonæ leges; ex bonis legibus ſalus reip. ex reip. ſalute bona omnia; ergo ex moribus malis bona omnia.* Hic cauſæ per ſe male ſubordinantur cauſæ per accidens.

Fallit

Fallit hic etiam: *ſi nullum tempus eſſet, nox non eſſet; ſi nox non eſſet, dies eſſet; ſi dies eſſet, aliquod tempus eſſet; ergo, ſi nullum tempus eſſet, aliquod tempus eſſet.* Nam ſi nullum tempus eſſet, certè nec dies eſſet: fallit ergo in propoſitione ſecunda; quæ non verè continuatur; ſed ponit effectum, ſublata cauſa. Cætera ſorites vitia habet cum aliis ſyllogiſmi ſpeciebus communia.

CAP.

CAP. XVII.

De Methodo.

Methodus eſt diſpoſitio dianoëtica variorum axiomatum homogeneorum pro naturæ ſuæ claritate præpoſitorum, unde omnium inter ſe convenientia judicatur memoriâq; comprehenditur.

Methodi permagnus eſt in omni vita uſus, magna proinde laus. Hanc *Plato*, in *Philebo* eſſe ait *donum hominibus divinitus datum. Ariſtoteles* etiam *ordinem in maximis bonis* numeravit. *Fabius, nec mihi,* inquit, *errare videntur, qui ipſam rerum naturam ſtare ordine putant; quo confuſo, peritura ſunt omnia.*

Eſt autem methodus diſpoſitio variorum axiomatum homogeneorum, i. e. eorum quæ ad eandem rem pertinent, eandémq; ad finem referuntur. Homogenea niſi fuerint, ſubordinata ſibi invicem eſſe non poterunt, adéoq; ne ordinata quidem. Itaq; Arithmeticum in Geometria, Geometricum in Arithmetica veluti heterogenium & alienum methodus excludit. Pro naturæ autem ſuæ claritate axiomata quæq; præponenda ſunt, prout argumenta priora, notiora, illuſtriora complectuntur. Prima autem præcedant an orta à primis parum refert, cùm utrorumq; eadem affectio ſit.

Atq; ut ſpectatur in axiomate veritas aut falſitas, in ſyllogiſmo conſequentia & inconſequentia; ſic in methodo conſideratur, ut per ſe clarius præcedat, obſcurius ſequatur; omninóq; ordo & confuſio

fuſio judicatur. Sic diſponitur ex homogeneis axiomatis primo loco abſoluta notione primum, ſecundo ſecundum, tertio tertium, & ita deinceps.

Prius autem ſicut & poſterius quinq; modis dicimus: tempore, ut ſenem juvene; natura, ut cauſam effecto, genus ſpecie; quicquid deniq; exiſtendi conſecutione eſt prius; h. e. quod alio poſito, ponitur; & quo poſito, aliud non ponitur, ut unitas binario: nonnunquam etiam ubi conſecutio reciproca eſt, quod ſimul eſt tempore, natura tamen eſt prius, ut ſol ſuo lumine. Bifariam etiam dicitur prius natura; generante ſcilicet, ut partes toto, ſimplex compoſito, media fine; vel intendente, ut totum partibus, compoſitum ſimplici, finis mediis. Prius diſpoſitione ſive loco dicitur, quod initio eſt propius; ut in dicendo, narratio confirmatione. Prius dignitate; ut magiſtratus cive, aurum argento, virtus auro. Prius deniq; cognitione, quod cognitu facilius eſt: idq; vel in ſe, vel nobis: in ſe quod naturâ eſt prius; nobis, quod poſterius eſt, & ſenſibus objectum: illa perfectior eſt cognitio, hæc imperfectior.

Idéoq; methodus ab univerſalibus, ut quæ cauſas contineant, ad ſingularia perpetuò progreditur. Adeóq; ab antecedentibus omninò & abſolutè notioribus ad conſequentia ignota declarandum.

Unde intelligitur agi hic de methodo tradendi ſive docendi, quæ analytica rectè dicitur, non inveniendi. Methodus n. inveniendi quæ à *Platone* dicitur *ſynthetica*, procedit à ſingularibus quæ tempore ſunt priora, ſenſibúſq; ſe prius offerunt; quorum inductione generales notiones colliguntur: methodus autem docendi ſive inventa

venta

venta & judcata diſponendi, de qua hic agitur. Contraria via ut etiam docet *Ariſt.* 1. Metaph. c. 1. & 2 procedit ab univerſalibus, quæ natura ſunt priora & notiora; non quo prius aut facilius cognoſcantur, ſed quòd poſteaquam ſunt cognita, præcedunt notionis natura & claritate quanto ſunt à ſenſibus remotiora. Sic generales rerum ſpecies (ut Optici etiam docent) citius in ſenſus incurrunt: ut advenientem aliquem, judico prius animal eſſe quàm hominem, & hominem quàm *Socratem.* Atq; hanc ſolam methodum *Ariſtot.* paſſim docuit.

Sed methodi unitatem exempli doctrinarum & artium præcipuè demonſtrant, præcipuéq; vendicant.

Quibus quamvis omnes regulæ generales ſint & univerſales, tamen earum gradus diſtinguuntur: quantóq; unaquæq; generalior erit, tanto magis præcedet.

Generaliſſima loco & ordine prima erit, quia lumine & notitia prima eſt.

Subalternæ conſequentur, quia claritate ſunt proximæ: utq; ex his natura notiores præponentur, minus notæ ſubſtituentur.

Tandémq; ſpecialiſſima conſtituentur.

Definitio itaq; generaliſſima prima erit; cauſas n. continet Definitioni confectaria ſubjungentur, ſive proprietatum ſi quæ ſunt & ex definitione per ſe non patent, explicationes Diſtributio ſequetur.

Quæ ſi multiplex fuerit, præcedet in partes integras partitio, ſequetur diviſio in ſpecies. Partéſq; ipſæ & ſpecies eodem ordine ſunt rurſus tractan-

tractandæ ac definiendæ, quo diſtributæ fuerint.
Et tranſitionum vinculis ſi longior inter eas interſit explicatio, colligandæ ſunt: id n. auditorem reficit ac recreat.

Tranſitio autem vel perfecta eſt vel imperfecta. Perfecta, quæ breviter & quid dictum ſit & quid ſequatur, oſtendit: qualis illa hujus libri ſecundi initio; *adhuc prima Artis Logicæ pars fuit*, &c. Imperfecta eſt quæ alterutrum duntaxat oſtendit vel quid dictum ſit, vel quid ſequatur: qualis illa l. 1. c. 18. *argumenta ſimplicia ita fuerunt*, &c.

Exemplo ſit Grammatica. Hujus definitio, ut quæ generaliſſima ſit, ex lege methodi primo loco ſtatuatur; ars ſcilicet bene loquendi: ſecundo loco erit Grammaticæ partitio, in etymologiam & ſyntaxin; tum etymologia, quæ de vocibus agit, definiatur; dein vocis partes in literis & ſyllabis, ſpeciéſq; in vocibus numeri & ſine numero ſubſequantur, exituúmq; tranſitiones ſuis locis collocentur: atq; ita omnium etymologiæ partium definitiones, diſtributiones, colligationes, exempla deniq; ſpecialiſſima in ſingulis diſponentur: idémq; in ſyntaxi fiet. Hanc viam omnes artes ſibi propoſuerunt.

Moderni quidam duplicem methodum inſtituunt, *ſyntheticam* & *analyticam*: illam ſcientiis theoreticis tradendis, Phyſicæ putà vel Mathematicæ magis accommodatam; qua partes ſcientiæ ita diſponuntur, ut à ſubjecto contemplationis vniverſali ad particularia, à ſimplicibus ad compoſita progreſſus fiat: ſic Phyſica exorditur à corporis naturalis definitione; ad ejus deinde cauſas vel partes effectionéſq; generales ad ſpecies deniq; progreditur. Methodum analyticam

cam definiunt, qua ita diſponuntur partes ſcientiæ practicæ ut à notione finis fiat progreſſus ad notitiam principiorum vel mediorum, ad illum finem aſſequendum: ſic in Ethicis à fine, ſcilicet beatitudine, ad media, nempe virtutes proceditur: Verùm cùm hac utraq; methodus una eadémq; via, à definitione ſcilicet generaliſſima, ſive illa ſubjectum ſive finem generalem contineat, ad minus generalia, à notioribus ad minus nota, à ſimplicibus ad compoſita æque utrobiq; dividendo progrediatur, non videtur ob diverſam in definitione generali, illic ſubjecti, hìc finis mentionem, duplicem eſſe methodum conſtituendam; ſed unam potius, artium quidem tradendarum, eámq; analyticam eſſe dicendam.

Atqui methodus non ſolùm in materia artium & doctrinarum adhibetur, ſed in omnibus rebus quas facilè & perſpicuè docere volumus.

Ideóq; poëtæ, oratores, omnéſq; omninò ſcriptores, quoties docendum ſibi auditorem proponunt, hanc viam ſequi volunt, quamvis non uſquequaq; ingrediantur atq; inſiſtant.

Sic Virgilius, in Georgicis, diſtribuit propoſitam materiam in quatuor partes, ut antedictum eſt: primóq; libro res communes perſequitur, ut aſtrologiam, meteorologiam, déq; ſegetibus & earum cultu diſſerit, quæ pars operis prima erat; támq; tranſitio adhibetur initio ſecundi libri,

hactenus arvorum cultus, &c.

Dein ſcribit generaliter de arboribus, tum ſpecialiter de vitibus. Sic toto opere, generaliſſimum,

mum primo; ſubalterna, medio; ſpecialiſſima, extremo loco ponere ſtuduit.

Eandem *Ovidius*, in Faſtis, diſpoſitionis hujus gratiam ſequitur. Proponit initio ſummam operis:

tempora cum cauſis Latium digeſta per annum,&c.

Mox imploratione facta, partitionem anni ſtatuit. Tum communes differentias interpretatus diei faſti, nefaſti, *&c.* tandem unumquemq; menſem ſuo loco perſequitur, & ordinis hujus à generalibus ad ſpecialia ſtudium ſuum præfatione indicat.

hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia faſtis,
ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

Oratores in proœmio, narratione, confirmatione, peroratione hunc ordinem affectant, eumq; artis & naturæ & rei ordinem appellant, & interdum ſtudioſius affectantur.

Ut in *verrem*, *Cicero* primùm proponendo tum partiendo. *Quæſtor* inquit *Cn. Papyrio coſ. fuiſti ab hinc annos quatuordecim, & ex illa die ad hanc diem quæ feciſti, in judicium voco*, &c. Propoſitio hîc & definitio ſummæ rei eſt, tanquam in hoc judicio generaliſſima. Partitio ſequitur: *hi ſunt anni*, &c. *quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meæ.* Quas partes quatuor earúmq; partium particulas deinceps ſuo quamq; ordine & loco tractat, & tranſitionibus copulat; tres primas tertio libro; & ſic deinceps.

Hæc

Hæc igitur in variis axiomatis homogeneis ſuo vel ſyllogiſmi judicio notis methodus erit, quoties perſpicuè res docenda erit.

At cùm delectatione motûve aliquo majore ab oratore quovis aut poeta, ut quibuſcum vulgo potiſſimum res eſt, ducendus erit auditor, crypſis methodi ferè adhibebitur; homogenea quædam rejicientur, ut definitionum, partitionum, tranſitionùmq; lumina. Quædam aſſumentur heterogenea, velut digreſſiones à re, & in re commorationes. Et præcipuè rerum ordo invertetur.

Sed oratoribus & poetis ſua methodi ratio relinquenda eſt; vel ſaltem iis, qui oratoriam & poeticam docent.

PRAX-

PRAXIS LOGICÆ

Analitica ex Dounamo.

Ad Cap. Tertium Ramiæ Dialecticæ.

EXemplum primum eſt cauſæ procreantis & conſervantis ex Ovidii primo de Remed.

Ergo ubi viſus eris noſtra medicabilis arte,
fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames, faciunt: hæc quæ fecere tuentur;
hæc ſunt jucundi cauſa, cibusque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
contemptæq; jacent & ſine luce faces.

In ſingulis, quæ ad efficientis doctrinam illuſtrandam afferuntur, exemplis, tria conſideranda ſunt, efficiens, effectum, efficiendi modus. In hoc exemplo effectum eſt amor, efficiens eſt otium, quod amorem efficit duplici modo, tum procreando, tum conſervando, ut in ſecun-

do

do diſticho Poeta docet. Diſpoſitio autem hujus exempli (ut pleniorem ejus analyſin inſtituam) ſyllogiſtica eſt. Quæſtio, quam Poeta concludendam proponit, hæc eſt; fugiendum eſſe otium ei, qui ab amore immunis eſſe velit: eáq; duobus ſyllogiſmis concluditur: in priori argumentum tertium ducitur ab effectis quidem otii, amoris verò cauſa procreante & conſervante, hoc modo: amoris procreans & conſervans cauſa vitanda eſt ei, qui ab amore ipſo liber eſſe velit; otium verò amoris procreans & conſervans cauſa eſt. Otium igitur fugiendum eſt ei, qui ab amore liber eſſe velit. Propoſitio deeſt. Aſſumptio in ſecundo diſticho primò ſimpliciter proponitur, deinde altera ejus pars de conſervante per ſimilitudinem cibi illuſtratur. Concluſio præcedit in primo diſticho. Secunda ratio eſt conſectarium ex aſſumptione prioris ſyllogiſmi deductum. Otium eſt cauſa procreans & conſervans amoris; ergo ſublato otio, amor tollitur. Cujus propoſitio & fundamentum eſt Logicum illud axioma; ſublata cauſa, tollitur effectum, quæ propoſitio ſi addatur, plenus erit ſyllogiſmus.

Exemplum ſecundum ibid ex *Æneid*. 4.

Non tibi diva parens generis nec Dardanus auctor
perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus. Hyrcanæq; admorunt ubera Tigres.

Hic effectum eſt Æneas. Cauſæ efficientes, pater, mater, nutrix, modus autem efficiendi non unus: parentes enim liberos efficiunt procreando, nutrix verò conſervando. Diſponitur autem

autem hoc exemplum axiomate diſcreto. Anchiſes & Venus non ſunt Æneæ parentes, ut Didoni placet, ſed horrens Caucaſus & duræ cautes: Hyrcanæ autem tigres ut nutrices ubera admoverunt.

Exemplum tertium eſt ſolitariæ cauſæ *cap.* 4. ex *Æneid.* 9.

Me, me: adſum, qui feci, in me convertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iſte nec auſus,
nec potuit. -----

In hoc exemplo effectum eſt cædes Rutulorum. Efficiens hujus cædis Nyſus. Quod autem ad modum attinet efficiendi, effecit, ut ipſe de ſe ait, ſolus. Diſpoſitio autem hujus exempli ſyllogiſtica eſt. Qui ſolus auctor eſt cædis, is ſolus eſt occidendus. Ego verò, inquit, ſolus auctor cædis ſum; ergo, &c. Propoſitio deeſt: aſſumptio continetur verſu 2. Mea fraus, *i. e.* culpa omnis, quam probat remotione ſociæ cauſæ, nihil iſte nec auſus eſt, *&c.* Concluſio verſu 1. Me, me ſcilicet occidite, in me convertite ferrum, *&c.*

Ejuſdem cauſæ exemplum aliud, in oratione *Ciceronis* Pro *Marcello.* *Nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis, eáſq; detrahere ducibus & communicare cum multis, ne propriæ ſint imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, ſociorum auxilia, claſſes, commeatus multum juvant: maximam verò partem, quaſi ſuo jure, fortuna ſibi vendicat, & quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum. At verò hujus gloriæ,* Cæſar, *quam es*

 paulò

paulò antè adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc quantumcunq; eſt quod certè maximum eſt, totum, inquam, eſt tuum. Nihil tibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert: tibi cedit, tuam eſſe totam ac propriam fatetur. Hoc exemplum continet plenam comparationem à minore ad majus, ad amplificandam Cæſaris laudem clementiæ. In proto exemplum eſt cauſarum, quæ cum aliis efficiunt. Effectum eſt victoria; efficiens imperator, non quidem ſolus, ſed cum aliis, quarum alia principalis eſt, & imperatori quaſi ſocia fortuna: aliæ adjuvantes & miniſtræ, cujuſmodi quinq; recenſentur, militum fortitudo, locorum opportunitas, ſociorum auxilia, claſſes, commeatus. In apodoſi exemplum habemus ſolitariæ cauſæ: effectum eſt clementia in Marcellum, præſtita, Cujus cauſa & quidem ſola eſt ipſe *Cæſar*; eáq; illuſtratur remotione cauſarum adjuvantium. Scopus *Ciceronis* eſt, ut oſtendat *Cæſarem* plus laudis ob clementiam mereri, quàm propter res geſtas: ídq; oſtendit ex collatis inter ſe efficiendi modis, quod nimirum rerum geſtarum *Cæſar* non ſolus auctor fuerit, clementiæ verò præſtitæ ſolus. Jam verò efficiens plus laudis vel vituperationis meretur, quæ ſola quid facit; quæ verò cum aliis, minus. Sic igitur hæc ratio poteſt concludi. Cujus *Cæſar* ſolus auctor eſt, id plus meretur laudis, quàm cujus ſolus non eſt auctor. Rerum in bello geſtarum ſolus auctor non eſt; clementiæ verò in Marcellum præſtitæ ſolus; proinde clementia *Cæſaris* plus meretur laudis, quàm res in bello

geſtæ.

geſtæ. Hujus ſyllogiſmi aſſumptio tantum in hoc exemplo proponitur; ejúſq; prior pars enumeratione cauſarum adjuvantium, poſterior remotione earundem illuſtratur.

Ibidem exemplum cauſæ inſtrumentales primo de *Nat. deor. Quibus oculis animi intueri potuit veſter Plato fabricam illam tanti operis, qua conſtrui à Deo atq; ædificari mundum facit? Quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machinæ? qui miniſtri tanti operis fuerunt?* Syllogiſmus ſic ſeſe habet. Qui inſtrumenta non habuit, is mundum non creavit. Deus inſtrumenta non habuit; ergo, *&c.* Hujus ſyllogiſmi propoſitio falſiſſima deeſt; concluſio præcedit; aſſumptio ſequitur: eaq; per inductionem quandam ſpecierum illuſtratur. Utraq; autem tum aſſumptio tum concluſio per interrogationem ἐμφατικώτερον negatur.

PETRI

PETRI RAMI Vita

Ex

JOANNE THOMA FREIGIO,

Reciſis digreſſionibus, deſcripta.

PEtrus *Ramus* natus eſt anno milleſimo quingenteſimo decimo quinto. Ejus avus, ut ipſe in præfatione ſuæ Regiæ Profeſſionis memorat, in *Eburonum* gente, familia imprimis illuſtri fuit: ſed patria à *Carolo*, *Burgundionum* duce, capta & incenſa, in *Veromanduorum* agrum profugus, ac ſpoliatus, carbonariam facere coactus eſt: hinc *Ramo carbonarius pater* probri loco objectus: ſed pater Agricola fuit. Puer vix è cunis egreſſus, ut ipſe in *Scheckiano* epilogo de ſe narrat, duplici peſte laboravit. Juvenis invita modiſq; omnibus repugnante fortuna, *Lutetiam* ad capeſſendas artes ingenuas venit. Erat ſtatura corporis grandi ac generoſa, vultu mitiſſimo, moribus integerrimis, valetu-

dine

dine firma ac rebuſta, quam perpetua abſtinentia continentiáq; & continuo labore etiam firmiorem reddidit. *Lutitiæ* Magiſterii titulum ſuſcepturus, problema hoc ſumpſit; *quæcunque ab Ariſtotele dicta eſſent, commentitia eſſe.* Attoniti novitate atq; inſolentia problematis examinatores ac magiſtri, per diem integrum, ſed irrito conatu, Magiſtrandum, ut vocant, opugnarunt. Ex hoc fortuito ſucceſſu, anſam deinceps ſeriò & liberè in *Ariſtotelem* animadvertendi & inquirendi arripuit. Logicámq; imprimis, utpote inſtrumentum reliquarum artium expolire inſtituit (ut ipſe pluribus perſequitur in *epilogo l.* 5. Scholarum Dialecticarum) ſed annum agens ætatis primum & vigeſimum hæc moliri incœperat. Septimo poſt, primam, ut putatur, Dialecticam & *Ariſtotelicas* Animadverſiones ad Academiam *Pariſienſem* edidit: ſequente anno *Euclidem*, Latinè, quam & præfatione commendavit. Ex eo tempore multas adverſarios contraſe irritavit, & præſertim duos homines, quos *Talæus* in Academia ſua dum contentionem totam enarrat, non nominat tamen. Vix, inquit, *Ariſtotelicæ* Animadverſiones lectæ erant, cùm *P. Ramus* repentè ad prætorii tribunalis capitalem contentionem per certos homines falſo Academiæ nomine rapitur, novíq; criminis accuſatur, quòd ſcilicet, *Ariſtotelem* oppugnando, artes enervaret: hac enim oratione *Ariſtotelea* actio inſtituta eſt. Hinc *Ariſtoteleorum* clamoribus agitatus, ad ſummum *Pariſienſis* curiæ conſilium traducitur. Id cum ex adverſariorum ſententia non procederet, novis artibus à ſenatu *Pariſienſi* ad regiam cognitionem res defertur: conſtituuntur judices quinq; bini ab utráq; parte,

quintus à rege nominatur; cauſam de ſingulis animadverſionum capitibus dicere jubetur *Ramus*: qui tametſi de quinq; judicibus tres infenſiſſimos habebat, tamen ut mandato regio obtemperaret, ad diem conſtitutam adfuit; ſcriba unus aderat, qui rationes *Rami* & judicum ſententias exciperet. Biduo magna contentione de Dialecticæ artis definitione & partitione, quæ in Logici Organi libris nullæ eſſent, concertatum eſt. Tres *Ariſtotelei* judices primo die, contra omnes bene deſcriptæ artis leges, judicarunt ad Dialecticæ artis perfectionem definitione nihil opus eſſe. Qui duo judices à *Ramo* lecti erant, contrà cenſuerunt. Poſtridie tres judices *Ariſtotelei* vehementer conturbati, de Partitione aſſentiuntur, cauſamq; in aliam diem rejiciunt. Verùm ne non damnaretur *Ramus*, novum conſilium initur, Ut ab initio tota diſputatio retexatur, judicata pridie, pro nihilo habeatur. Ab iſta judicum inconſtantia provocat *Ramus*; ſed fruſtrà; judicium n. ſine provocatione tribus illis judicibus datur; condemnantur triumvirali illa ſententia non ſolùm Animadverſiones *Ariſtotelicæ*, ſed Inſtitutiones etiam Dialecticæ: auctori interdicitur, ne in poſterum vel docendo vel ſcribendo, ullam Philoſophiæ partem attingeret: ludi etiam magno apparatu celebrantur, in quibus *Ramus* & *Ramea* Dialectica ludibrio habetur. Ab his difficultatibus unus omnium *Carolus Lotharingus Ramum* liberavit: *Henrico* enim regi perſuaſerat, Philoſophiam ſemper liberam eſſe oportere. Hinc *Ramus* priſtinæ docendi ac ſcribendi libertati reſtitutus, per annos quatuor ſumma in pace ſtudiis operam dedit. Anno ætatis trigeſimo primo Orationem de ſtudiis Philoſo-

phiæ

phiæ & Eloquentiæ conjungendis habuit: cum *Talæo* fratre (ſic eum perpetuo vocat) profeſſionis partes ita diviſit, ut *Talæus* matutinis horis philoſophiam, ipſe pomeridianis Eloquentiam doceret: in poetis, oratoribus, philoſophis omniſq; generis authoribus explicandis, uſum dialecticæ demonſtravit: id *Ramo* poſtea crimini datum eſt, quòd in philoſophico ſtudio non Philoſophos, ſed, contra leges Academiæ, pro philoſophis Poetas explicaret: purgat ſe *Ramus*; petítq; ut gymnaſium ſuum *Præleum* per probos & doctos homines inviſatur. Sed judex quidam, nobilis adoleſcens, datus, diſcipulos *Rami* indicta cauſa, condemnat; publicis & ſcholis & ſigillis & talibus prohibet; omnibus deniq; Academiæ muneribus & præmiis excludit. Ab hac ſententia tam nova diſcipuli *Rami* ad *Julianenſe* philoſophorum comitium provocant, & abſolvuntur, modò præceptor eorum jurejurando confirmet, libros, Academiæ legibus definitos, à ſe eſſe prælectos. Confirmat *Ramus*: paulò tamen pòſt ab eodem judice adoleſcente, non diſcipuli, ut antea, ſed magiſtri eorum oppugnantur: *Ramo* injungitur, ut in publicis ſcholis diſciplinam ſuam ipſe deteſtaretur & ejuraret. Is ad ſuperiores Academiæ ordines ſecundò provocat: ſed cùm vitandi tumultus cauſa, ſcripto ſe abſens, defenderet, adoleſcens ille judex, etſi duabus appellationibus rejectus, tertiò judicat ac damnat. Quartò provocat *Ramus*: cùm provocationis diem accuſator antevertiſſet, coactus eſt *Ramus* ſubito in ſenatum venire: hìc iterum *Carolus Lotharingus* unico præſidio fuit: accuſationem cujuſdam audiit graviſſimam *Ramum* Academicum nominan-

tis,

tis, qui de humanis diviniſq; legibus dubitaret, qui lubricos *D.Auguſtini* locos ad effrænatam atq; impiam libertatem ſuis auditoribus proponeret, & quo facilius incautis animis abuteretur, omnes Logicas diſputationes tolleret. Contra has calumnias facile ſe defendit *Ramus.* Decretum eſt itaq; in ſenatu, uti *Ramus* diſcipuliq; ejus in priſtinum atq; integrum ſtatum reſtituerentur. Ipſe anno ætatis trigeſimo ſexto cùm *Bleſſiis Carolus Lotharingus* ad *Henricum* regem de diſciplina *Ramea* retuliſſet, in numerum atq; ordinem Regiorum Profeſſorum per literas regias honorificè ad ſe ſcriptas, eſt cooptatus. Gratias itaque & regi *Henrico* & *Carolo Lotharingo* publicè egit; ſibiq; perſuaſit, ſe à rege in præſtantiſſima reip. parte eſſe collocatum; ſibiq; adeo dies ac noctes eſſe ſummo ſtudio enitendum, ne tanto muneri ac profeſſioni eloquentiæ ſimul & philoſophiæ deeſſet: unde animos adoleſcentium tanta audiendi & proficiendi cupiditate inflammavit, ut ſchola regia, licet ad audiendum ampliſſima, plerumq; tamen auditorum concurſum frequentiámq; capere minime potuerit. Adverſariorum petulantiam ſumma conſtantia tulit atque pervicit; ſymbolúmq; ejus hoc fuit, *labor omnia vincit.* Anno 1552 cùm in *Cameracenſi* ſchola frequentiſſimis auditoribus Dialecticam ſuam auſpicaretur, inter ſtrepitus, clamores, ſibilos nihil commotus, per intervalla clamorum, incredibili conſtantia perexit & peroravit: qua ejus virtute conſternati inimici, in poſterum minus ei moleſtiæ exhibuerunt. In *Heidelbergenſi* etiam Academia, principis autoritate ad profitendum adductus, conſimiles æmulorum clamores invicto animo pertulit. Adverſus doctos aliquot homines

nes *Goveanum*, *Gallandium*, *Perionium*, *Turnebum*, *Melancthonem*, pari ſilentio eſt uſus. Viginti annis abſtemius fuit, donec ſanitatis cauſa medici vino uti ſuaſerunt: vini enim faſtidium ceperat ex quo infans in cellam vinariam clam parentibus irrepens, ſe tam immodicè ingurgitavit, ut mortuo ſimilis humi reperiretur. Pro lectulo ſtramentis ad ſenectutem uſq; uſus eſt. Coelebs tota vita permanſit. *Pr*æ*lei* gymnaſii labore (qui ipſi ſine ullo publico ſtipendio erat mandatus) contentus fuit. A diſcipulis ſuis oblata munera, quamvis debita, tamen non accepit. Anno. 1556. *Ciceronianum* edidit de Optima Juventutis inſtituendæ ratione. Pronuntiationem Latinæ linguæ in Academia *Pariſienſi* tunc temporis inquinatiſſimam, corrigendi author cumprimis fuit, reclamantibus licet *Sorboniſtis*, pravarum omnium conſuetudinum propugnatoribus tam obſtinatis, ut ſacerdotem quendam novatæ pronuntiationis coram ſenatu *Pariſienſi* inſimulatum, quaſi ob hæreſin, ut aiebant, Grammaticam, ampliſſimis proventibus eccleſiaſticis privandum contenderent: & lite quidem ſuperiores videbantur diſceſſuri, niſi P. *Ramus* cæteriq; profeſſores regii ad curiam convolantes, judicii tam alieni inſolentiam diſſuaſiſſent. Verùm illius temporis tam craſſa ignorantia fuit, ut libris editis proditum ſit, in ea Academia doctores extitiſſe, qui mordicus defenderent, *ego amat* tam commodam ſyntaxin eſſe, quàm *ego amo*; ad eámq; pertinaciam comprimendam, authoritate publica opus fuiſſe. In Mathematicis quid effecerit *Ramus*, Scholæ Mathematicæ aliáq; ejus opera teſtantur. Ea meditantem, belli civilis calamitas interpella-

vit;

vit; acceptis igitur à rege literis, ad regiam *Fontiſbelaquei* bibliothecam profectus, Mathematicas prælectiones ab initio plenius & uberius retractavit. Tum in *Italiam* cogitabat, quo ipſum *Bononia* honorificè invitarat; vel ſaltem in *Germaniam*: ſed viis omnibus terror mortis intentatus, rumor etiam *Prælei* ſui indignis modis direpti ac bibliothecæ ſpoliatæ, ad regiam *Vincennarum* proprius urbem revocarunt. Sed & alia vis etiam gravius urgebat, ut é *Vincennis* per invia itinera profugiendum eſſet, & ſubinde variis in locis deliteſcendum: in fuga tamen & latebris otium hoſpitèſque ſui cupidiſſimos reperit; in eòque otio Scholas Phyſicas conſcripſit, vel potius inchoavit. Erumpente rurſus bello civili, in Optimatum caſtra profugit: eo tumultu poſt ſex menſes ſedato, reverſus, nihil in bibliotheca præter inania reperit ſcrinia; mathematicas tantùm commentationes *Reſnerus* (qui *Pariſiis* permanſit) direptoribus commodùm eripuit. Impendente jam tertium civili bello, impetravit à rege *Carolo* ad inviſendas exteras Academias annuam dimiſſionem, quaſi legationem liberam. In extremis regni finibus, vix militum quorundum manus, niſi prolato in medium diplomate regio, effugiſſet. Ter dimiſſus, ter repetitus, tandem velocitate ſumma eo pervenit, ubi ſicariis licentia nequaquam pareat. Adventus ejus in *Germaniam* bonorum ac doctorum omnium ſingulari humanitate & gratulatione exceptus eſt. *Argentorati Joannes Sturmius*, ejus Academiæ author ſimul & rector, peramanter eum accepit deinde Academia tota adjunctis etiam quibuſdam ad ampliorem gratulationem comitibus & baronibus, liberaliſſimè

tracta-

tractavit: quo die, deniq;, nobiliſſimæ nuptiæ in eo loco celebrabantur, in prytaneum ſummus urbis magiſtratus, publicæ gratulationis gratia cum *Sturmio* eum adduxit. *Bernam* præteriens, tantùm vidit, nec tamen ſine Conſulis *Stegeri* honorifica liberalitate, atq; *Halleri*, *Aretii* aliorúmq; doctiſſimorum hominum amica gratulatione diſceſſit. *Tiguri*, *Henricus Bullingerus* ſimulatq; in urbem ingreſſus eſt *Ramus*, gratulator primus affuit, coenámq ei apparavit, eruditiſſimis convivarum, *Joſiæ Simleri*, *Rodolphi Gualteri*, *Lodovici Lavalteri* ſermonibus longè gratiſſimam. Poſtridie cùm ab eodem *Bullingero* in aulam publicam deduceretur, miratus quid ſibi vellet in eum locum frequentiſſimus civium cujuſq; ordinis conventus, quæſivit ex eo, ecquæ illic etiam, ut *Argentinæ*, nobiles nuptiæ celebrarentur. Cui *Bullingerus*, Tibi, inquit, noſtra civitas nuptias iſtas celebrat. Præbuit ei *Heidelberga* amicum *Urſinum*, *Olevianum*, hoſpitem etiam *Immanuelem Tremellium*, fautorem deniq;, ipſum *Electorem Palatinum*, qui diſcedentem *Ramum*, aurea imagine ſua donavit. Inde *Francofurtum* pergens, à primariis aliquot civibus honorificè eſt acceptus: deinde *Noribergam* ad præſtantiſſimos opifices & mechanicos alióſq; viros doctos & præſertim *Joachimum Camerrarium* profectus, eſt: hìc juriſconſultorum collegio mandatum à ſenatu eſt, ut *P. Ramo* convivium publico urbis nomine inſtruerent. Inde *Auguſtam* perexit ubi urbis conſul primarius eum liberaliſſimè tractavit, adhibitis in convivium eruditis variæ doctrinæ convivis, ſed imprimis *Hieronymo Wolfio*, & *Tichone Bracheo*, cum quo poſt prandium in ſuburbanum conſulis deductus, varios ſermones

mones de ſtudiis mathematicis habuit. Rumore tandem reſtitutæ pacis revocatus, *Lauſannam* contendit: hîc à viris doctis exoratus, Logicam ἀκρόασιν dies aliquot maximo concurſu exhibuit. *Geneva* cum doctiſſimis hominibus tùm de cæteris liberalibus ſtudiis, tum de Logicis collocutio illi aſſidua fuit, maximè cum *Franciſco* de *Cretenſi* & *Andrea Melvino*, *Scoto*. Cum aliis multis eruditiſſimis viris, in *Italia Commandino* & *Papio*, in *Anglia Dio* & *Acontio*, in *Germania Chytræo*, aliiſq; permultis amicitiam per literas jaxantè coluerat. Nobiles & inclytæ civitates eum magnis & honorificis muneribus, & ſexcentorum coronatorum oblato ſtipendio appetiverunt. *Joannes* electus rex *Pannoni* ampliſſimo ſtipendio *Albæ Juliæ* regendam Academiam illi obtulit. *Cracoviam* liberaliſſimè, immo in *Italiam* mille ducatorum ſtipendio *Bononian* invitatus, patriam tamen deſerere noluit: itaq; *Carolus* ix. petitum undiq; calumniis domi, invidorúmq; morſibus, non ſolùm præſenti ope ſublevavit, ſed honore auxit & amplificavit, eíq; vacationem à laboribus conceſſit. Tandem, anno 1572 in illa *Pariſienſi Chriſtianorum* ac civium internecione, indigniſſime periit. Necis cauſam ſunt qui in æmulos ejus conferant: pleriq; eandem quæ cæteris ea nocte trucidatis fuiſſe exiſtimant. Legatum annuum Mathematico Profeſſori in *Pariſienſi* Academia luculentum teſtamento reliquit.

FINIS.

A01 1453734

XXIV A 9.

Digitized by Google

Google

Digitized by Google